શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા

{ BHAGAVAD – GITA }

સરળ ગીતા

{ મુળ સંસ્કૃત અને ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ }

- શ્રી યોગેશ્વર

NOTICE

સર્વ હક્ક લેખકને સ્વાધીન

All rights reserved by Author

The content of this e-book may be used as an information resource. Downloading or otherwise transmitting electronic copies of this book or portions thereof, and/or printing or duplicating hard copies of it or portions thereof is authorized for **individual non-profit use ONLY**. Any other use including the reproduction, modification, distribution, transmission, republication, display or performance of the content of this book for commercial purposes is strictly prohibited.

Failure to include this notice on any digital or printed copy of this book or portion thereof; unauthorized registration of a claim of copyright on this book; adding or omitting from the content of it without clearly indicating that such has been done; or profiting from transmission or duplication of it, is a clear violation of the permission given in this notice and is strictly prohibited. Violators will be prosecuted.

Permission for use beyond that specifically allowed by this notice may be requested in writing from Swargarohan, Danta Road, Ambaji (North Gujarat) INDIA.

*

E-Book

Title	: Saral Gita
Language	: Gujarati [with Sanskrit text]
Version	: 1.0
Pages	: 164
Created	: October 31, 2008.

*

NOTE

This e-book is a manifestation of our humble effort to present Shri Yogeshwarji's literary work in digital format. Due care has been taken in preparing the material of this e-book from its original print version. However, if you find any error or omissions, please let us know. We welcome your comments.

☼ ☼ ☼ ☼ ☼

નિવેદન

ગીતા ભારતની આધ્યાત્મિક, સાંસ્કૃતિક પરંપરાનું પ્રતિનિધિત્વ કરનારો ગ્રંથ છે. જીવનના ઘડતર અને વિકાસમાં મહત્વનો ફાળો આપવાની એનામાં શક્તિ રહેલી છે. એ દ્રષ્ટિએ જોતાં એને વધારે ને વધારે સમજવાની ને જીવનના ઘડતરમાં એની મદદ મેળવવાની આવશ્યકતા ઘણી મોટી છે. સરળ ગીતા એમાં મદદરૂપ થશે એવી આશા છે.

- શ્રી યોગેશ્વરજી

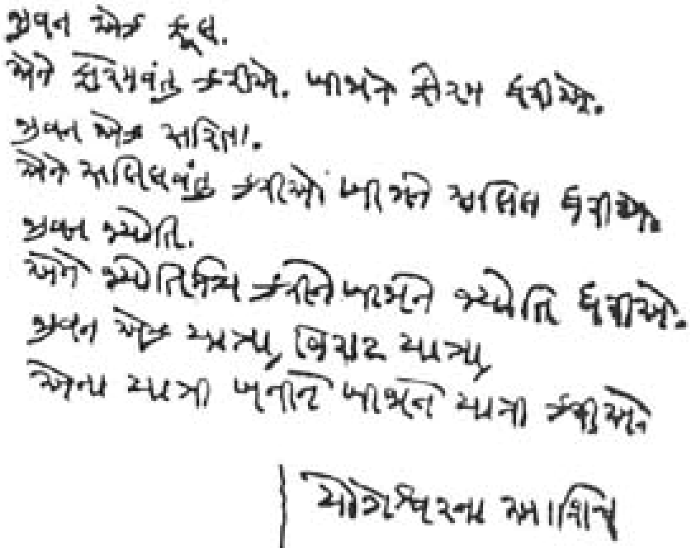

<u>આવકાર</u>

સરળ ગીતા સાચે જ સરળ છે. નાના-મોટા, સાક્ષર-નિરક્ષર સૌ કોઈ એને સરળતાથી સમજી શકે અને ગાઈ પણ શકે એ એની વિશેષતા છે.

જ્યાં જ્યાં ગુજરાતી છે, ત્યાં ત્યાં આ ગ્રંથ પ્હોંચી સૌને સહાયક ઠરો. ભારતીય સંસ્કૃતિની દીવાદાંડી સમી આ સરળ ગીતા, પૂ. યોગેશ્વરજીનો વિશેષ પ્રસાદ છે. એ પ્રસાદ સૌને ઉપકારક ઠરો.

- મા સર્વેશ્વરી

☼ ☼ ☼ ☼ ☼

<u>શ્રી યોગેશ્વરજી - એક પરિચય</u>

ગુજરાતમાં સંતો તો ઘણાં થઈ ગયાં પરતું જેઓ સિધ્ધ કક્ષાએ પહોંચ્યા હોય અને સાહિત્યના આકાશમાં પૂર્ણિમાનાં ચંદ્રની જેમ પ્રકાશિત થયા હોય તેવાં કેટલાં? પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી એવા એક વિરલ સંત સાહિત્યકાર હતા. આજે તેમને યાદ કરીને પ્રત્યેક ગુજરાતી ગૌરવની લાગણી અનુભવે છે.

ઈ.સ. ૧૯૪૦ થી ૧૯૬૦ સુધી હિમાલયમાં આકરી તપશ્ચર્યા કરી આધ્યાત્મિક શક્તિઓથી વિભૂષિત બન્યા પછી જ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ લોકહિતાર્થે જનસમુદાયમાં વિચરણ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. ત્યારથી જ તેઓએ વ્યાખ્યાનો અને લેખનકળા દ્વારા સ્વાનુભૂતિના આધાર પર અમૃતની વર્ષા કરવા માંડી. તેમની ઓજસ્વી વાણીમાં જ્ઞાન, ભક્તિ અને યોગના રહસ્યોનું ઉદઘાટન આકર્ષક રીતે થયું હતું. તેઓની રહેણી-કરણીમાં દીપી ઉઠતી સાદાઈ, સરળતા અને સૌમ્યતાનાં લક્ષણો તેમની વિશેષતાનાં દ્યોતક હતાં. તેઓ એક અદભૂત માતૃભક્ત સંત તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા છે.

તેઓના વરદ હસ્તે લખાયેલા ૮૦ કરતાં પણ વધુ ગ્રંથો અત્યાર સુધી પ્રકાશિત થઈ ચુક્યા છે. સરળ ગીતા તેમાંનુ એક છે, જે ગુજરાતી જનતામાં ખૂબ આદર પામ્યું છે.

- પરમાર્થી

અનુક્રમ

ગીતાનું મહાત્મ્ય
૧. અર્જુનવિષાદયોગ
૨. સાંખ્યયોગ
૩. કર્મયોગ
૪. કર્મબ્રહ્માર્પણયોગ
૫. કર્મસંન્યાસયોગ
૬. આત્મસંયમયોગ
૭. જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ
૮. અક્ષરબ્રહ્મયોગ
૯. રાજવિદ્યારાજગુહ્યયોગ
૧૦. વિભૂતિયોગ
૧૧. વિશ્વરૂપદર્શનયોગ
૧૨. ભક્તિયોગ
૧૩. ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ
૧૪. ગુણત્રયવિભાગયોગ
૧૫. પુરૂષોત્તમયોગ
૧૬. દૈવાસુરસંપદ્વિભાગયોગ
૧૭. શ્રધ્ધાત્રયવિભાગયોગ
૧૮. મોક્ષસંન્યાસ યોગ
ઉપસંહાર

ગીતાનું માહાત્મ્ય

(રાગઃ ઓ ઈશ્વર ભજીયે તને)

श्रीधरोवाचः

પૃથ્વી કહે છેઃ

भगवन् परमेशानः भक्तिरव्याभचारिणी ।
प्रारब्धं भुज्यमानस्य कथं भवति हे प्रभो? ॥१॥

પ્રારબ્ધ તણો ભોગ જે જગમાં જન કરતાં,
ભક્તિ ઉત્તમ તે કહો કેમ કરી લભતાં ?

श्री विष्णुरुवाच

વિષ્ણુ ભગવાન કહે છેઃ

प्रारब्धं भुज्यमानो हि गीताभ्यासरतः सदा ।
स मुक्तः स सुखी लोके कर्मणा नोपालप्यते. ॥२॥

પ્રારબ્ધ ભલે ભોગવે, ગીતારત પણ જે,
સુખી મુક્ત તે થાય છે, લેપાયે ના તે.

महापापादि पापानि गीताध्यानं करोति चेत् ।
क्वचित्स्पर्शं न कुर्वन्ति नलिनीदलमम्बुवत् ॥३॥

ગીતા ધ્યાન કર્યા થકી, પાપ કદી ના અડે,
પદ્મ જેમ જલમાં છતાં, જલ એને ન અડે.

गीतायाः स्तकं यत्र यत्र पाठः प्रवर्तते ।
तत्र सर्वाणि तीर्थानि प्रयागादीनि तत्र वै ॥४॥

ગીતા જ્યાં ને પાઠ જ્યાં ગીતાજીનો થાય,
પ્રયાગ જેવા તીર્થ ત્યાં સર્વે ભેગા થાય.

गीताश्रयेहं तिष्ठामि गीता मे चोत्तमं गृहम् ।
गीताज्ञानमुपाश्रित्य त्रिल्लोकान्पालयाम्यहम् ॥५॥
ગીતા-આશ્રય હું રહું, ગીતા ઘર મારું,
ગીતાજ્ઞાન થકી જ હું ત્રિલોકને પાળું

गीतार्थं ध्यायते नित्यं कृत्वा कर्माणि भूरिशः ।
जीवनमुक्तः स विज्ञेयो देहान्ते परमं पदम् ॥६॥
કર્મ કરે કોઈ છતાં ગીતા અમલ કરે,
જીવન મુક્ત તે થાય ને, સર્વ પ્રકાર તરે.

गीताशास्त्रमिदं पुण्यं यः पठेत्प्रयतः पुमान् ।
विष्णोः पदमवाप्नोति भयशोकादिवर्जितः ॥७॥
ભવસાગર છે ઘોર આ, તરવા માગે જે,
ગીતારૂપી નાવનું શરણ લઈ લે તે.

પવિત્ર ગીતા ગ્રંથ આ પ્રેમે જે પઢશે,
પ્રભુને પામી શોકને ભયથી તે છૂટશે.

गीताध्ययनशीलस्य प्राणायामपरस्य च ।
नैव सन्ति हि पापानि पूर्वजन्मकृतानि च ॥८॥
ગીતા પ્રેમે જે પઢે પ્રાણાયામ કરે,
પૂર્વજન્મ આ જન્મનાં તેનાં પાપ ટળે.

मलनिर्मोचनं पुसां जलस्नानं दिने दिने ।
सकृद्गीताम्भसि स्नानं संसारमलनाशनम् ॥९॥
સ્નાન કર્યાથી જાય છે, મેલ દેહનો જેમ,
ગીતા સ્નાને જાય છે માયાનો મલ તેમ.

गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः ।

या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माद्विनिःसृता ॥१०॥

ગીતા છે ત્યાં અન્ય છે શાસ્ત્રોનું શું કામ,
પ્રભુના મુખથી પ્રગટ છે ગીતા દિવ્ય તમામ.

પ્રભુ મુખમાંથી નીકળી ગીતા જે વાંચે,
અન્ય શાશ્ત્રને તે ભલે વાંચે ના વાંચે.

भारतामृतसर्वस्वं विष्णोर्वक्त्राद्विनिः सृतम् ।
गीतागंगोदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥११॥

ગંગાજલ પીધા થકી અમૃતસ્વાદ મળે,
ગીતાની ગંગાથકી બીજો જન્મ ટળે.

सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा गोपालानन्दनः ।
पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतं महत् ॥१२॥

ઉપનિષદની ગાયને ગોપાલે દોહી,
અર્જુન વાછરડો, રહ્યું ગીતા દૂધ સોહી.

एकं शास्त्रं देवकीपुत्रगीतमेको देवो देवकीपुत्र एव ।
को मन्त्रस्तस्य नामानि यानि कर्मोप्येकं तस्य देवस्य सेवा ॥१३॥

ગીતા એક જ શાસ્ત્ર છે, કૃષ્ણ એક છે દેવ,
મંત્ર તેમનું નામ ને કર્મ તેમની સેવ.

॥ ધ્યાન ॥

ॐ पार्थाय प्रतिबोधितां भगवता नारायणेन स्वयं ।
व्यासेन ग्रथितां पुराणमुनिना मध्ये महाभारतं ॥१॥

પ્રભુએ પોતે પ્રેમથી કહી નિજ સખાને,
વ્યાસ મહર્ષિએ કરી જેની રચનાને.

अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीमष्टादशा ध्यायिनीमम्ब ।
त्वामनुसंदधामि भगवद् गीते भवद्वेषिणीम् ॥२॥
અઢાર તે અધ્યાયની, અમૃતથી જ ભરી,
ભવતારક ગીતા, તને યાદ રહ્યો છું કરી.

नमोऽस्तुते व्यास विशालबुद्धे फुल्लारविन्दायतपत्रनेत्र ।
येन त्वया भारततैलपूर्णः प्रज्वालितो ज्ञानमयः प्रदीपः ॥३॥
કમલસમી સોહી રહી આંખ જેમની તે,
વ્યાસ મહર્ષિ, હું નમું આજ ખૂબ પ્રીતે.

તેલ મહાભારત તણું ભરી જલાવ્યો છે,
જ્ઞાન દીવડો આ તમે દિવ્ય જગાવ્યો છે.

प्रपन्नपारिजाताय तोत्रवेत्रैकपाणये ।
ज्ञानमुद्राय कृष्णाय गीतामृतदुहे नमः ॥४॥
શરણે આવે તેમને પારિજાત જેવા,
જ્ઞાની કૃષ્ણ, નમન હજો ગીતા ગાનારા.

वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद् गुरूम् ॥५॥
વાસુદેવ, ચાણૂર ને કંસ તણા હણનાર,
જગદ્ ગુરૂ તમને નમું કૃષ્ણ, શાંતિ ધરનાર.

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङघयते गिरिम् ।
यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्द माधवम् ॥६॥
મૂંગા બોલે, પંગુયે ચઢે પર્વતે તેમ,
જેની કૃપા થતાં; નમું કૃષ્ણ, કરી દો રે'મ.

यं ब्रह्मा वरुणेन्द्र रुद्र मरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैर्वेदैः ।

सांगपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ॥७॥
બ્રહ્મા, ઈન્દ્ર, વરૂણ ને દેવ સ્મરે જેને,
દિવ્ય ગાનથી ગાય છે, વેદ મહીં જેને.

ध्यानावस्थिततद् गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो ।
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥८॥
ધ્યાન ધરી હૈયે જુએ, યોગીજન જેને,
જેને દેવ ન જાણતાં, દેવ નમું તેને.

॥ ગીતાનું મહાત્મ્ય અને ધ્યાન સમાપ્ત ॥

અધ્યાય ૧ અર્જુનવિષાદયોગ

प्रथमोऽध्यायः अर्जुनविषादयोग

धृतराष्ट्र उवाचः

ધૃતરાષ્ટ્ર કહે છેઃ

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ।
मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत संजय ॥१-१॥

કુરુક્ષેત્રના તીર્થમાં, મળિયા લડવા કાજ,
કૌરવ પાંડવ તેમણે, કર્યું શું કહો આજ.

संजय उवाचः

સંજય કહે છેઃ

दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा ।
आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥१-२॥

જોઈ પાંડવ સૈન્યને, રાજા દુર્યોધન
દ્રોણ ગુરૂ પાસે જઈ, બોલ્યો આમ વચન.

पश्यैतां पाण्डुपुत्राणामाचार्य महतीं चमूम् ।
व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥१-३॥

ગુરૂદેવ, સેના જુઓ, પાંડવોની ભારી,
દ્રુપદપુત્ર તમ શિષ્યથી, સજ્જ થઈ સારી.

अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि ।
युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥१-४॥

અર્જુન ભીમસમા ઘણા યોધ્ધા છે શૂરવીર,
મહારથી યુયુધાન છે દ્રુપદ વિરાટ અધીર.

धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ।
पुरुजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुङ्गवः ॥१-५॥

પુરુજિત કુંતીભોજ છે, શૈલ્ય શ્રેષ્ઠ ગુણવાન,
ધૃષ્ઠકેતુ ને ચેકિતાન કાશીરાજ બલવાન.

युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ।
सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥१-६॥
યુધામન્યુ વિક્રાંત ને અભિમન્યુ રણવીર,
ઉત્તમૌજ દ્રોપદી-તનય સૌ મહારથી વીર.

अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम ।
नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥१-७॥
હવે આપણા સૈન્યના કહું શ્રેષ્ઠ જનને,
દ્વિજશ્રેષ્ઠ હે, સાંભળો સંક્ષેપ મહીં તે.

भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ।
अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥१-८॥
તમે, ભીષ્મ ને કર્ણ છે, સેનાપતિ કૃપ છે,
અશ્વત્થામા વિકર્ણ ને સૌમદત્તિ પણ છે.

अन्ये च बहवः शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः ।
नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः ॥१-९॥
બીજાએ બહુ વીર છે વિવિધ શસ્ત્રવાળા,
યુધ્ધનિપૂણ જીવન મને અર્પણ કરનારા.

अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् ।
पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥१-१०॥
વિરાટ સેના આપણી રક્ષા ભીષ્મ કરે
પાંડવ સેના સ્વલ્પ છે, રક્ષા ભીમ કરે.

अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ।
भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥१-११॥
બધી તરફથી ભીષ્મની રક્ષા સર્વ કરો,
નિજ સ્થાને ઊભા રહી રક્ષા સર્વ કરો.

तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः ।
सिंहनादं विनद्योच्चैः शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् ॥१-१२॥
કુરુમાં વૃધ્ધ પિતામહે શંખ વગાડયો ત્યાં,
સિંહનાદથી સૈન્યમાં હર્ષ છવાયો હા !

ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः ।
सहसैवाभ्यहन्यन्त स शब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥१-१३॥
પણવ શંખ આનક અને ભેરી ગોમુખ ત્યાં,
સહસા વાગ્યાં ને થયો ઘોર શબ્દ રણમાં.

ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यन्दने स्थितौ ।
माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शङ्खौ प्रदध्मतुः ॥१-१४॥
સફેદ ઘોડે શોભતા મોટા રથવાળા,
કૃષ્ણ અર્જુને શંખને દિવ્ય વગાડયા ત્યાં.

पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनञ्जयः ।
पौण्ड्रं दध्मौ महाशङ्खं भीमकर्मा वृकोदरः ॥१-१५॥
પાંચજન્ય કૃષ્ણે અને દેવદત્ત અર્જુન,
પૌંડ્ર વગાડયો શંખ ને ભીમે લાવી ધૂન.

अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥१-१६॥
કુંતીપુત્ર યુધિષ્ઠિરે અનંત વિજય વળી
શંખ વગાડયો, શો રહ્યો શબ્દ બધેય ફરી.

સુઘોષ મણિપુષ્પક ધ્વનિ નકુલ અને સહદેવ,
તેમ ધ્વનિ કૈંયે કર્યા શંખતણા સ્વયમેવ.

काश्यश्च परमेष्वासः शिखण्डी च महारथः ।
धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥१-१७॥

કાશીરાજ વિરાટ ને દ્રુપદ દ્રૌપદી બાલ,
ધૃષ્ટધુમ્ન અભિમન્યુએ ધર્યા ધ્વનિથી તાલ.

द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते ।
सौभद्रश्च महाबाहुः शङ्खान्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥१-१८॥
स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् ।
नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनुनादयन् ॥१-१९॥

ખળભળાવતા આભ ને ધરતીને સ્વર એ,
જાણે ઉર કૌરવ તણાં ચીરી પૃથક્ કરે.

अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ।
प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पाण्डवः ॥१-२०॥

કૌરવની લડવા ઊભી સેનાને જોઇ,
ધનુષ ઉઠાવીને રહ્યો અર્જુન ત્યાં બોલી.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाह महीपते ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥१-२१॥

ઋષિકેશ અચ્યુત હે, રથ મારો રાખો,
બંને સેના મધ્યમાં રથ મારો રાખો.

यावदेतान्निरिक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् ।
कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन् रणसमुद्यमे ॥१-२२॥
લડવા ઊભા સર્વને લઉં જરા જોઈ,
લડવા લાયક કોણ છે લઉં જરા જોઈ.

योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्र समागताः ।
धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः ॥१-२३॥
દુર્યોધન-હિત ચાહતા લડવા કાજ મળ્યા,
કોણ કોણ રણમાં મળ્યા જોઉં આજ જરા.

संजय उवाच
સંજય કહે છેઃ

एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥१-२४॥
અર્જુનનાં વચનો સુણી શ્રી કૃષ્ણે જલદી,
બંને સેના મધ્યમાં રથ રાખ્યો પકડી.

भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षिताम् ।
उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥१-२५॥
ભીષ્મ દ્રોણ જેવા ઘણા રાજા જેમાં છે,
જો કૌરવ સેના ઊભી પાર્થ, બરાબર તે.

तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितृनथ पितामहान् ।
आचार्यान्मातुलान्भ्रातृन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥१-२६॥
પિતા પિતામહ ને ગુરુ મામા ને ભાઈ,
પુત્ર પૌત્ર મિત્રો વળી સ્નેહી હિતકારી.

कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ।
दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ॥१-२७॥

એવા જોઇ સ્વજનને કરૂણતા ધારી,
બોલ્યો અર્જુન શોકથી ખિન્ન થઈ વાણી.

अर्जुन उवाच
અર્જુન કહે છેઃ

श्वशुरान्सुहृदश्चैव सेनयोरुभयोरपि ।
तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः सर्वान्बन्धूनवस्थितान् ॥१-२८॥
સસરા તેમજ સ્વજનને રણમાંહી જોઈ,
દ્રવે નહીં એવો હશે કઠોર જન કોઈ.

सीदन्ति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ।
वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ॥१-२९॥
અંગ શિથિલ મારું થતું વદન સુકાઈ જાય,
શરીર કંપે, શોકથી રોમાંચ મને થાય.

गाण्डीवं स्रंसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ।
न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ॥१-३०॥
ધનુષ હાથથી સરકતું, દાહ ત્વચામાં થાય,
ચિત્ત ભમે, મારા થકી ના જ ઉભા રહેવાય.

निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ।
न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ॥१-३१॥
લક્ષણ દેખાયે મને અમંગલ બધાંયે
સ્વજનોને માર્યે નહીં મંગલ કૈં થાયે.

न काङ्क्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च ।
किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ॥१-३२॥
વિજય રાજ્ય સુખ ના ચહું, કૃષ્ણ ખરેખર હું
રાજ્ય ભોગ જીવન મળે અનંત તોયે શું.

येषामर्थे काङ्क्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च ।
त इमेऽवस्थिता युद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥१-३३॥
જેને માટે રાજ્ય ને વૈભવ સુખ ચહીયે,
પ્રાણ તજી રણમાં ઊભા સુખને છોડી તે.

आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः ।
मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः संबन्धिनस्तथा ॥१-३४॥
પિતૃ તેમ આચાર્ય ને પુત્ર, પિતામહ આ,
સસરા મામા પૌત્ર ને સંબધી સઘળા.

एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन ।
अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं नु महीकृते ॥१-३५॥
ત્રિલોક કાજે તે હણે, હણું ન તો યે હું,
પૃથ્વી માટે તો પછી હણું તેમને શું ?

निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन ।
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥१-३६॥
કૌરવને માર્યા થકી મંગલ શું મળશે ?
આતતાયીને મારતાં અમને પાપ થશે.

तस्मान्नार्हा वयं हन्तुं धार्तराष्ट्रान्स्वबान्धवान् ।
स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥१-३७॥
બંધુજનોને મારવા છાજે ના અમને.
સ્વજનોને માર્યે મળ્યે મંગલ શું અમને ?

यद्यप्येते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतसः ।
कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥१-३८॥
લોભ થકી નાસી ગઈ બુધ્ધિ કૌરવની,

મિત્ર દ્રોહ કુલનાશનું દેખે પાપ નહીં.

कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुम् ।
कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥१-३९॥

પરંતુ કુલના નાશનો દોષ દૂર કરવા,
અમે ચહીએ કેમ ના જાણ છતાં તરવા.

कुलक्षये प्रणश्यन्ति कुलधर्माः सनातनाः ।
धर्मे नष्टे कुलं कृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥१-४०॥

કુલના નાશે થાય છે કુલધર્મનો નાશ,
ધર્મ જતાં કુલ ક્યાં રહ્યું, અધર્મ વ્યાપે ખાસ.

अधर्माभिभवात्कृष्ण प्रदुष्यन्ति कुलस्त्रियः ।
स्त्रीषु दुष्टासु वार्ष्णेय जायते वर्णसंकरः ॥१-४१॥

કુલની સ્ત્રીમાં આવતો અધર્મથી તો દોષ,
સંકર સંતાનો તણો તેથી થાયે કોષ.

संकरो नरकायैव कुलघ्नानां कुलस्य च ।
पतन्ति पितरो ह्येषां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः ॥१-४२॥

સંકર સંતાનો થકી કુલ તો નરકે જાય,
શ્રાધ્ધ થાય ના પિતૃનું, પતન તેમનું થાય.

दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः ।
उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥१-४३॥

કુલિન સંકર લોકના દોષોથી નાસે
જાતિકુલતણા ધર્મ ને દુઃખ સદા વાસે.

उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ।
नरकेऽनियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥१-४४॥

ધર્મભ્રષ્ટનો નરકમાં સદા થાય છે વાસ,
એમ સાંભળ્યું છે અમે ઉત્તમ જનથી ખાસ.

अहो बत महत्पापं कर्तुं व्यवसिता वयम् ।
यद्राज्यसुखलोभेन हन्तुं स्वजनमुद्यताः ॥१-४५॥
મળ્યા રાજ્યના લોભથી સ્વજનોને હણવા,
પાપ કર્મ તે તો ખરે, મળ્યા અમે કરવા.

यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।
धार्तराष्ट्रा रणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥१-४६॥
તેથી તો છે શ્રેષ્ઠ કે કરું સામનો ના,
શસ્ત્ર વિનાનો છો હણે મુજને કૌરવ આ.

संजय उवाच
સંજય કહે છેઃ
एवमुक्त्वार्जुनः संख्ये रथोपस्थ उपाविशत् ।
विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः ॥१-४७॥
એમ કહી બેસી ગયો રથમાં પાર્થ પ્રવીણ,
ધનુષ બાણ મૂકી દઈ, થઈ શોકમાં લીન.

॥ અધ્યાય પહેલો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेऽर्जुनविषादयोगो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

અધ્યાય ૨ સાંખ્ય યોગ

द्वितीयोऽध्यायः सांख्ययोग

संजय उवाच

સંજય કહે છેઃ

तं तथा कृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम् ।
विषीदन्तमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥२-१॥

આંસુ આંખમાં ને વળી હ્રદયમાં લઈ શોક,
ઊભો રહ્યો અર્જુન ત્યાં, કહી યુધ્ધને ફોક.

કૃષ્ણે એ અર્જુનને દીધી શીખ અપાર,
શીખામણ તે છે ખરે ગીતાજીનો સાર.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम् ।
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥२-२॥

અરે યુધ્ધમાં આ તને થયો કેમ છે શોક,
માન કીર્તિ ના આપતાં નીંદશે તને લોક.

क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।
क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परन्तप ॥२-३॥

કાયરતાને છોડ ને ઊભો થા લડવા,
તને છાજતું આ નથી, ઊભો થા લડવા.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

कथं भीष्ममहं संख्ये द्रोणं च मधुसूदन ।
इषुभिः प्रति योत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन ॥२-४॥

કેમ કરીને કૃષ્ણ આ યુધ્ધ મહીં લડવું,
કહો ભીષ્મ ને દ્રોણની સાથે શેં લડવું ?

गुरूनहत्वा हि महानुभावान् श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके ।
हत्वार्थकामांस्तु गुरूनिहैव भुञ्जीय भोगान् रुधिरप्रदिग्धान् ॥२-५॥
પૂજનીય છે એ બધા, વેર કેમ કરવું,
એથી તો ઉત્તમ ખરે ભિક્ષુ બની મરવું.

લોહીભીના હાથથી રાજ્ય ભોગવું આ,
એ ઈચ્છા મારી નથી, સત્ય કહું છું હા.

न चैतद्विद्मः कतरन्नो गरीयो यद्वा जयेम यदि वा नो जयेयुः ।
यानेव हत्वा न जिजीविषामस्तेऽवस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥२-६॥
કોનો વિજય થશે, અમે જાણીયે ના તે,
જેના વિના મરણ ભલું, લડવા ઊભા તે.

कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामि त्वां धर्मसम्मूढचेताः ।
यच्छ्रेयः स्यान्निश्चितं ब्रूहि तन्मे शिष्यस्तेऽहं शाधि मां त्वां प्रपन्नम् ॥२-७॥
મારું મન મુંઝાયેલું કરી શકે ન વિવેક,
શિક્ષા દો સાચી મને, તૂટે ન મારો ટેક.

શરણે આવ્યો આજ હું, ઉત્તમ શિક્ષા દો,
લડવાની ઈચ્છા નથી, ભલે ગમે તે હો.

न हि प्रपश्यामि ममापनुद्याद् यच्छोकमुच्छोषणमिन्द्रियाणाम् ।
अवाप्य भूमावसपत्नमृद्धं राज्यं सुराणामपि चाधिपत्यम् ॥२-८॥
સ્વર્ગતણું યે રાજ્ય જો પૃથ્વી સાથ મળે,
દિલ હણનારો શોક ના મારો તોય ટળે.

संजय उवाच

સંજય કહે છેઃ

एवमुक्त्वा हृषीकेशं गुडाकेशः परन्तप ।
न योत्स्य इति गोविन्दमुक्त्वा तूष्णीं बभूव ह ॥२-९॥

એમ કહીને કૃષ્ણને મહાવીર અર્જુન
નહીં લડું એવું કહી ઊભો ધારી મૌન.

तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भारत ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदन्तमिदं वचः ॥२-१०॥

કૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું કરતાં સ્મિત જરી,
સાચે મિથ્યા વાતનો શોક રહ્યો તું કરી.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ।
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्ति पण्डिताः ॥२-११॥

પંડિતના જેવું વદે પરંતુ શોક કરે,
પંડિત જીવનમરણનો શોક કદી ન કરે.

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः ।
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥२-१२॥

હું ને તું આ રાજવી હતા પહેલાં ના,
ભવિષ્યમાં પણ ના હશે, એમ માનતો ના.

देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥२-१३॥

બાલ જુવાન બને બધા થાય વૃધ્ધ પણ તેમ,
મરવું સૌને છે ખરે, દુઃખી થવું તો કેમ.

मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः ।
आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥२-१४॥

ટાઢતાપ સુખ-દુઃખને દેનારા વિષયો.
ચલાયમાન અનિત્ય છે, સહુ તે ભારત ઓ!

यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ ।
समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥२-१५॥

વિષય તેમ સુખદુઃખથી વ્યથા ન જેને થાય,
ધીર પુરુષ તે છેવટે અમૃતપદમાં ન્હાય.

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः ।
उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥२-१६॥

અસત્ય અમર કદી નથી, નથી સત્યનો નાશ,
તત્વાન એવી ધરે શિક્ષા તેની ખાસ.

अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम् ।
विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥२-१७॥

જે વ્યાપક સર્વત્ર છે તે અવિનાશી જાણ,
અવિનાશીનો નાશ ના, થાય કદી તે માન.

अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः ।
अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युध्यस्व भारत ॥२-१८॥

આત્માનો ના નાશ છે, થાય દેહનો નાશ,
એમ સમજ તો ના રહે, શોકતણો અવકાશ.

य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतम् ।
उभौ तौ न विजानीतो नायं हन्ति न हन्यते ॥२-१९॥

હણેલ કે હણનાર જે આત્માને માને,
આત્મા ના મારે મરે, તે જન ના જાણે

न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ।
अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥२-२०॥
આત્મા ના જન્મે મરે, હણે નહીં ન હણાય,
નિત્ય સનાતન છે કહ્યો, અનાદિ તેમ સદાય.

वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययम् ।
कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयति हन्ति कम् ॥२-२१॥
અવિનાશી અજ નિત્ય જે આત્માને જાણે,
તે કોને મારી શકે, મરાયલાં માને.

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥२-२२॥
જૂનાં વસ્ત્ર તજી ધરે નવીન વસ્ત્રો લોક,
તેમ દેહ ધારે નવો આત્મા, ના કર શોક.

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥२-२३॥
શસ્ત્રોથી છેદાય ના, અગ્નિથી ન બળે,
સૂકાયે ના વાયુથી, જલથી ના પલળે.

अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च ।
नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥२-२४॥
છેદાયે કે ના બળે ભીંજાયે ન સુકાય,
સર્વવ્યાપક નિત્ય છે, આત્મા રહે સદાય.

अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ।
तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥२-२५॥
અવિકારી અવ્યકત ને અચિંત્ય છે તે તો,

એવું જાણી ના ઘટે શોક કદી કરવો.

अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतम् ।
तथापि त्वं महाबाहो नैवं शोचितुमर्हसि ॥२-२६॥

જન્મમરણ આત્માતણાં અથવા તો તું માન,
તો પણ કરવો શોક ના, ઘટે તને તે જાણ.

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥२-२७॥

જન્મે તે મરતું સદા, મરેલ જન્મે તેમ,
તેવો જગનો નિયમ છે, શોક થાય તો કેમ ?

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥२-२८॥

વ્યકત મધ્યમાં થાય છે, આદિ અંત અવ્યકત,
જીવ બધા શાને પછી, થાય શોકમાં રકત.

आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित् ॥२-२९॥

અચરજ પામીને જુવે કોઈ આત્માને.
અચરજથી બોલે સુણે કોઈ આત્માને.

શ્રોતા વક્તા સર્વ તે હજારમાંથી કો'ક,
જાણી શકતા આત્માને કરોડમાંથી કો'ક.

देही नित्यमवध्योऽयं देहे सर्वस्य भारत ।
तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ॥२-३०॥

શરીરમાં આત્મા રહ્યો તે ન કદીય મરાય,
તેથી કોઈ જીવનો, શોક કરી ન શકાય.

स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकम्पितुमर्हसि ।
धर्म्याद्धि युद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते ॥२-३१॥
તારો ધર્મ વિચાર તો, શોક દૂર આ થાય,
ધર્મયુધ્ધને કાજ છે ક્ષત્રિયોની કાય.

यदृच्छया चोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभन्ते युद्धमीदृशम् ॥२-३२॥
સ્વર્ગ દ્વાર છે યુધ્ધ આ અનાયાસ આવ્યું,
સુખી હોય ક્ષત્રિય તે યુધ્ધ લભે આવું.

अथ चेत्त्वमिमं धर्म्यं संग्रामं न करिष्यसि ।
ततः स्वधर्मं कीर्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥२-३३॥
કરીશ ના તું યુધ્ધ તો ધર્મ ખરે ચુકશે,
કલંક કાયરતાતણું લોકોયે મૂકશે.

अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यन्ति तेऽव्ययाम् ।
सम्भावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥२-३४॥
અપયશ કરતા મોત છે ખરે કહ્યું સારું,
અપયશમાં જીવ્યે નહીં ભલું થાય તારું.

भयाद्रणादुपरतं मंस्यन्ते त्वां महारथाः ।
येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवम् ॥२-३५॥
ભયથી તું નાસી ગયો, એમ કહેશે વીર,
કૈં કૈં લોક ચલાવશે વચનોનાં પણ તીર.

अवाच्यवादांश्च बहून्वदिष्यन्ति तवाहिताः ।
निन्दन्तस्तव सामर्थ्यं ततो दुःखतरं नु किम् ॥२-३६॥
માન તને જે આપતા તુચ્છ જ ગણશે તે,

નિંદા કરશે શકિતની, દુઃખ ખરેખર એ.

हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीम् ।
तस्मादुत्तिष्ठ कौन्तेय युद्धाय कृतनिश्चयः ॥२-३७॥
મરીશ તો તું પામશે, સ્વર્ગ તણો આનંદ,
રાજ્ય પામશે જીતતાં, લડ તો તું સાનંદ.

सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ।
ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्यसि ॥२-३८॥
લાભહાનિ સુખદુઃખ હો, જીત મળે કે હાર
સરખાં તેને માન ને લડવા થા તૈયાર.

કર્તવ્ય ગણી યુધ્ધ આ ખરે લડી લે તું,
પાપ તને ના લાગશે, સત્ય કહું છું હું

एषा तेऽभिहिता सांख्ये बुद्धिर्योगे त्विमां शृणु ।
बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ कर्मबन्धं प्रहास्यसि ॥२-३९॥
જ્ઞાન કહ્યું આ તો, હવે દઉં યોગ ઉપદેશ,
તેને જાણી તોડશે કર્મબંધ ને કલેશ.

नेहाभिक्रमनाशोऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते ।
स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ॥२-४०॥
જન્માંતરમાં નાશ ના યોગબુધ્ધિનો થાય,
સ્વલ્પ ધર્મ-આચારથી ભયને પાર કરાય.

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन ।
बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥२-४१॥
યોગવૃત્તિ તો હોય છે એક લક્ષવાળી,
યોગહીન બુધ્ધિ ઘણાં હોય ધ્યેયવાળી.

यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदन्त्यविपश्चितः ।
वेदवादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥२-४२॥
વેદવાદમાં રત થયા, કામી ચંચલ લોક
જન્મમરણ ફલ આપતાં કર્મ કરે છે કો’ક

कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम् ।
क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति ॥२-४३॥
સ્વર્ગ ચાહતા તે સદા મધુર વદે છે વાણ,
ભોગવાસનાથી ગણે ઉત્તમ કૈં ના આન.

भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसाम् ।
व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥२-४४॥
ભોગમહીં ડૂબી ગયું ચંચલ મન જેનું,
સમાધિમાં જોડાય ના, મન કદીયે તેનું.

त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ।
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥२-४५॥
ત્રિગુણાત્મક છે વેદ તો, ગુણાતીત તું થા.
દ્વંદ્વરહિત ને શુધ્ધ ને જ્ઞાની યોગી થા.

यावानर्थ उदपाने सर्वतः संप्लुतोदके ।
तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥२-४६॥
કુવાતણો જે હેતુ તે સરવરમાંહી સરે,
તેમ વેદનો મર્મ સૌ જ્ઞાનીમહીં મળે.

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि ॥२-४७॥
કર્મ કરી લે, કર નહીં ફલની ચિંતા તું,

કર્મ છોડજે ના કદી, શિક્ષા આપું હું.

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनंजय ।
सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥२-४८॥
સંગ તજી મન યોગમાં જોડી કર્મ કરાય,
ફલમાં સમતા રાખ તો, સમતાયોગ ગણાય.

दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनंजय ।
बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥२-४९॥
જ્ઞાનવિનાનું કર્મ ના ઉત્તમ છે તેથી,
જ્ઞાની બન, ફલ ચાહતા કૃપણ કહ્યા તેથી.

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥२-५०॥
પાપ પુણ્યથી પર રહે જ્ઞાની યોગી તો,
યોગી થા તું, કર્મમાં કૌશલ યોગ કહ્યો.

कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः ।
जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम् ॥२-५१॥
જ્ઞાની કર્મોના ફલે મમતા ના રાખે,
જન્મબંધનથી છૂટતાં, અમૃતરસ ચાખે.

यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ।
तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥२-५२॥
જ્ઞાનથકી તું મોહને તરી જશે જ્યારે,
બાહ્યજ્ઞાન ને ભોગની વિરતિ થશે ત્યારે

श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला ।
समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥२-५३॥

બહુ સુણવાથી છે થઈ ચંચલ બુધ્ધિ તે,
અચલ સમાધિ મહીં થશે, ત્યારે યોગ થશે

अर्जुन उवाच
અર્જુન કહે છે.

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ।
स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किम् ॥२-५४॥

સ્થિર બુધ્ધિ છે જેમની, સમાધિ પામ્યા જે.
કેમ રહે તે ને વદે, ઓળખાય શે તે ?

સ્થિતપ્રજ્ઞનું વર્ણન

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છે.

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥२-५५॥

છોડે સઘળી કામના મનમાં ઉઠતી જે,
આત્માનંદે મગ્ન છે, સ્થિતપ્રજ્ઞ કહ્યા તે.

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥२-५६॥

દુઃખ પડે તો શોક ના, સુખની ના તૃષ્ણા,
રાગક્રોધ ભય છે ગયા, તે મુનિ સ્થિત મનના.

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ।
नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥२-५७॥

સારું માઠું પામતા ચંચલ જે ના થાય,
શોક કરે કે ના હસે, જ્ઞાની તે જ ગણાય.

यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥२-५८॥
જેમ કાચબો અંગને સંકોચી લે છે,
ઇન્દ્રિયોને વિષયથી જ્ઞાની સંકેલે.

विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः ।
रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥२-५९॥
વિષયો જે ના ભોગવે તેના વિષય છૂટે,
રહ્યો સહ્યો પણ સ્વાદ તો પ્રભુ પામ્યે જ તૂટે.

यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः ।
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥२-६०॥
યત્ન કરે જ્ઞાની છતાં ઇન્દ્રિયો બલવાન,
મનને ખેંચી જાય છે, વિષયોમાં તે જાણ.

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ।
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥२-६१॥
તેના પર સંયમ કરી મત્પર જે જન થાય,
ઇન્દ્રિયો વશમાં કરે જ્ઞાની તે જ ગણાય.

ध्यायतो विषयान्पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते ।
सङ्गात्संजायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥२-६२॥
ધ્યાન ધર્યાથી વિષયનું સંગ છેવટે થાય,
કામ સંગથી, કામથી ક્રોધ પછીથી થાય.

क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः ।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥२-६३॥
ક્રોધ થકી સંમોહ ને વિવેકનો પણ નાશ,
અંતે બુધ્ધિનાશ ને તેથી થાય વિનાશ.

रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् ।
आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥२-६४॥
રાગદ્વેષને છોડતાં વિષયો સેવે જે,
સંયમને સાધી સદા પ્રસાદ પામે તે

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ।
प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥२-६५॥
તે પ્રસન્નતાથી થતો સર્વ દુઃખનો નાશ,
પ્રસન્નતાથી થાય છે મનમાં સ્થિરતા વાસ.

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना ।
न चाभावयतः शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम् ॥२-६६॥
ચંચલને બુધ્ધિ નથી, નથી ભાવના તેમ,
ભાવના વિના શાંતિ ના,અશાંતને સુખ કેમ.

इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनु विधीयते ।
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि ॥२-६७॥
ઇન્દ્રિયોની સાથમાં મન પણ જો જાયે,
નાવ વાયુથી તેમ તો બુધ્ધિ હરણ થાયે.

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥२-६८॥
તેથી જેણે ઇન્દ્રિયો વિષયોથી વાળી,
તેની બુધ્ધિ થાય છે સ્થિરતા-સુખવાળી.

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥२-६९॥
વિષયોમાં ઊંઘે બધાં, યોગી વિષય-ઉદાસ,

પ્રભુ પ્રકાશથી દૂર સૌ, યોગી પ્રભુની પાસ

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत् ।
तद्वत्कामा यं प्रविशन्ति सर्वे स शान्तिमाप्नोति न कामकामी ॥२-७०॥
સમુદ્ર પાણીથી બને જેમ કદી ન અશાંત,
તેમ કામનાથી રહે નિર્વિકાર ને શાંત.

विहाय कामान्यः सर्वान् पुमांश्चरति निःस्पृहः ।
निर्ममो निरहंकारः स शान्तिमधिगच्छति ॥२-७१॥
તે જ શાન્તિને મેળવે, તૃષ્ણા ના જેને,
અહંકાર મમતા તજે, શાન્તિ મળે તેને.

एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति ।
स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥२-७२॥
બ્રાહ્મી સ્થિતિ આ મેળવી મોહિત ના કદી થાય,
મરણ સમે તેમાં રહ્યે મુક્તિમારગ જાય.

॥ અધ્યાય બીજો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सांख्ययोगो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

અધ્યાય ૩ - કર્મયોગ

तृतीयोऽध्यायः कर्मयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।
तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥३-१॥

કર્મથકી જો શ્રેષ્ઠ હો પ્રભો, ખરેખર જ્ઞાન
યુધ્ધકર્મમાં કેમ તો ખેંચો મારું ધ્યાન ?

व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।
तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥३-२॥

મોહ પમાડો કાં મને, એક કહો ને વાત
એક જ વાત કરો મને ધન્ય કરૂં કે જાત

જ્ઞાન અને કર્મયોગ

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ।
ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥३-३॥

જ્ઞાની ને યોગી તણા આ સંસારે બે,
જુદા જુદા માર્ગો કહ્યા શ્રેયતણાં છે મેં.

न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते ।
न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥३-४॥

કર્મ કરે જ મનુષ્ય ના, તો ના ઉત્તમ થાય,
છોડી દે જો કર્મને તોયે ના સુખ થાય.

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।
कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥३-५॥

કર્મ કર્યા વિણ ના રહે કોઈ યે ક્ષણવાર,
સ્વભાવથી માનવ કરે કર્મ હજારોવાર.

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।
इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥३-६॥

કાબૂ કરી ઈન્દ્રિયનો મનથી સ્મરણ કરે,
વિષયોનું જો માનવી, તો તે દંભ કરે.

यस्त्विन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन ।
कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥३-७॥

મનથી સંયમ સાધતા અનાસક્ત પણ જે,
કર્મ કરે ઈન્દ્રિયથી શ્રેષ્ઠ ગણાયે તે.

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।
शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्ध्येदकर्मणः ॥३-८॥
यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।
तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥३-९॥

નિયત કર્મ કર, શ્રેષ્ઠ છે, અકર્મથી તો કર્મ,
અનાસક્ત બનતાં સદા, તેથી તું કર કર્મ.

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः ।
अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥३-१०॥

બ્રહ્માએ આ સૃષ્ટિના આરંભે જ કહ્યું,
કામધેનુ આ યજ્ઞથી સર્જો સૃષ્ટિ કહ્યું.

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः ।
परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥३-११॥

દેવોની સેવા કરો, તે સેવો તમને,
એકમેકની સેવથી મળો શ્રેય તમને.

इष्टान्भोगान्हि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः ।
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव सः ॥३-१२॥
પ્રસન્ન દેવો યજ્ઞથી ઈષ્ટભોગ દે છે,
આપ્યા વિણ જે ખાય તે ચોર કહે તેને.

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ।
भुञ्जते ते त्वघं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥३-१३॥
યજ્ઞશિષ્ટ ખાનારનાં પાપ બધાંયે જાય,
એકલપેટા જે બને તે તો પાપ જ ખાય.

अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः ।
यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥३-१४॥
પ્રાણી થાયે અન્નથી, અન્ન વૃષ્ટિથી થાય,
વૃષ્ટિ થાયે યજ્ઞથી, યજ્ઞ કર્મથી થાય.

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥३-१५॥
કર્મ થાય પ્રકૃતિ થકી, પ્રકૃતિ પ્રભુથી થાય,
તેથી યજ્ઞે બ્રહ્મની, સદા પ્રતિષ્ઠા થાય.

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः ।
अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥३-१६॥
ચાલે છે આ ચક્ર તે મુજબ ન ચાલે જે,
મિથ્યા જીવે મૂર્ખને પાપી લંપટ તે.

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।
आत्मन्येव च सन्तुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥३-१७॥

આત્મામાં સંતોષ ને રતિસુખ છે જેને,
આત્મામાં જે મગ્ન છે, કર્મ નથી તેને.

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन ।
न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥३-१८॥

કર્મ કરીને તેમને, મેળવવું ના કૈં,
ન કર્યે કૈં ન ગુમાવવું, મુક્ત રહ્યા તે થૈ.

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥३-१९॥

આસક્તિ છોડી દઈ, યોગ્ય કરે જે કર્મ,
તે મંગલને મેળવે, કર તું તેમ જ કર્મ.

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।
लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥३-२०॥

સિધ્ધ થયા છે કર્મથી જનકસમાં કૈં લોક,
લોકોના હિત સારુંયે કર્મો ના છે ફોક.

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥३-२१॥

ઉત્તમ જન જે જે કરે, તે બીજા કરતાં,
પ્રમાણ તેનું માનતા, લોકો અનુસરતા.

न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किंचन ।
नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥३-२२॥

મારે આ સંસારમાં કૈં ના મેળવવું,
તો પણ જો ને કર્મમાં સદા રહ્યો રત હું.

यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः ।
मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥३-२३॥

જો હું કર્મ કરું નહીં, તજે બધા તો કર્મ,
લોકોનું હિત થાય ના, ના સચવાયે ધર્મ.

उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्यां कर्म चेदहम् ।
संकरस्य च कर्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥३-२४॥

કરું નહીં હું કર્મ તો, નષ્ટ જગત આ થાય,
સંકરતા ને નાશનો મુજને દોષ અપાય.

सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत ।
कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥३-२५॥

અજ્ઞાની આસક્ત થૈ કર્મ કરે છે જેમ,
જ્ઞાની આસક્તિ મુકી, કર્મ કરે સૌ તેમ. ॥૨૫॥

न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् ।
जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥३-२६॥

અજ્ઞાનીમાં તે કદી શંકા જગવે ના,
કર્મ કરી ઉત્તમપણે પ્રેરે જનને હા

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।
अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥३-२७॥

પ્રકૃતિના ગુણથી થતાં કર્મ છતાં જાણે,
મૂઢ અહંકારે ગણે કર્તા પોતાને.

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।
गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सज्जते ॥३-२८॥

ગુણ ને કર્મ-વિભાગને જે જાણે છે તે,

ગુણ વર્તે ગુણમાં ગણી ના આસક્ત બને

प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु ।
तानकृत्स्नविदो मन्दान्कृत्स्नविन्न विचालयेत् ॥३-२९॥
પ્રકૃતિ ગુણથી મૂઢ તે ડૂબે કર્મમહીં,
એ અજ્ઞાનીને કરે જ્ઞાની ચલિત નહીં.

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥३-३०॥
અર્પણ કર કર્મો મને, મમતાને તજ તું,
સ્વધર્મ સમજી યુધ્ધમાં, પાર્થ લડી લે તું.

ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः ।
श्रद्धावन्तोऽनसूयन्तो मुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥३-३१॥
શ્રધ્ધા રાખીને મૂકી, ઈર્ષા કર્મ કરે,
કર્મોના બંધન બધાં તેના તુર્ત ટળે.

ये त्वेतदभ्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ति मे मतम् ।
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानचेतसः ॥३-३२॥
મદથી મત્ત બની કરે કર્મ આમ ના જે,
નષ્ટ થયેલો જાણજે, વિમૂઢ માનવ તે.

सद्दशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।
प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥३-३३॥
પોતાની પ્રકૃતિ મુજબ જ્ઞાની કર્મ કરે,
પ્રકૃતિ મુજબ કરે બધાં, નિગ્રહ કેમ કરે

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।
तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥३-३४॥

ઈન્દ્રિયોના વિષય છે રાગદ્વેષ વાળા
શિકાર તેના ના થવું, તે દુશ્મન સારા.

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥३-३५॥

સ્વધર્મ છે ઊત્તમ કહ્યો, પરધર્મથકી ખાસ,
સ્વધર્મમાં મૃત્યુ ભલું, પરધર્મ કરે નાશ.

યુધ્ધ ધર્મ તારો ખરે, ત્યાગ ભિક્ષુનો ધર્મ,
મૃત્યુ મળે તોયે ભલે કર તું તારું કર્મ.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।
अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः ॥३-३६॥

કોનાથી પ્રેરાઈને પાપ કરે છે લોક,
ઈચ્છા ના હોયે છતાં જાણે ખેંચે કો'ક.

પાપનું કારણ

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥३-३७॥

ઈચ્છા તૃષ્ણા વાસના, ક્રોધ કહ્યો છે જે,
તે જ કરાવે પાપને, દુશ્મન જનના તે.

धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च ।
यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥३-३८॥

દર્પણ મેલે, રાખથી આગ જેમ ઢંકાય,
ગર્ભ ઓરથી, કર્મ સૌ ત્યમ તેથી ઢંકાય.

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।
कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥३-३९॥
અતૃપ્ત અગ્નિ કામનો જ્ઞાનીનો રિપુ છે,
ઢાંકી દે છે જ્ઞાનને, અગ્નિ સાચે તે.

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ।
एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥३-४०॥
મન બુધ્ધિ ઈન્દ્રિય છે તેના નિત્ય નિવાસ,
તે દ્વારા મોહિત કરે માનવને તે ખાસ.

तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥३-४१॥
મન બુધ્ધિ ઈન્દ્રિયનો તેથી કાબૂ કરી,
જ્ઞાનનાશ કરનાર તે પાપી નાખ હણી.

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः ।
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥३-४२॥
ઈન્દ્રિયો બળવાન છે, મન તેથી બળવાન,
મનથી બુધ્ધિ શ્રેષ્ઠ છે, આત્મા ઉત્તમ જાણ.

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।
जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥३-४३॥
આત્માને ઉત્તમ ગણી, આત્મશક્તિ ધારી,
કામરૂપ આ શત્રુને શીઘ્ર નાખ મારી.

॥ અધ્યાય ત્રીજો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥

અધ્યાય ૪ કર્મબ્રહ્માર્પણયોગ

चतुर्थोऽध्यायः कर्मब्रह्मार्पणयोग

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययम् ।
विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥४-१॥

વિવસ્વાનને યોગ આ પહેલાં કહ્યો મેં,
મનુને કથિયો તેમણે, ઈક્ષ્વાકુને મનુએ.

एवं परम्पराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः ।
स कालेनेह महता योगो नष्टः परन्तप ॥४-२॥

પરંપરાથી જાણતા રાજર્ષિ આ યોગ,
કાળ જવાથી તે ખરે, નષ્ટ થયો છે યોગ.

स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः ।
भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥४-३॥

રહસ્યવાળો યોગ તે તુજને પાર્થ કહ્યો,
ભક્ત તેમ માની સખા, ઉત્તમ યોગ કહ્યો.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

अपरं भवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः ।
कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ॥४-४॥

વિવસ્વાન પૂર્વે થયા, તમે થયા હમણાં,
યોગ તમે ક્યાંથી કહ્યો, થાય મને ભ્રમણા.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन ।
तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परन्तप ॥४-५॥

મારા ને તારા ખરે જન્મ અનેક થયા,
મને યાદ તે સર્વ છે, તને ન યાદ રહ્યા.

अजोऽपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् ।
प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया ॥४-६॥

જગસ્વામી અજ છું છતાં, જન્મ લઉં છું હું,
પ્રકૃતિના આધારથી પ્રગટ થઉં છું હું.

અવતાર વિશે

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥४-७॥

જ્યારે જ્યારે ધર્મનો થઈ જાય છે નાશ,
અધર્મ વ્યાપે તે સમે જન્મ લઉં છું ખાસ

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय सम्भवामि युगे युगे ॥४-८॥

રક્ષુ સજ્જનને અને કરું દુષ્ટનો નાશ,
સ્થાપું સાચા ધર્મને પુરું ભક્તની આશ

जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः ।
त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ॥४-९॥

દિવ્ય જન્મ ને કર્મને મારા જાણે જે,
મરણ પછી જન્મે નહીં, મને મેળવે તે.

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः ।
बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥४-१०॥

ભય ને ક્રોધ તજી દઈ કરીને મને પ્રેમ,
તપ ને જ્ઞાન થકી ઘણાં પામ્યા મુજને તેમ.

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।
मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥४-११॥

જેવા ભાવથકી મને ભક્ત ભજે મારા,
તેવા ભાવે હું ભજું તે સૌને પ્યારા

સર્વ પ્રકારે માનવી મુજ માર્ગે ચાલે,
મંગલ તેનું થાય જે મુજ માર્ગે ચાલે.

काङ्क्षन्तः कर्मणां सिद्धिं यजन्त इह देवताः ।
क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥४-१२॥

બીજા દેવોને ભજે પ્રેમ કરીને જે,
સાચે સિધ્ધિ પામતા પૂજી તેમને તે.

चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः ।
तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययम् ॥४-१३॥

ચાર વર્ણ મેં સર્જીયા ગુણને કર્મે માન,
તેનો કર્તા હું છતાં, અકર્તા મને જાણ.

न मां कर्माणि लिम्पन्ति न मे कर्मफले स्पृहा ।
इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ॥४-१४॥

મને કર્મબંધન નથી, નથી કર્મમમતા
માનવ સમજે એમ તે કર્મથકી છુટતા

एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः ।
कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पूर्वतरं कृतम् ॥४-१५॥
એવું જાણીને કર્યાં પહેલાં કૈંયે કર્મ,
એમ જ કરજે કર્મ તો સચવાશે તુજ ધર્મ.

કર્મ અને અકર્મ

किं कर्म किमकर्मेति कवयोऽप्यत्र मोहिताः ।
तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥४-१६॥
અકર્મ તેમજ કર્મમાં મોહાયા વિદ્વાન,
કર્મ કહું જેથી રહે નહીં અશુભમાં ધ્યાન

कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ।
अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥४-१७॥
કર્મ અકર્મ વિકર્મનો યોગ્ય જાણવો મર્મ
કર્મ રહસ્ય પિછાનવું, ગહન ખરે છે કર્મ.

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ।
स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् ॥४-१८॥
અકર્મ દેખે કર્મમાં, કર્મ અકર્મે જે,
ઉત્તમ કર્મી તે કહ્યા, જ્ઞાની સૌમાં તે.

यस्य सर्वे समारम्भाः कामसंकल्पवर्जिताः ।
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पण्डितं बुधाः ॥४-१९॥
ફળની તૃષ્ણા ત્યાગતાં, કર્મ કરે છે જે,
દેહ જ્ઞાનથી કર્મને, પંડિત સાચે તે.

त्यक्त्वा कर्मफलासङ्गं नित्यतृप्तो निराश्रयः ।
कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि नैव किंचित्करोति सः ॥४-२०॥

આસક્તિને છોડતાં, નિત્યતૃપ્તજ્યમ જે,
કર્મ કરે છે માનવી, કરે કૈં નહીં તે.

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः ।
शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥४-२१॥
તૃષ્ણા સંગ્રહ છોડતાં, મનનો કાબૂ કરી,
શરીર કર્મ કર્યા થકી થાયે પાપ નહીં.

यदृच्छालाभसंतुष्टो द्वन्द्वातीतो विमत्सरः ।
समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते ॥४-२२॥
લાભાલાભે તૃપ્ત જે દ્વંદ્વાતીત સદાય,
કર્મને કરે તોય તે ના બંધાય કદાય.

જુદા જુદા યજ્ઞ

गतसङ्गस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः ।
यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥४-२३॥
સંગરહિતને મુક્ત છે જ્ઞાનપરાયણ જે,
કર્મ યજ્ઞભાવે કરે, કર્મ ન બાંધે તે.

ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ।
ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥४-२४॥
અગ્નિ ને સમિધા વળી, હવિયે બ્રહ્મસ્વરૂપ,
કર્મ બ્રહ્મમય તેમને જે છે જ્ઞાનસ્વરૂપ.

दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते ।
ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥४-२५॥
દેવયજ્ઞ કોઈ કરે, યોગીજન જગમાં,
બ્રહ્માગ્નિમાં યજ્ઞને અન્ય કરે જગમાં.

श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति ।
शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु जुह्वति ॥४-२६॥

संयमना अग्निमहीं ईन्द्रियो बाळे,
कोई ईन्द्रियोमहीं विषयोने बाळे.

सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे ।
आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञानदीपिते ॥४-२७॥

ज्ञान भरेला आत्मनो संयममय अग्नि
कोई होमे प्राणने जगवी ए अग्नि.

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगयज्ञास्तथापरे ।
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः ॥४-२८॥

द्रव्ययज्ञ, तपयज्ञ ने योगयज्ञ पण थाय,
ज्ञानयज्ञ कोई करे, व्रत तीक्ष्ण घणां थाय.

अपाने जुह्वति प्राणं प्राणेऽपानं तथापरे ।
प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ॥४-२९॥

प्राणायामी प्राणने अपानमां होमे,
प्राण रोकतां, प्राणमां अपानने होमे.

अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुह्वति ।
सर्वेऽप्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ॥४-३०॥

काबू करी आहारनो, होमे प्राणे प्राण,
यज्ञ जाणतां, यज्ञथी पवित्र सौने जाण.

यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम् ।
नायं लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्यः कुरुसत्तम ॥४-३१॥

यज्ञामृत खानारने ईश्वर प्राप्ति थाय,

યજ્ઞહીનને આ જગે પછીય સુખ ના થાય.

एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे ।
कर्मजान्विद्धि तान्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥४-३२॥
બ્રહ્માએ આવી રીતે અનેક યજ્ઞ કહ્યા
કર્મજન્ય તે જાણ, તો પાપ થશે ન કદા.

श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परन्तप ।
सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥४-३३॥
દ્રવ્યયજ્ઞથી જ્ઞાનનો યજ્ઞ શ્રેષ્ઠ તું જાણ,
કર્મ બધાંયે જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થાય તે માન.

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया ।
उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥४-३४॥
અનુભવવાળો હોય જે જ્ઞાની તેમજ હોય,
તેને નમતાં સેવતાં, પૂછ પ્રશ્ન તું કો'ય

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पाण्डव ।
येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥४-३५॥
જ્ઞાન તને તે આપશે, તેથી મોહ જશે,
જગ આખું મુજમાં પછી જોશે આત્મ વિશે.

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ।
सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं सन्तरिष्यसि ॥४-३६॥
પાપીમાં પાપી હશે કોઈ આ જગમાં,
જ્ઞાનનાવમાં બેસતાં, તરી જશે ભવમાં.

यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।
ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥४-३७॥

ભસ્મ કરે છે કાષ્ઠને બાળી અગ્નિ જેમ,
જ્ઞાનાગ્નિ કર્મો બધાં ભસ્મ કરે છે તેમ.

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।
तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥४-३८॥
જ્ઞાનસમું કૈંયે નથી પવિત્ર આ જગમાંહ્ય
સમય જતાં તે મેળવે જ્ઞાની અંતરમાંહ્ય.

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥४-३९॥
શ્રધ્ધા ને સંયમ વળી લગની ખૂબ હશે,
જરૂર મળશે જ્ઞાન તો, શાંતિ વળી મળશે.

अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा विनश्यति ।
नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥४-४०॥
અવિશ્વાસ શંકા હશે તે તો નષ્ટ થશે,
આ જગમાં તેને નહીં, કોઈ સુખ ધરશે.

योगसंन्यस्तकर्माणं ज्ञानसंछिन्नसंशयम् ।
आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ॥४-४१॥
શંકા છોડી જેમણે તજ્યું વળી અભિમાન,
તેને બાંધે કર્મ ના થયું જેમને જ્ઞાન.

तस्मादज्ञानसम्भूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः ।
छित्त्वैनं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥४-४२॥
એથી આ અજ્ઞાનથી મોહ થયો તુજને,
જ્ઞાનખડગથી છેદતાં લડ તું મુક્ત મને.

॥ અધ્યાય ચોથો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मब्रह्मार्पणयोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

અધ્યાય ૫ કર્મસંન્યાસયોગ

पञ्चमोऽध्यायः कर्मसंन्यासयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि ।
यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितम् ॥५-१॥

વખાણો તમે કર્મને તેમ જ કર્મત્યાગ,
બંનેમાં જે શ્રેષ્ઠ હો, કહો તે મને માર્ગ.

ત્યાગ સાચો કે સંન્યાસ

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकरावुभौ ।
तयोस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते ॥५-२॥

કર્મત્યાગ ને કર્મ તે બંને મંગલ જાણ,
કર્મત્યાગથી કર્મ છે ઉત્તમ એમ પ્રમાણ.

ज्ञेयः स नित्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि न काङ्क्षति ।
निर्द्वन्द्वो हि महाबाहो सुखं बन्धात्प्रमुच्यते ॥५-३॥

જેનામાં ના વેર છે, તેને ત્યાગી માન,
આશા તૃષ્ણા છે નહીં તે સંન્યાસી જાણ.

દ્વંદ્વથકી છૂટી શકે તે મુક્તિ પામે,
સહજ શાંતિ તેને મળે, દુઃખ વળી વામે

सांख्ययोगौ पृथग्बालाः प्रवदन्ति न पण्डिताः ।
एकमप्यास्थितः सम्यगुभयोर्विन्दते फलम् ॥५-४॥

જ્ઞાનકર્મને પંડિતો ગણે નહીં અળગાં,
ફળ બંનેના એક છે, અજ્ઞ ગણે અળગાં.

यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते ।
एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥५-५॥
મળે જ્ઞાનથી સ્થાન તે કર્મ થકીય મળે,
તેથી તેમાં ના કદી જ્ઞાની ભેદ કરે.

संन्यासस्तु महाबाहो दुःखमासुमयोगतः ।
योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म नचिरेणाधिगच्छति ॥५-६॥
કર્મ કરે ના તો પછી થાય નહીં સંન્યાસ,
કર્મ કરે જે થાય તે સમયે ત્યાગી ખાસ.

योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेन्द्रियः ।
सर्वभूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥५-७॥
પવિત્ર યોગી સંયમી સમદર્શી છે જે,
કર્મ કરે તોયે કદી લિપ્ત બને ના તે.

नैव किंचित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ।
पश्यञ्श्रृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपञ्श्वसन् ॥५-८॥
જોતાં, સુણતાં, સુંઘતાં, ખાતાં ને વદતા
સૂતાં, ઊઠતાં, બેસતાં, શ્વાસક્રિયા કરતાં

प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारयन् ॥५-९॥
હું કૈંયે કરતો નથી, જ્ઞાની એમ ગણે,
ઈન્દ્રિયો વિષયોમહીં વર્તે એમ ગણે.

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा करोति यः ।
लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥५-१०॥

પ્રભુને અર્પીને તજી અહં કરે જે કર્મ,
તેને પાપ અડે નહીં, વ્યાપે નહીં અધર્મ.

कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिन्द्रियैरपि ।
योगिनः कर्म कुर्वन्ति सङ्गं त्यक्त्वात्मशुद्धये ॥५-११॥

કાયા મન બુધ્ધિ થકી, ફકત ઈન્દ્રિયોથી,
શુધ્ધિકાજ કર્મો કરે યોગી સંગ તજી.

युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शान्तिमाप्नोति नैष्ठिकीम् ।
अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबध्यते ॥५-१२॥

ફળની તૃષ્ણા છોડતાં, શાંતિ લભે જ્ઞાની,
ફળમાં બધ્ધ બની જતાં કામી અજ્ઞાની.

सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं वशी ।
नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्न कारयन् ॥५-१३॥

મનથી કર્મ તજી, રહી નવદ્વારે નગરે,
કર્મ કરાવે ના કદી આત્મા કર્મ કરે.

न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः ।
न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥५-१४॥

કર્મ અને કર્તૃત્વ ને કર્મફળતણો યોગ,
પ્રભુ કરે નહીં, એ બધો પ્રકૃતિનો છે ભોગ.

नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः ।
अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यन्ति जन्तवः ॥५-१५॥

પાપ પુણ્ય કોઈતણું ઈશ્વર ના ખાયે,
જીવભર્યા અજ્ઞાનથી તેથી મોહાયે.

ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः ।
तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत्परम् ॥५-१६॥
જ્ઞાનથકી જેણે હણ્યું પોતાનું અજ્ઞાન,
સૂરજ જેમ તેના મહીં પ્રકાશી રહે જ્ઞાન.

तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ।
गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥५-१७॥
મન બુધ્ધિ નિષ્ઠા રહે જેની તે પ્રભુમાં,
જ્ઞાન-પવિત્ર ફરી ન તે જન્મે છે જગમાં.

विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ।
शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ॥५-१८॥
બ્રાહ્મણ હાથી ગાય ને પંડિત મૂરખમાં,
જ્ઞાની ઈશ્વરને જુએ, જડ ને ચેતનમાં.

इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः ।
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥५-१९॥
જીવતાં જ જગ જીતીયું સમતાવાન જને,
બ્રહ્મ જેમ નિર્દોષ તે બ્રહ્મમાં જ સ્થિત છે.

न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियम् ।
स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥५-२०॥
પ્રિય પામી હરખાય ના, અપ્રિયથી ન રડે,
સ્થિર ને જ્ઞાની બ્રહ્મથી અભિન્ન થાયે તે.

बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत् सुखम् ।
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते ॥५-२१॥
અનાસક્ત વિષયોથકી જે સુખને પામે,

સુખ અક્ષય તે બ્રહ્મમાં સ્થિત યોગી પામે.

ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ।
आद्यन्तवन्तः कौन्तेय न तेषु रमते बुधः ॥५-२२॥
સ્પર્શજન્ય ભોગો બધાં, આદિ અને અંતે,
દુઃખ આપતા તે મહીં જ્ઞાની ના જ રમે.

शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक्शरीरविमोक्षणात् ।
कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः ॥५-२३॥
દેહ ત્યાગ પહેલાં જ જે કામ ક્રોધના વેગ,
સહન કરે તે શ્રેષ્ઠ છે, સુખી થાય છે તે જ.

योऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेव यः ।
स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति ॥५-२४॥
આત્માનું સુખ મેળવે, આત્મામાં આરામ,
તે મુક્તિને મેળવે, રહે ન કાંઈ કામ.

लभन्ते ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ।
छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥५-२५॥
જીવોની સેવા કરે, દોષ કરે જે દૂર,
તે મુક્તિને મેળવે, પડે ન માયાપૂર.

कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसाम् ।
अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते विदितात्मनाम् ॥५-२६॥
કામક્રોધ જીતે કરે મનનો સંયમ જે,
ભય છોડે જે, મેળવી મુક્તિને લે તે.

स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवान्तरे भ्रुवोः ।
प्राणापानौ समौ कृत्वा नासाभ्यन्तरचारिणौ ॥५-२७॥

ભ્રમરમધ્યે દ્રષ્ટિ કરી, સ્થિર રોકતાં પ્રાણ,
વિષયોને અળગા કરી, ધરે ન જગનું ધ્યાન.

यतेन्द्रिय मनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः ।
विगतेच्छाभयक्रोधो यः सदा मुक्त एव सः ॥५-२८॥
ભય ને ક્રોધ તજે, કરે મનનો સંયમ જે,
મોક્ષપરાયણ થાય જે, મુક્ત ગણાયે તે.

भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरम् ।
सुहृदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति ॥५-२९॥
જીવમાત્રનો મિત્ર ને સૃષ્ટિનો સ્વામી,
જાણે મુજને તે ખરે, શાંતિ જાય પામી.

॥ અધ્યાય પાંચમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगो नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

અધ્યાય ૬ આત્મસંયમયોગ

षष्ठोऽध्यायः आत्मसंयमयोग

સાચો સંન્યાસી

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।
स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्न चाक्रियः ॥६-१॥

ફલનો આશ્રય છોડતાં, કર્મ કરે છે જે,
સંન્યાસી તે છે ખરો, યોગીજન પણ તે.

અગ્નિને અડકે નહીં, કર્મ કરે ના તોય,
માયા મમતા હોય તો ત્યાગી થાય ન કોય.

यं संन्यासमिति प्राहुर्योगं तं विद्धि पाण्डव ।
न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी भवति कश्चन ॥६-२॥

યોગ અને સંન્યાસ બે અલગ ખરે જ નથી,
છોડે ના સંકલ્પ તે યોગી થાય નહીં.

आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं कर्म कारणमुच्यते ।
योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥६-३॥

યોગ-સાધના કાજ તો સાધન કર્મ મનાય,
શમના સાધનથી પછી યોગરૂઢ થવાય.

यदा हि नेन्द्रियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्जते ।
सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ॥६-४॥

ઈન્દ્રિયોના વિષયની મમતા છૂટી જાય,
સંકલ્પ મટે તે પછી યોગારૂઢ ગણાય.

उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् ।
आत्मैव ह्यात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥६-५॥

કરવું પતન ન જાતનું, કરવો નિત ઉધ્ધાર,
પોતે શત્રુ, મિત્ર ને પોતાનો રખવાળ. ॥૫॥

बन्धुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः ।
अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥६-६॥

જે મનને જીતે સદા મિત્ર બને છે તે,
પોતાનો શત્રુ બને મન ના જીતે જે.

जितात्मनः प्रशान्तस्य परमात्मा समाहितः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥६-७॥

જાત ઉપર સંયમ કરી લે છે જે યોગી,
શાંત હોય તે, હોય છે પ્રભુ-રસનો ભોગી.

ટાઢ તાપ સુખ દુઃખ ને માન તેમ અપમાન,
ચલિત કરે જેને ન તે યોગી ઉત્તમ જાણ.

ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेन्द्रियः ।
युक्त इत्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकाञ्चनः ॥६-८॥

પત્થર સોનું મૃત્તિકા તેને સરખાં હોય,
તૃપ્ત જ્ઞાન-વિજ્ઞાનમાં સાક્ષી જેવો સ્હોય.

सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु ।
साधुष्वपि च पापेषु समबुद्धिर्विशिष्यते ॥६-९॥

મિત્ર શત્રુ મધ્યસ્થ કે બંધુ સ્નેહીમાં,
સમબુધ્ધિ છે તે કહ્યો ઉત્તમ યોગી હા.

ધ્યાનની સમજ

योगी युञ्जीत सततमात्मानं रहसि स्थितः ।
एकाकी यतचित्तात्मा निराशीरपरिग्रहः ॥६-१०॥
એકાંતમહી બેસવું યોગીએ હરરોજ,
તૃષ્ણા ને સંગ્રહ તજી કરવી અંતર ખોજ.

शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ।
नात्युच्छ्रितं नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥६-११॥
સંયમ જાતતણો કરી એકલા જ રે'વું,
પવિત્ર સ્થાને દ્રઢ કરી આસનને દેવું.

तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेन्द्रियक्रियः ।
उपविश्यासने युञ्ज्याद्योगमात्मविशुद्धये ॥६-१२॥
ઈન્દ્રિયો મન વશ કરી, મન એકાગ્ર કરી,
આત્મ શોધવા યોગને કરવો શાંતિ ધરી

समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः ।
सम्प्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानवलोकयन् ॥६-१३॥
કાયા મસ્તક ડોકને કરવા સરખાં સ્થિર,
નાસિકાગ્રને દેખવું, ધરી ચિત્તમાં ધીર.

प्रशान्तात्मा विगतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ।
मनः संयम्य मच्चित्तो युक्त आसीत मत्परः ॥६-१४॥
સ્થિરતા રાખી ભય તજી, બ્રહ્મચર્ય પાળી,
મન મારામાં જોડવું બીજેથી વાળી.

युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमानसः ।
शान्तिं निर्वाणपरमां मत्संस्थामधिगच्छति ॥६-१५॥

સંયમથી અભ્યાસને આમ કરે છે જે,
પરમ શાંતિ મુજમાં રહી પ્રાપ્ત કરે છે તે.

नात्यश्नतस्तु योगोऽस्ति न चैकान्तमनश्नतः ।
न चाति स्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन ॥६-१६॥
ઉપવાસી રે'વું નહીં, ખાવું ના પણ ખૂબ.
ઉજાગરા કરવા નહીં, ઊંઘવું નહીં ખૂબ.

युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ।
युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥६-१७॥
યોગ્ય કરે આહાર ને વિહાર તેમજ કર્મ,
જાગે ઊંઘે યોગ્ય તે લભે યોગનો મર્મ.

यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते ।
निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा ॥६-१८॥
ચિત્ત થાય વશ ને પછી આત્મામાં સ્થિર થાય,
નિઃસ્પૃહ યોગી થાય તે યોગી યુક્ત ગણાય.

यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते सोपमा स्मृता ।
योगिनो यतचित्तस्य युञ्जतो योगमात्मनः ॥६-१९॥
હવા વિનાના સ્થાનમાં દિવો ના હાલે,
તેવું મન યોગીતણું ચળે ન કો' કાળે.

यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया ।
यत्र चैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि तुष्यति ॥६-२०॥
યોગીજનના ચિત્તનો પૂરો સંયમ થાય,
ડૂબી જાય ધ્યાનમાં, ત્યારે રસમાં ન્હાય.

सुखमात्यन्तिकं यत्तद् बुद्धिग्राह्यमतीन्द्रियम् ।
वेत्ति यत्र न चैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः ॥६-२१॥

આત્માનો અનુભવ કરી આનંદમહીં ન્હાય,
બુધ્ધિ ને ઈન્દ્રિયથી અતીત સુખમાં ન્હાય.

यं लब्ध्वा चापरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः ।
यस्मिन्स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते ॥६-२२॥

તેનાથી કોઈ નથી બીજો ઉત્તમ લાભ,
તેને પામી ના ચળે પડે ભલેને આભ.

तं विद्याद्दुःखसंयोगवियोगं योगसंज्ञितम् ।
स निश्चयेन योक्तव्यो योगोऽनिर्विण्णचेतसा ॥६-२३॥

દુઃખ મટી જાયે બધું, તેને યોગ કહ્યો,
મનને મજબૂત રાખતાં કરવો તે જ રહ્યો.

संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ।
मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समन्ततः ॥६-२४॥

સંકલ્પથકી કામના થાયે તે ટાળે,
ઇન્દ્રિયો મનથી બધી સંયમમાં ધારે.

शनैः शनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया ।
आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिन्तयेत् ॥६-२५॥

ધીરે ધીરે બુધ્ધિને કરે પછી ઉપરામ,
વિચાર ન કરે, મન કરી સ્થિરને આત્મારામ.

यतो यतो निश्चरति मनश्चञ्चलमस्थिरम् ।
ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥६-२६॥

મન આ ચંચલ જાય છે અનેક વિષયો માંહ્ય,
વાળી પાછું જોડવું તેને આત્મા માંહ્ય.

प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमम् ।
उपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥६-२७॥
કરતાં એમ થઇ જશે મન આત્મામાં શાંત,
સુખ ઉત્તમ ત્યારે થશે, દોષ થશે સૌ શાંત.

युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगतकल्मषः ।
सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखमश्नुते ॥६-२८॥
રોજ કરે છે યોગ આ તે તો નિર્મલ થાય,
બ્રહ્મપ્રાપ્તિ સુખ પૂર્ણ તે પામી તેમાં ન્હાય.

सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ।
ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः ॥६-२९॥
આત્માને સૌ જીવમાં આત્મામાં સૌ જીવ,
યોગી જુએ હંમેશ એ સમદર્શીની રીત.

यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति ।
तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥६-३०॥
જે મુજને સઘળે જુએ, મારામાં ને સર્વ,
તેનાથી ના દૂર હું, તે ના મુજથી દૂર.

सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ।
सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥६-३१॥
રહેલ સર્વે જીવમાં મને ભજે છે જે,
વર્તે સર્વપણે ભલે, મુજમાં વર્તે તે.

आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन ।
सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी परमो मतः ॥६-३२॥
આત્મ જુએ સૌમાં અને અનુભવ કરે સમાન,

જાણે પરની પીડ તે યોગી માન મહાન

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

योऽयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन ।
एतस्याहं न पश्यामि चञ्चलत्वात्स्थितिं स्थिराम् ॥६-३३॥

સમતાનો આ યોગ જે કહ્યો તમે પ્રભુ હે,
ચંચલતાને કારણે અશક્ય લાગે તે.

चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम् ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥६-३४॥

મન ચંચલ બલવાન છે જક્કી તેમજ ખૂબ,
વાયુ જેમ મુશ્કેલ છે તેનો સંયમ ખૂબ.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥६-३५॥

મનને ચંચલ છે કહ્યું, તે છે સત્ય ખરે,
પ્રયત્ન ને વૈરાગ્યથી યોગી કાબુ કરે.

असंयतात्मना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः ।
वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥६-३६॥

અસંયમીને યોગ તો મુશ્કેલ કહ્યો છે,
સંયમશીલ પ્રયત્નથી પ્રાપ્ત કરે છે તે.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः ।
अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥६-३७॥

અસંયમી શ્રધ્ધાભર્યો ચલિત યોગથી થાય,
યોગસિધ્ધિ ના પામતાં તેની શી ગતિ થાય ?

कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्यति ।
अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥६-३८॥

છિન્નભિન્ન વાદળસમો વિનાશ તેનો થાય ?
બ્રહ્મપ્રતિષ્ઠાહીન તે વિમૂઢનું શું થાય ?

एतन्मे संशयं कृष्ण छेत्तुमर्हस्यशेषतः ।
त्वदन्यः संशयस्यास्य छेत्ता न ह्युपपद्यते ॥६-३९॥

પૂર્ણપણે મારી તમે શંકા દૂર કરો,
અન્ય કોણ હરશે, ન જો શંકા તમે હરો ?

યોગભ્રષ્ટની ગતિ વિષે

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते ।
न हि कल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिं तात गच्छति ॥६-४०॥

આ લોકે પરલોકમાં નાશ ન તે પામે,
મંગલકર્તા ના કદી દુર્ગતિને પામે.

प्राप्य पुण्यकृतां लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः ।
शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥६-४१॥

પુણ્ય ભરેલા લોકને તે યોગી પાવે,
પછી પવિત્ર ઘરોમહીં જન્મ લઇ આવે.

अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ।
एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥६-४२॥

જ્ઞાની યોગીના કુલે અથવા જન્મ ધરે
દુર્લભ જગમાં કો'કને આવો જન્મ મળે.

तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् ।
यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनन्दन ॥६-४३॥

પૂર્વજન્મના જાગતાં ત્યાં પણ સૌ સંસ્કાર,
યત્ન કરે યોગી વળી ભવને કરવા પાર.

पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशोऽपि सः ।
जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥६-४४॥

પૂર્વજન્મ સંસ્કારથી અવશ્ય યોગ કરે,
યોગેચ્છાથી તત્વ તે ઉત્તમ પ્રાપ્ત કરે.

प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः ।
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥६-४५॥

પ્રયત્ન ખૂબ કર્યા થકી મેલ હૃદયના જાય,
એમ ઘણા જન્મે પછી સિધ્ધ યોગમાં થાય.

तपस्विभ्योऽधिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः ।
कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥६-४६॥

જ્ઞાની તપસીથી કહ્યો યોગી ઉત્તમ મેં,
કર્મીથી છે શ્રેષ્ઠ, તો યોગી તું ય થજે.

योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनान्तरात्मना ।
श्रद्धावान् भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥६-४७॥

મારામાં મન જોડતાં, કરી વળી વિશ્વાસ,
ભજે મને દિનરાત તે ઉત્તમ યોગી ખાસ.

॥ અધ્યાય છઠ્ઠો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आत्मसंयमयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

અધ્યાય ૭ જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ

सप्तमोऽध्यायः ज्ञानविज्ञानयोग

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युञ्जन्मदाश्रयः ।
असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥७-१॥

મારામાં આસક્ત થૈ આશ્રય મારો લે,
જાણે મુજને કેમ તે હવે કહું છું તે.

ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः ।
यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥७-२॥

જ્ઞાન કહું તુજને વળી પૂર્ણ કહું વિજ્ઞાન,
જેને જાણી જાણવું રહે નહીં કૈં આન. ॥૨॥

मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये ।
यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥७-३॥

હજારમાં કોઈ કરે સિધ્ધિકાજ પ્રયાસ
કરતાં યત્ન હજારમાં કોઈ પહોંચે પાસ.

મારી પાસ પહોંચતા કોઈ પામે જ્ઞાન,
સાંભળ, જો તુજને કહું ઉત્તમ મારું જ્ઞાન.

भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ।
अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥७-४॥

પૃથ્વી પાણી તેજ ને વાયુ ચિત્ત આકાશ,
અહંકાર બુધ્ધિ કહી મારી પ્રકૃતિ ખાસ.

अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे पराम् ।
जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ॥७-५॥

બીજી જીવરૂપે રહી મારી પ્રકૃતિ છે,
તેનાથી જગને રચું, ઉત્તમ પ્રકૃતિ તે.

एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युपधारय ।
अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥७-६॥

આ બંને પ્રકૃતિ થકી પ્રાણી સર્વે થાય,
સર્જન તેમ વિનાશનું સ્થાન મને સૌ ગાય.

मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ।
मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥७-७॥

ઉત્તમ મુજથી કો' નથી, મારા વિણ કૈં ના,
જગ મુજમાં છે, જેમ આ મણકા દોરામાં.

રૂપનું વર્ણન

रसोऽहमप्सु कौन्तेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः ।
प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥७-८॥

પાણીમાં રસ હું થયો, સૂર્યચંદ્રમાં તેજ,
વેદમહીં ઓમકાર છું, પૌરુષ નરમાં સહેજ

पुण्यो गन्धः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ ।
जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥७-९॥

પૃથ્વીમાં છું ગંધ ને તપ છું તાપસમાં,
જીવન પ્રાણીમાત્રનું, શબ્દ થયો નભમાં.

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ।
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥७-१०॥

બીજ સર્વ પ્રાણીતણું મને સદાયે જાણ,
બુધ્ધિ તેમજ વીરતા વીરલોકમાં માન.

बलं बलवतां चाहं कामरागविवर्जितम् ।
धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ ॥७-११॥
બળ બનતાં સેવા કરું બળવાનોમાં હું,
અધર્મથી પર કામના જીવમાત્રમાં છું.

ये चैव सात्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये ।
मत्त एवेति तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥७-१२॥
સત્વ અને રજ તમ તણાં ઉપજે મુજથી ભાવ,
તે મુજમાં છે, હું નથી તે ભાવોની માંહ્ય.

त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत् ।
मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम् ॥७-१३॥
ત્રણ ગુણવાળી છે કહી મારી જે માયા,
તેનાથી મોહિત થયા રંક અને રાયા.

दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ।
मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥७-१४॥
માયા મારી છે ખરે તરવી આ મુશ્કેલ,
તરી જાય છે તે જ જે મારું શરણ ગ્રહેલ.

न मां दुष्कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः ।
माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः ॥७-१५॥
મૂઢ મને પામે નહીં, અધર્મથી ભરિયા,
માનવરૂપે તે ફરે તોય જાણ મરિયા.

ચાર જાતના ભક્ત

चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन ।
आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥७-१६॥

तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते ।
प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम प्रियः ॥७-१७॥

દુઃખી તેમજ જ્ઞાનની ઈચ્છાવાળા લોક,
સંસારી આશાભર્યા, જ્ઞાની તેમજ કો’ક.

ચાર જાતના માનવી મને ભજે છે તે,
તેમાં જ્ઞાની ભક્તને શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે મેં.

उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ।
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम् ॥७-१८॥

મહાન છે બીજા છતાં જ્ઞાની મારો પ્રાણ,
જ્ઞાની સંધાઈ ગયો મારી સાથે જાણ.

बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ।
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥७-१९॥

ઘણાય જન્મ પછી મને જ્ઞાની પામે છે,
પ્રભુ પેખે જગમાં બધે, સંત સુદુર્લભ તે.

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः ।
तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥७-२०॥

કામનાભર્યા કૈં જનો, નિયમ ઘણાં પાળી,
અન્ય દેવતાને ભજે, સ્વભાવને ધારી.

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥७-२१॥

શ્રધ્ધાપૂર્વક દેવને ભક્ત ભજે છે જે,

તેની શ્રધ્ધા હું કરું દ્રઢ દેવમહીં તે.

स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते ।
लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हि तान् ॥७-२२॥

શ્રધ્ધાપૂર્વક તે પછી તેની ભક્તિ કરે,
મારી દ્વારા કામના-ફળને પ્રાપ્ત કરે.

अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् ।
देवान्देवयजो यान्ति मद्भक्ता यान्ति मामपि ॥७-२३॥

અલ્પબુધ્ધિ એ ભક્તના ફળનો થાય વિનાશ,
દેવ ભજ્યે દેવો મળે, મને ભજ્યે મુજ પાસ.

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ।
परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥७-२४॥

અજ્ઞાની મુજ રૂપની મર્યાદા માને,
વિરાટ ઉત્તમ રૂપ ના મારું તે જાણે.

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ।
मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥७-२५

માયાથી ઢંકાયેલું મારું પૂર્ણ સ્વરૂપ,
મૂઢ ઓળખે ના કદિ મારું દિવ્ય સ્વરુપ.

वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ।
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥७-२६॥

ભૂતભાવિ જાણું, વળી વર્તમાન જાણું,
જાણું હું સૌને મને કોઈ ના જાણ્યું.

इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वन्द्वमोहेन भारत ।
सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यान्ति परन्तप ॥७-२७॥

येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ।
ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजन्ते मां दृढव्रताः ॥७-२८॥
વેર ઝેર તૃષ્ણાથકી ભવમાં ભટકે લોક,
જેનાં પાપ ટળી ગયા, ભજે મને તે કો'ક.

जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतन्ति ये ।
ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाखिलम् ॥७-२९॥
મોત થકી છૂટવા વળી ઘડપણને હરવા,
ભજે શરણ મારું લઈ દુઃખ દુર કરવા.

દ્રઢ નિરધાર કરે અને દ્વંદ્વમુક્ત તે થાય,
પુણ્યવાન તે તો મને જાણી રસમાં ન્હાય.

साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः ।
प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥७-३०॥
બ્રહ્મકર્મ અધ્યાત્મ ને અધિભૂત અધિયજ્ઞ,
જે જાણે તે થાય છે મારામાં સંલગ્ન.

॥ અધ્યાય સાતમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानविज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

અધ્યાય ૮ અક્ષરબ્રહ્મયોગ

अथाष्टमोऽध्यायः अक्षरब्रह्मयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ।
अधिभूतं च किं प्रोक्तमधिदैवं किमुच्यते ॥८-१॥

બ્રહ્મ વળી અધ્યાત્મ શું, કર્મ કહે કોને
અધિભૂત, અધિદૈવ હે પ્રભો, કહે કોને ?

अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन ।
प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियतात्मभिः ॥८-२॥

મૃત્યુ આવે તે સમે યોગીજન તમને,
કેમ કરી જાણી શકે કહો કૃપાળુ મને.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते ।
भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥८-३॥

અક્ષર છે પરબ્રહ્મ ને સ્વભાવ છે અધ્યાત્મ,
જગસર્જન ને નાશનો વ્યાપાર કહે કર્મ.

अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ।
अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥८-४॥

ક્ષર તે છે અધિભૂત ને પુરૂષ કહ્યો અધિદૈવ
અધિયજ્ઞ કહ્યો છે મને શરીરમાંનો દેવ.

अन्तकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम् ।
यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥८-५॥

યાદ કરી પ્રેમે મને જે છોડે છે દેહ,
તે પામી લે છે મને તેમાં ના સંદેહ.

यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम् ।
तं तमेवैति कौन्तेय सदा तद्भावभावितः ॥८-६॥
જેને યાદ કરી તજે મૃત્યુ સમયે દેહ,
તેને પામે જીવ આ તેમાં ના સંદેહ.

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युध्य च ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम् ॥८-७॥
તેથી રાતદિવસ મને યાદ કરી લડજે,
મન મારામાં રાખજે, મુજને મેળવજે.

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना ।
परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिन्तयन् ॥८-८॥
યોગીજન અભ્યાસથી પ્રભુમાં મન જોડે,
પ્રભુને પામી લે વળી જ્યારે તન છોડે.

कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ।
सर्वस्य धातारमचिन्त्यरूप मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥८-९॥
જ્ઞાની તેમ અનાદિ તે સૌના સ્વામી છે,
પ્રભુજી પૂર્ણ પ્રકાશ ને અનંતનામી છે.

प्रयाणकाले मनसाचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव ।
भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक् स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥८-१०॥
અંતસમે તેને કરે યાદ પ્રેમથી જે,
મનને જોડે તે મહીં, પામે પ્રભુને તે.

यदक्षरं वेदविदो वदन्ति विशन्ति यद्यतयो वीतरागाः ।

यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये ॥८-११॥

વેદ કહે અવિનાશ ને મુનિ જેને જાણે,
જેને માટે કૈં કરે બ્રહ્મચર્ય ધ્યાને.

सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ।
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥८-१२॥

મન અંતરમાં રોકતાં દ્વાર બધાં રોકી,
યોગી રાખે પ્રાણને મસ્તકમાં રોકી.

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥८-१३॥

પછી જપે છે પ્રણવને, ધ્યાન ધરે મારું,
એમ તજે છે દેહ તે પામે ગતિ ચારુ.

अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ।
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥८-१४॥

સદા કરે છે યાદ જે મુજને પ્રેમ કરી,
તે જ મેળવે છે મને, જગને જાય તરી.

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् ।
नाप्नुवन्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥८-१५॥

મને મેળવીને ફરી જન્મે ના કોઈ,
દુઃખ શોક કે વ્યાધિમાં પડે નહીં કોઈ.

आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन ।
मामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥८-१६॥

બ્રહ્મલોક ને લોક સૌ બીજા કૈંક કહ્યાં,
તેમાં જન્મ મરણ થતાં, તે ના અમર ગણ્યાં.

મને જ મેળવવા થકી અમર બને છે લોક,
જન્મ મરણ સાચે ટળે, ટળે તાપ ને શોક.

सहस्रयुगपर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः ।
रात्रिं युगसहस्रान्तां तेऽहोरात्रविदो जनाः ॥८-१७॥
ચાર જાતનાં જુગ કહ્યાં, તે સૌ સાથ મળે
હજાર જુગ બ્રહ્માતણો, એક જ દિવસ કરે.

अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे ।
रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥८-१८॥
તેવી રાત બને વળી આ બ્રહ્માંડ વિશે,
દિવસે જીવો જન્મતાં, મરતાં રાત વિશે.

भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते ।
रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥८-१९॥
જીવ બધાં જન્મે વળી પ્રલય તેમનો થાય,
પ્રકટ થાય દિવસે અને રાતે છેક સમાય.

परस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः ।
यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥८-२०॥
તેથી ઉત્તમ છે કહ્યા પ્રભુ સૌના સ્વામી,
પ્રલયમાં તે ના મરે, પ્રભુ અનંતનામી.

अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् ।
यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥८-२१॥
અવિનાશી તે ઈશ છે, પરમધામ પણ તે,
તેને પામી ના ફરે, પાછું કોઈયે.

पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ।
यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥८-२२॥
ઉત્તમ ભક્તિ હોય તો, તે પ્રભુ દર્શન દે,
જગ તેનામાં છે રહ્યું, વ્યાપક સઘળે તે.

બે જાતની ગતિ

यत्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः ।
प्रयाता यान्ति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥८-२३॥
જ્યારે મરતાં ના કદી, જન્મે યોગીજન,
જન્મે તે વેળા કહું, સાંભળ રાખી મન.

अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् ।
तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥८-२४॥
અગ્નિ, જ્યોતિ, દિવસ ને શુકલપક્ષ જો હોય,
ઉત્તરાયણે તન તજે, તે પ્રભુ પામે કોય.

धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनम् ।
तत्र चान्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते ॥८-२५॥
ધુમ્ર, રાત, વદ હોય ને દક્ષિણાયન જો,
ચંદ્રલોકને મેળવી, ફરી જન્મતાં તો.

शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते ।
एकया यात्यनावृत्तिमन्ययावर्तते पुनः ॥८-२६॥
શુક્લ કૃષ્ણની આ ગતિ શાશ્વત છે જગમાં,
જન્મ થાય છે એકથી, ના જન્મે પરમાં.

नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन ।
तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥८-२७॥

આ જાણી યોગી કદી મોહિત નહીં થશે,
તેથી સર્વે કાળમાં યોગી તું બનજે.

वेदेषु यज्ञेषु तपःसु चैव दानेषु यत् पुण्यफलं प्रदिष्टम् ।
अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥८-२८॥

વેદયજ્ઞ તપદાનનું પુણ્ય કહ્યું છે જે,
યોગી પદને મેળવે તેથી ઉત્તમ તે.

॥ અધ્યાય આઠમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अक्षरब्रह्मयोगो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

અધ્યાય ૯ રાજવિદ્યારાજગુહ્યયોગ

नवमोऽध्यायः राजविद्याराजगुह्ययोग

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥९-१॥

ખૂબ જ છુપું જ્ઞાનને વળી કહ્યું વિજ્ઞાન,
મુક્ત કરે જે અશુભથી, કહું હવે તે જ્ઞાન.

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।
प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥९-२॥

પવિત્ર ને સુખકર કહી ઉત્તમ વિદ્યા તે,
અનુભવ કરવા યોગ્ય ને ઉત્તમ વિદ્યા છે.

अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परन्तप ।
अप्राप्य मां निवर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥९-३॥

માને ના આ ધર્મને, શ્રધ્ધા ના રાખે,
મરે જન્મ લે તે, નહીં મુક્તિરસ ચાખે.

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥९-४॥

અખંડ મારું રૂપ આ જગમાં વ્યાપક છે,
મારામાં જીવો બધા રહેલા ખરે છે.

न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥९-५॥

મારા અંશે એ રહ્યા, પૂર્ણરૂપમાં ના

જીવ રહ્યા મુજમાં છતાં, હું લેપાઉં ના.

यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।
तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥९-६॥
વાયુ વહેનારો બધે, રહે વ્યોમમાં જેમ,
ચરાચર રહે મુજ મહીં સમજી લેજે એમ.

सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृतिं यान्ति मामिकाम् ।
कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥९-७॥
કલ્પાંતે મારામહીં લય સૌનોયે થાય,
કલ્પારંભે મુજથકી સર્જન સૌનું થાય.

प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः ।
भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥९-८॥
પ્રકૃતિનો આશ્રય લઈ સર્જું વારંવાર,
જીવ બધા આ જગતમાં સર્જું વારંવાર.

न च मां तानि कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ।
उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥९-९॥
એ સર્વે કર્મો મને બંધન ના કરતાં,
ઉદાસીન નિર્લેપ હું રહું કર્મ કરતાં.

मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरम् ।
हेतुनानेन कौन्तेय जगद्विपरिवर्तते ॥९-१०॥
મારા હાથતળે રહી પ્રકૃતિ જગત કરે,
તેથી જગમાં થાય છે પરિવર્તન સઘળે.

अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥९-११॥

મનુષ્યરૂપે હું રહ્યો એમ મૂઢ જાણે,
વિરાટ મારા રૂપને ના કદિ પરમાણે.

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ।
राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥९-१२॥

મૂઢ જનોના કર્મ ને વિચાર મેલાં હોય,
સ્વભાવ હલકો તેમનો, સંસારે રત હોય.

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः ।
भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥९-१३॥

જ્ઞાનકર્મ આશાતણું ફળ તે ના પામે,
મોહમયી પ્રકૃતિથકી સંકટ ના વામે.

सततं कीर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः ।
नमस्यन्तश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥९-१४॥

પવિત્ર દિવ્ય સ્વભાવનાં મહાત્મા જનો કો'ક
ભાવથકી ભજતા મને પામી મૃત્યુલોક.

મારું કીર્તન તે કરે, યત્ન કરે મુજ કાજ.
નમે મને પાળે વળી નિયમો મારે કાજ.

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मामुपासते ।
एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥९-१५॥

દ્વૈત તેમ અદ્વૈત ને વિશ્વભાવનાથી,
માનીને ભજતા મને કૈંયે જ્ઞાનથકી.

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
मन्त्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥९-१६॥

ઋતુ ને યજ્ઞ સ્વધા વળી ઔષધ ને ધૃત છું,

મંત્ર હવન અગ્નિ બની વાસ ધરું છું હું.

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक्साम यजुरेव च ॥९-१७॥
આ જગનો હું છું પિતા, માતાધાતા છું,
વેદ તેમ ઓમ્ કારને ગતિને ભર્તા છું.

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥९-१८॥
શરણ, સર્વનો મિત્ર ને સૌનું કારણ છું,
ગતિ, ભર્તા, સાક્ષી વળી અવિનાશી પ્રભુ છું.

तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥९-१९॥
હું વરસાદ કરું વળી તાપ તપાવું છું,
સુધારૂપ ને સત્ય છું, મૃત્યુનો પતિ છું.

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते ।
ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकमश्नन्ति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥९-२०॥
યજ્ઞ કરે જે પ્રેમથી તે જન સ્વર્ગે જાય,
પુણ્યથકી દૈવી ઘણાં ભોગે સ્વર્ગે ન્હાય.

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति ।
एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामा लभन्ते ॥९-२१॥
પુણ્ય થાય પુરું પછી જન્મે પૃથ્વીમાંહ્ય,
આવાગમનથકી ન તે છૂટે છે જગમાંહ્ય.

દર્શન મારું ના કરે ત્યાં લગ મુક્ત ન થાય,
કોઈ સુખ ને દુઃખથી કદી ન છૂટી જાય.

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥९-२२॥
મારું શરણ લઈ કરે મારી ચિંતા જે.
તેના કોડ બધા પૂરું, રક્ષુ છું તેને.

येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः ।
तेऽपि मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधिपूर्वकम् ॥९-२३॥
અન્ય દેવને જે ભજે, મને જ ભજતા તે,
સર્વ જાતના યજ્ઞનો સ્વામી જાણ મને.

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।
न तु मामभिजानन्ति तत्त्वेनातश्च्यवन्ति ते ॥९-२४॥
મને જાણવાથી જ ના અવગતિને પામે,
મને ન જાણે તે સદા દુર્ગતિને પામે.

यान्ति देवव्रता देवान्पितृन्यान्ति पितृव्रताः ।
भूतानि यान्ति भूतेज्या यान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥९-२५॥
દેવ ભજ્યે દેવો મળે, પિતૃ ભજ્યે પિતૃ,
ભૂતોથી ભૂતો મળે, મને ભજ્યે હું મળું. ॥૨૫॥

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ॥९-२६॥
ફળ કે ફૂલ મને ધરે, પર્ણ તેમ પાણી,
ધર્યું ભાવથી સર્વ હું આરોગું દાની.

यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् ।
यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥९-२७॥
તેથી તું જે જે કરે, તપે, દાન દે, ખાય,

કરજે અર્પણ તે મને, અહંભાવ ના થાય.

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबन्धनैः ।
संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥९-२८॥

સારાં નરસાં કર્મથી એમ જ તું છૂટશે,
ત્યાગ યોગથી ને મને પ્રાપ્ત કરી ચૂકશે.

समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ।
ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥९-२९॥

મારે શત્રુમિત્ર ના, સૌયે સરખાં છે,
ભજે ભાવથી તે છતાં નજીક અદકાં છે.

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥९-३०॥

ખૂબ અધર્મીયે મને ભજે કરીને પ્રેમ,
તો તે સંત થઈ જશે, પામી મારી રે'મ.

क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति ।
कौन्तेय प्रति जानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥९-३१॥

શાંતિ પૂર્ણ તે પામશે, ધર્માત્મા બનશે,
મારો ભક્ત કદી નહીં અર્જુન, નષ્ટ થશે.

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः ।
स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यान्ति परां गतिम् ॥९-३२॥

પાપી, સ્ત્રી ને શુદ્રયે ગુણ મારા ગાશે,
લેશે મારું શરણ તો ઉત્તમ ગતિ થાશે.

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ।
अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व माम् ॥९-३३॥

પછી ભક્ત બ્રાહ્મણ અને જ્ઞાનીનું તો શું
જન્મીને આ જગતમાં મને ભજી લે તું.

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ॥९-३४॥

મનથી ભજ મુજને અને તનથી કર સેવા,
કર્મ મને અર્પણ કરી, માણી લે મેવા.

જગમાં જોઈને મને વંદન કર હરરોજ,
મને પામશે એમ તું કરતાં મારી ખોજ.

મન વાણીથી ભક્ત થા મારો કેવળ તું,
શાંતિ તેમ સુખ પામશે, સત્ય કહું છું હું.

॥ અધ્યાય નવમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

અધ્યાય ૧૦ વિભૂતિયોગ

दशमोऽध्यायः विभूतियोग

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः ।
यत्तेऽहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥१०-१॥

ફરીવાર અર્જુન તું સુણ વચનો મારાં,
તારા હિત માટે કહું વચનો તે પ્યારાં.

न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः ।
अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः ॥१०-२॥

જન્મ ન મારો જાણતાં મહર્ષિ અને દેવ,
આદિ દેવ ને ઋષિતણો જાણી મુજને સેવ.

यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ।
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१०-३॥

લોકોનો ઈશ્વર મને જે કોઈ જાણે,
દુઃખદર્દથી તે છૂટી મુક્તિરસ માણે.

बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ।
सुखं दुःखं भवोऽभावो भयं चाभयमेव च ॥१०-४॥

ક્ષમા સત્ય બુધ્ધિ વળી શમદમ તેમજ જ્ઞાન,
સુખ દુઃખ ભય ને અભય, સત્યાસત્ય પ્રમાણ.

अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशोऽयशः ।
भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ॥१०-५॥

તપ ને સમતા ને દયા, યશ અપયશ ને દાન,

ભાવ થતા પ્રાણીતણાં, તે સૌ મુજથી જાણ.

महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा ।
मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः ॥१०-६॥

સાત મહર્ષિ ને વળી ચાર જાતને તે,
મનુ મારાથી છે થયા, જગતના પિતા જે.

एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः ।
सोऽविकम्पेन योगेन युज्यते नात्र संशयः ॥१०-७॥

વિભૂતિ તેમજ યોગ આ મારો જાણે જે,
જોડાયે દ્રઢ યોગથી મારી સાથે તે.

अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते ।
इति मत्वा भजन्ते मां बुधा भावसमन्विताः ॥१०-८॥

સૌનો હું સ્વામી વળી મારામાં આ સર્વ,
જ્ઞાની સમજે એમ ને ભજે તજીને ગર્વ.

मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयन्तः परस्परम् ।
कथयन्तश्च मां नित्यं तुष्यन्ति च रमन्ति च ॥१०-९॥

મન ને પ્રાણથકી મને ભજે કથાય કરે,
મારી ચર્ચાથી સદા તૃપ્તિ હર્ષ ધરે.

तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ।
ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते ॥१०-१०॥

અનન્ય પ્રેમી ભક્તને બુધ્ધિ આપું છું,
તેથી મુજને મેળવે, બંધન કાપું છું.

तेषामेवानुकम्पार्थमहमज्ञानजं तमः ।
नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥१०-११॥

દયા કરીને જ્ઞાનનો દીપ બનું છું હું,
રહી હૃદયમાં તેમનું અજ્ઞાન હરું છું.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ।
पुरुषं शाश्वतं दिव्यमादिदेवमजं विभुम् ॥१०-१२॥

પવિત્ર ઈશ્વર છો તમે, દેવ જગતના તેમ,
શાશ્વત તેમજ દિવ્ય છો, અજ અવિનાશી તેમ.

आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्नारदस्तथा ।
असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥१०-१३॥

નારદ તેમજ વ્યાસને સંત કહે છે એમ,
અસિત વ્યાસ દેવલ વળી તમે કહો છો તેમ.

सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव ।
न हि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवाः ॥१०-१४॥

સાચું માનું છું તમે કહો તે બધું હું,
દેવ તેમ દાનવ પ્રભો, તમને જાણે શું

स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ।
भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥१०-१५॥

તમે જ જાણો છો ખરે પૂર્ણ તમારું રૂપ,
દેવદેવ ભૂતેશ હે, જગતનાથ જગભૂપ.

वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥१०-१६॥

કેવી રીતે છો તમે વ્યાપક આ જગમાં ?
વિભૂતિથી વ્યાપક થયા કેમ તમે જગમાં ?

कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां सदा परिचिन्तयन् ।
केषु केषु च भावेषु चिन्त्योऽसि भगवन्मया ॥१०-१७॥
ધ્યાન તમારું ધારતાં યોગી શેં જાણું,
ક્યા ભાવથી ચિંતવું, ભક્તિ હું માણું.

विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन ।
भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेऽमृतम् ॥१०-१८॥
યોગશક્તિ વિસ્તારથી ફરી કહો મુજને,
અમૃત પીતાં થાય ના તૃપ્તિ ખરે મુજને.

વિભૂતિનું વર્ણન

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

हन्त ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यन्तो विस्तरस्य मे ॥१०-१९॥
ખ્યાલ જ આપું છું તને મારા રૂપતણો,
બરાબર કહું થાય તો, તો વિસ્તાર ઘણો.

अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः ।
अहमादिश्च मध्यं च भूतानामन्त एव च ॥१०-२०॥
પ્રાણીઓમાં હું રહ્યો આત્મરૂપ થઈ,
આદિ મધ્ય ને અંત હું સૌનો રહ્યો બની.

आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् ।
मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी ॥१०-२१॥
વિષ્ણુ છું, ઊગું વળી જગમાં સૂર્ય બની,
મરિચી તેમ જ ચંદ્ર છું હું નક્ષત્ર મહીં.

वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः ।
इन्द्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना ॥१०-२२॥
સર્વ વેદમાં દિવ્ય તે સામવેદ હું છું,
દેવોમાં છું ઈન્દ્ર ને મન ને ચેતન છું.

रुद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् ।
वसूनां पावकश्चास्मि मेरुः शिखरिणामहम् ॥१०-२३॥
શંકર રુદ્રોમાં વળી કુબેર પણ હું છું,
અગ્નિ છું, મેરુ થયો પર્વતમાહીં હું.

पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् ।
सेनानीनामहं स्कन्दः सरसामस्मि सागरः ॥१०-२४॥
દેવોના ગુરૂ જે કહ્યા, તે જ બૃહસ્પતિ છું,
સેનાપતિમાં સ્કંદ ને સાગર જલમાં છું.

महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् ।
यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥१०-२५॥
મહર્ષિમહીં ભૃગુ થયો, હિમાલય બન્યો છું,
યજ્ઞોમાં જપયજ્ઞ ને ૐકાર થયો છું.

अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः ।
गन्धर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥१०-२६॥
વૃક્ષોમાં છું પીપળો, નારદ તેમજ હું,
ગંધર્વોમાં ચિત્રરથ, કપિલ સિધ્ધમાં છું.

उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माममृतोद्भवम् ।
ऐरावतं गजेन्द्राणां नराणां च नराधिपम् ॥१०-२७॥
અમૃતથી પ્રકટેલ છું, અશ્વ અલૌકિક હું,

ઐરાવત હાથીમહીં, મનુષ્યમાં નૃપ છું.

आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् ।
प्रजनश्चास्मि कन्दर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥१०-२८॥
કામધેનુ છું ગાયમાં, વજ્ર શસ્ત્રમાં છું,
ધર્મપરાયણ કામ છું, વાસુકિ સર્પે હું.

अनन्तश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् ।
पितृणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् ॥१०-२९॥
અનંત નામે નાગ છું, વરૂણ તેમજ હું,
પિતૃમાં છું અર્યમાં, યમીમહીં યમ છું.

प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम् ।
मृगाणां च मृगेन्द्रोऽहं वैनतेयश्च पक्षिणाम् ॥१०-३०॥
કાલરૂપ છું, દૈત્યમાં પ્રહ્લાદ ખરે છું,
પશુમાં સિંહ થયો વળી, ગરૂડ ખગમાં છું.

पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् ।
झषाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जाह्नवी ॥१०-३१॥
પવન તેમ પાણીમહીં ગંગા પાવન છું,
મગરમચ્છ છું, રામ છું, શસ્ત્રવાનમાં છું.

सर्गाणामादिरन्तश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ।
अध्यात्मविद्या विद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥१०-३२॥
આદિ મધ્ય ને અંત છું આ સૃષ્ટિનો હું,
વિદ્યામાં અધ્યાત્મ ને વાદ વિવાદે છું.

अक्षराणामकारोऽस्मि द्वन्द्वः सामासिकस्य च ।
अहमेवाक्षयः कालो धाताहं विश्वतोमुखः ॥१०-३३॥

અકાર અક્ષરમાં અને દ્વંદ્વ સમાસે છું,
ધાતા આશ્રય કાલ છું, અક્ષર જગનો હું.

मृत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यताम् ।
कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा ॥१०-३४॥
જન્મ તેમ મૃત્યુ વળી થઈને રહ્યો છું,
સ્ત્રીની સુંદરતા અને વાણી યશ પણ હું.

बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छन्दसामहम् ।
मासानां मार्गशीर्षोऽहमृतूनां कुसुमाकरः ॥१०-३५॥
ધીરજ તેમ ક્ષમા થયો, ગાયત્રી પણ હું,
માસ માગશર ને વળી વસંત ઋતુમાં છું.

द्यूतं छलयतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ।
जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम् ॥१०-३६॥
તેજ તેમ જય બલ અને બુધ્ધિરૂપે છું,
છળ કરનારામાં સદા દ્યુત થયેલો છું.

वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पाण्डवानां धनंजयः ।
मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥१०-३७॥
પાંડવમાં અર્જુન ને વાસુદેવ છું હું,
કવિમાં શુક્રાચાર્ય ને મુનિમાં વ્યાસ જ છું.

दण्डो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् ।
मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥१०-३८॥
નીતિ તેમ શાસકમહીં દંડ થયો છું હું,
ગુહ્ય વાતમાં મૌન ને જ્ઞાનસ્વરૂપે છું.

यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ।
न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम् ॥१०-३९॥
જગતતણું છું બીજ હું, સુણજે અર્જુન તું,
મારા વિણ તો આ રહે અસ્તિત્વ ખરે શું

नान्तोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परन्तप ।
एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥१०-४०॥
મારા દૈવી રૂપનો અંત ના જ આવે,
આ તો થોડું છે કહ્યું, કોણ બધું ગાવે ?

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ।
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंऽशसंभवम् ॥१०-४१॥
જે જે સુંદર, સત્ય ને પવિત્ર પ્રેમલ છે,
મારા અંશ થકી થયું, જાણી લેજે તે.

अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ।
विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् ॥१०-४२॥
બધું જાણીને તું વળી કરીશ અર્જુન શું
મારા એક જ અંશમાં વિશ્વ બધુંય રહ્યું.

॥ અધ્યાય દસમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

અધ્યાય ૧૧ વિશ્વરૂપદર્શનયોગ

एकादशोऽध्यायः विश्वरूपदर्शनयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् ।
यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोऽयं विगतो मम ॥११-१॥

કૃપા કરીને જે કહ્યા હિતના શબ્દ તમે,
તેથી મોહ જતો રહ્યો મારો પ્રભુજી હે.

भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया ।
त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहात्म्यमपि चाव्ययम् ॥११-२॥

ઉત્પત્તિલય જગતનાં સુણ્યા પ્રેમથી મેં,
મહિમા જાણ્યો છે વળી તમારા થકી મેં.

एवमेतद्यथात्थ त्वमात्मानं परमेश्वर ।
द्रष्टुमिच्छामि ते रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम ॥११-३॥

જગના કારણ છો તમે, જગના નાશક છો,
રૂપ તમારું વિશ્વમાં કેવું વ્યાપક હો.

જોવાને તે રૂપને મુજને ઇચ્છા થાય,
યોગેશ્વર, તે રૂપને બતાવો હૃદય ચ્હાય.

मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति प्रभो ।
योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम् ॥११-४॥

જોઇ રૂપ શકીશ હું એવી ખાત્રી થાય,
યોગેશ્વર, તો રૂપને બતાવો હૃદય ચ્હાય.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः ।
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥११-५॥

જો તું મારા રૂપને અનેક રૂપભર્યું,
અનેકરંગી રૂપ તે દિવ્ય વિરાટ ધર્યું.

पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौ मरुतस्तथा ।
बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ॥११-६॥

રુદ્ર મરુત આદિત્ય ને અશ્વિનીકુમારો,
અચરજકારક જો વળી કૈં મહિમા મારો.

इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरम् ।
मम देहे गुडाकेश यच्चान्यद् द्रष्टुमिच्छसि ॥११-७॥

જો આ મારા અંગમાં સારાયે જગને,
જે જે જોવું હોય તે, બતાવીશ તુજને.

न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा ।
दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ॥११-८॥

તારી આંખે ના તને દેખાશે મુજ રૂપ,
દૈવી આપું આંખ હું, જો તું દિવ્ય સ્વરૂપ.

संजय उवाच

સંજય કહે છેઃ

एवमुक्त्वा ततो राजन्महायोगेश्वरो हरिः ।
दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥११-९॥

એમ કહી યોગીતણા યોગી શ્રી પ્રભુએ,
દિવ્ય બતાવ્યું રૂપ તે પ્રેમી અર્જુનને.

अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ।
अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥११-१०॥
આંખ હજારો ને વળી મુખ પણ હતાં હજાર,
ઘરેણાં અને શસ્ત્રોનો હતો નહીં ત્યાં પાર.

दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् ।
सर्वाश्चर्यमयं देवमनन्तं विश्वतोमुखम् ॥११-११॥
માળા તેમજ ગંધથી શોભિત હતું શરીર,
વિરાટ દિવ્ય અનંત ને અચરજપૂર્ણ શરીર.

दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ।
यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥११-१२॥
હજાર સૂર્ય ઊગે કદી ને પ્રકાશ પથરાય,
તેમજ પ્રભુના રૂપનું તેજ બધે પથરાય.

तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा ।
अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पाण्डवस्तदा ॥११-१३॥
પ્રભુ શરીરમાં અર્જુને જગ આખું જોયું,
અનેક રૂપોમાં રહ્યું જગ આખું જોયું.

ततः स विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ।
प्रणम्य शिरसा देवं कृताञ्जलिरभाषत ॥११-१४॥
અચરજ પામેલો વળી રોમાંચિત અર્જુન,
શીશ નમાવીને વદ્યો રોમાંચિત અર્જુન.

अर्जुन उवाच
અર્જુન કહે છેઃ

पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान् ।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थमृषींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान् ॥११-१५॥

દેવ તમારા દેહમાં સમાયા બધાં લોક,
કમળપરે બ્રહ્મા અને ઋષિ પણ ત્યાં છે કો'ક.

अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽनन्तरूपम् ।
नान्तं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूप ॥११-१६॥
હાથ તેમ આંખો વળી પેટ ગણી ન શકાય,
આદિ મધ્ય કે અંત આ રૂપતણો ન જણાય.

किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमन्तम् ।
पश्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समन्ताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम् ॥११-१७॥
મુકુટ ગદા ને ચક્રથી શોભે દિવ્ય સ્વરૂપ,
તેજતણો અંબાર આ જોઈ ન શકું રૂપ.

त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे ॥११-१८॥
વિરાટ તેમ પ્રદીપ્ત છે દિવ્ય તમારું રૂપ,
ચારે બાજુ દેખતો દિવ્ય તમારું રૂપ.

અમર તમે, ઉત્તમ તમે ફકત જાણવા જોગ,
ધર્મતણા રક્ષક તમે, એક અનન્ય અમોઘ.

अनादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् ।
पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपन्तम् ॥११-१९॥
જગના આશ્રય, આદિ ને અંત વિનાનાં છો,
સનાતન, બલી, વિશ્વને તપાવી રહ્યા છો.

સૂર્યચંદ્રની આંખ છે, હાથ હજાર વળી,
અગ્નિ જેવા વદનના, રહ્યા પ્રકાશ કરી.

द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः ।
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् ॥११-२०॥

પૃથ્વી ને આકાશમાં વ્યાપક એક તમે,
સર્વ દિશામાં છો રહ્યા દિવ્ય સ્વરૂપ તમે.

ઉગ્ર રૂપ જોઈ થયા ભયભીત બધા લોક,
પ્રવેશી રહ્યા રૂપમાં દેવજનો પણ કો'ક.

अमी हि त्वां सुरसंघा विशन्ति केचिद्भीताः प्राञ्जलयो गृणन्ति ।
स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवन्ति त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥११-२१॥

દેવ તમોને વંદતા વંદે ઋષિ પણ તેમ,
સ્તવન કરે છે સિધ્ધ સૌ, ગાન ગાય ના કેમ

रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च ।
गन्धर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षन्ते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे ॥११-२२॥

રુદ્ર તેમ વસુ સાધ્ય ને વિશ્વદેવ ગંધર્વ,
પિતૃ યક્ષો સિધ્ધ સૌ જુએ તજીને ગર્વ.

કુમાર મરુતગણો વળી અચરજથી જોતાં,
મહાન જોઈ રૂપને ભાન બધું ખોતાં.

रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहूरुपादम् ।
बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाहम् ॥११-२३॥

અનેક મુખ ને નેત્ર ને બાહુ તેમ પગ છે,
દાઢ ભયંકર દેખતાં, ભીત થયું જગ છે.

नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रम् ।
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितान्तरात्मा धृतिं न विन्दामि शमं च विष्णो ॥११-२४॥

નભને અડનારું વળી રંગતેજમય રૂપ,

વિશાળ નયને ઓપતું, દિવ્ય વિરાટ સ્વરૂપ.

दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलसन्निभानि ।
दिशो न जाने न लभे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥११-२५॥

વ્યથા થાય છે દેખતાં, પ્રાણ ખરે ગભરાય,
ધીરજ ખૂટી જાય ને મનની શાંતિ હરાય.

પ્રલયકાર અંગારશું જોઈ ઉગ્ર સ્વરૂપ,
જ્ઞાનસ્વસ્થતા ના રહે, પ્રસન્ન હો જગભૂપ.

अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपालसंघैः ।
भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयैरपि योधमुख्यैः ॥११-२६॥

ધૃતરાષ્ટ્રતણાં પુત્ર સૌ કૈં રાજાની સાથ,
ભીષ્મ દ્રોણ કે કર્ણ આ વીર અમારા લાખ.

वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशन्ति दंष्ट्राकरालानि भयानकानि ।
केचिद्विलग्ना दशनान्तरेषु संदृश्यन्ते चूर्णितैरुत्तमाङ्गैः ॥११-२७॥

ઘોર તમારા વદનમાં સર્વ પ્રવેશે છે,
ચોંટે દાંતે કૈંકના મસ્તક તૂટે છે.

यथा नदीनां बहवोऽम्बुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्रवन्ति ।
तथा तवामी नरलोकवीरा विशन्ति वक्त्राण्यभिविज्वलन्ति ॥११-२८॥

નદી હજારો જાય છે સાગરમાંહી જેમ,
લાખો લોકો પેસતાં, વદન તમારે તેમ.

यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतङ्गा विशन्ति नाशाय समृद्धवेगाः ।
तथैव नाशाय विशन्ति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः ॥११-२९॥

પતંગિયું દીવે પડે મરવા માટે જેમ,
લાખો લોકો પેસતાં, વદન તમારે તેમ.

लेलिह्यसे ग्रसमानः समन्ताल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ।
तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति विष्णो ॥११-३०॥
જીભ તમે ચાટો, ગળી જલદમુખે સૌ લોક,
ઉગ્ર પ્રભાથી, તેજથી ભરી રહ્યા છે લોક.

आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोऽस्तु ते देववर प्रसीद ।
विज्ञातुमिच्छामि भवन्तमाद्यं न हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिम् ॥११-३१॥
ઉગ્ર રૂપનાં કોણ છો દેવ કહો મુજને,
મૂળ રૂપ ધારો, પડે સમજ કૈં ન મુજને.

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ
कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः ।
ऋतेऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः ॥११-३२॥
કાળ લોકનો હું થયો નાશકાજ તૈયાર,
નહીં હોય તું તોય આ વીર બધા મરનાર.

तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व जित्वा शत्रून् भुङ्क्ष्व राज्यं समृद्धम् ।
मयैवैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन् ॥११-३३॥
તેથી ઊભો થા, લડી રાજ્ય કરી યશ લે,
નિમિત્ત થા તું તો હવે, વીર હણ્યા છે મેં.

द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च कर्णं तथान्यानपि योधवीरान् ।
मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा युध्यस्व जेतासि रणे सपत्नान् ॥११-३४॥
દ્રોણ, ભીષ્મ ને કર્ણ ને જયદ્રથ વીર હજાર,
હણેલ મેં તું હણ હવે, ચિંતા કર ના લગાર.

યુધ્ધ કરી લે ભય તજી, વિજય થશે તારો,

શત્રુને તું મારશે, વિજય થશે તારો.

संजय उवाच

સંજય કહે છેઃ

एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृताञ्जलिर्वेपमानः किरीटी ।
नमस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥११-३५॥

વચનો આવા સાંભળી, વંદન ખૂબ કરી,
ગદ્ ગદ્ સ્વરથી બોલીયો, અર્જુન પ્રેમ ધરી.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ।
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसंघाः ॥११-३६॥

હરખાયે સૌ લોક ને કીર્તિ તમારી ગાય,
રાક્ષસ નાસે ભયથકી, સિધ્ધ નમે ને ગાય.

અર્જુન સ્તુતિ કરે છે

कस्माच्च ते न नमेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्मणोऽप्यादिकर्त्रे ।
अनन्त देवेश जगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥११-३७॥

કેમ નમે ના તે બધા, સૌના આદિ તમે,
અનંત વિશ્વાધાર છો, અક્ષર પરમ તમે.

મૂળ સર્વના છો તમે, છો જગના આધાર,
પરમધામ સર્વજ્ઞ છો, સૌના સરજનહાર.

त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम त्वया ततं विश्वमनन्तरूप ॥११-३८॥

પુરાણ પુરૂષ તમે, વળી સૌના જ્ઞાતા છો,

જ્ઞેયરૂપ છો, સર્વ ને સર્વથકી પર છો.

वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशाङ्कः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ।
नमो नमस्तेऽस्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते ॥११-३९॥

યમ, અગ્નિ ને વાયુ ને વરુણ ચંદ્ર તમે,
બ્રહ્મા, બ્રહ્માના પિતા, અનંત રૂપ તમે.

વ્યાપક વિશ્વમહીં વળી વિશ્વથકી પર છો,
નમું હજારોવાર ને નમન ફરી પણ હો.

नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोऽस्तु ते सर्वत एव सर्व ।
अनन्तवीर्यामितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः ॥११-४०॥

આગળ પાછળથી નમું, ચારે તરફ નમું,
અખૂટ બલભંડાર હે, વારંવાર નમું.

અનંતવીર્ય, તમે સદા સૌમાં વ્યાપક છો,
સર્વરૂપ છો હે પ્રભો, જીવનદાયક છો.

सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे सखेति ।
अजानता महिमानं तवेदं मया प्रमादात्प्रणयेन वापि ॥११-४१॥

મિત્ર માનતાં મેં કહ્યાં હશે વચન કપરાં,
પ્રેમ તેમ અજ્ઞાનથી વચન કહ્યાં કપરાં.

કૃષ્ણ, સખા, યાદવ હશે એમ કહેલું મેં,
મહિમાને જાણ્યા વિના કહ્યું ભૂલથી કે.

यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसि विहारशय्यासनभोजनेषु ।
एकोऽथवाप्यच्युत तत्समक्षं तत्क्षामये त्वामहमप्रमेयम् ॥११-४२॥

બીજાની સામે વળી એક હશો ત્યારે,

રમતાં, સૂતાં, બેસતાં કે ભોજનકાળે.

વારંવાર કર્યું હશે તેમ વળી અપમાન,
તે સૌ માફ કરો મને, માંગુ છું વરદાન.

पितासि लोकस्य चराचरस्य त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् ।
न त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोऽन्यो लोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभाव ॥११-४३॥
જડચેતનના છો પિતા, પૂજ્ય વળી ગુરૂ છો,
તમારા સમો અન્ય ના શ્રેષ્ઠ કોણ છે તો.

तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं प्रसादये त्वामहमीशमीड्यम् ।
पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि देव सोढुम् ॥११-४४॥
પૂજ્ય દેવ તેથી નમું કાય નમાવી હું,
પ્રાર્થું વારંવાર આ શીશ નમાવી હું.

ક્ષમા કરે સુતને પિતા, મિત્ર મિત્રને જેમ,
માફ કરે પ્રિયને પ્રિય, માફ કરી દો તેમ.

अदृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि दृष्ट्वा भयेन च प्रव्यथितं मनो मे ।
तदेव मे दर्शय देव रूपं प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥११-४५॥
અપૂર્વ જોઈ રૂપ આ વ્યથા તેમ ભય થાય,
દેવરૂપને તો ધરો, ભય આ મારો જાય.

દૈવી રૂપ ધરો હવે, હે દેવેશ તમે,
પ્રસન્ન થાઓ વિશ્વના હે આધાર તમે.

किरीटिनं गदिनं चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव ।
तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रबाहो भव विश्वमूर्ते ॥११-४६॥
ગદા મુકુટને ચક્રને ધારી પ્રભુ પ્રગટો,

વિરાટ રૂપ ત્યજી, થઈ ચતુર્ભુજ પ્રગટો.

વિરાટ રૂપ વિશે

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् ।
तेजोमयं विश्वमनन्तमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥११-४७॥

પ્રસન્ન બનતાં રૂપ આ તને બતાવ્યું મેં,
કોઈયે તારા વિના, જોયું જ નથી તે.

न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानैर्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः ।
एवंरूपः शक्य अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥११-४८॥

શ્રેષ્ઠ તેજમય આદ્ય ને અનંત મારું રૂપ,
આત્મયોગના બળ થકી દિવ્ય બતાવ્યું રૂપ.

વેદ દાન ને યજ્ઞથી, તીરથ કે તપથી,
જોવાયે ના રૂપ આ, જ્ઞાન અને જપથી.

मा ते व्यथा मा च विमूढभावो दृष्ट्वा रूपं घोरमीदृङ्ममेदम् ।
व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य ॥११-४९॥

મૂઢભાવ ભય છોડ તું, નિર્ભયતાને ધાર,
દિવ્ય રૂપને જો હવે, વ્યથા હૃદયની ટાળ

संजय उवाच
સંજય કહે છેઃ

इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकं रूपं दर्शयामास भूयः ।
आश्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यवपुर्महात्मा ॥११-५०॥

એમ કહી પ્રભુએ ધર્યું ફરી દિવ્ય નિજરૂપ,

આશ્વાસન આપ્યું વળી ધરતાં શાંત સ્વરૂપ.

अर्जुन उवाच
અર્જુન કહે છેઃ

दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं तव सौम्यं जनार्दन ।
इदानीमस्मि संवृत्तः सचेताः प्रकृतिं गतः ॥११-५१॥

જોઈ માનવરૂપ આ હવે તમારૂ શાંત,
સ્વસ્થ થયો હું ને વળી મુજને છેક નિરાંત.

દિવ્ય રૂપ વિશે

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

सुदुर्दर्शमिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम ।
देवा अप्यस्य रूपस्य नित्यं दर्शनकाङ्क्षिणः ॥११-५२॥

જોવું જે મુશ્કેલ છે, જોયું તેં મુજ રૂપ,
દેવો પણ ઝંખી રહ્યા જોવા મારું રૂપ.

नाहं वेदैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया ।
शक्य एवंविधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥११-५३॥

જે રૂપે જોયો મને, તેમ જુએ કો' ના,
વેદ, યજ્ઞ, તપ, દાનથી શકે નિહાળી ના.

भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन ।
ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥११-५४॥

ભક્તિ ખૂબ જ હોય તો આવું દર્શન થાય,
જ્ઞાન થાય મારું અને ભેદ બધાંયે જાય.

मत्कर्मकृन्मत्परमो मद्भक्तः सङ्गवर्जितः ।
निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पाण्डव ॥११-५५॥

ભક્ત બને મારો જ જે, સંગદોષ છોડે,
મુજને ઝંખે તે જગે તરે અને તારે.

કર્મ કરે મુજ કાજ જે, સંગદોષ છોડે,
પ્રાપ્ત થાય મુજને જ તે, બંધન સૌ તોડે.

॥ અધ્યાય અગિયારમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शनयोगो नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

અધ્યાય ૧૨ ભક્તિયોગ

द्वादशोऽध्यायः भक्तियोग

ઉત્તમ યોગી કોણ ?

अर्जुन उवाच

શ્રી અર્જુન કહે છેઃ

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ।
ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥१२-१॥

જોડાઈ તમ સાથ જે ભક્તિ ભક્ત કરે,
અવિનાશી અવ્યક્તની ભક્તિ તેમ કરે.

તે બંનેમાં માનવો, ઉત્તમ યોગી કોણ?
પ્રશ્ન થાય મુજને હશે, ઉત્તમ યોગી કોણ?

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ।
श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥१२-२॥

મારામાં મન જોડતાં, શ્રધ્ધા ખૂબ કરી,
સંધાઈ મુજ સાથ જે મુજને સર્વ ધરી.

કરતાં ભક્તિ માનજે ઉત્તમ તું તેને,
ઉત્તમ યોગી મુજ મહીં આસક્તિ જેને.

ये त्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तं पर्युपासते ।
सर्वत्रगमचिन्त्यं च कूटस्थमचलं ध्रुवम् ॥१२-३॥

અવિનાશી અવ્યક્તને અચિંત્ય મારું રૂપ
સર્વ વ્યાપક જે ભજે સ્થિર કૂટસ્થ સ્વરૂપ,

संनियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ।
ते प्राप्नुवन्ति मामेव सर्वभूतहिते रताः ॥१२-४॥

સમબુધ્ધિ ધારી બને જે ઈન્દ્રિય સ્વામી,
સૌનું હિત કરનાર તે મને જાય પામી.

क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम् ।
अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥१२-५॥

નિરાકાર રુપે ભજ્યે ક્લેશ ઘણો થાયે
દેહવાન અવ્યક્તમાં દુઃખ થકી જાયે. ॥૫॥

ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः ।
अनन्येनैव योगेन मां ध्यायन्त उपासते ॥१२-६॥

બધાં કર્મ અર્પી મને મત્પર જે જન થાય,
અનન્ય ભાવે જે ભજે ધરતાં ધ્યાન સદાય.

तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात् ।
भवामि नचिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम् ॥१२-७॥

મૃત્યુલોકથી તેમનો કરવામાં ઉધ્ધાર,
વિલંબ ના કદિ હું કરું જેને મન હું સાર.

વિવિધ સાધન

मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय ।
निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥१२-८॥

મારામાં મન રાખ ને બુધ્ધિ મુજમાં ધાર,
પ્રાપ્ત કરીશ મુજને પછી, શંકા કર ના લગાર.

अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरम् ।
अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनंजय ॥१२-९॥

મારામાં જો ચિત્તને સ્થિર કરી ન શકાય,
અભ્યાસ તણા યોગથી કર તો યત્ન સદાય.

अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमो भव ।
मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥१२-१०॥

અભ્યાસ થકી જો મને પ્રાપ્ત કરી ન શકે,
મારે માટે કર્મ કર તો તે યોગ્ય થશે.

મુજ માટે કર્મો કરી સિધ્ધિ મેળવશે,
મારે માટે કર્મ કર તો તે યોગ્ય થશે.

अथैतदप्यशक्तोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः ।
सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान् ॥१२-११॥

જો તે ના જ કરી શકે, શરણ લઇ મારું,
સર્વ કર્મફલ ત્યાગ તું તોય થશે સારું.

श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते ।
ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥१२-१२॥

જ્ઞાન શ્રેષ્ઠ અભ્યાસથી મંગલકારક છે,
ધ્યાન વધે છે જ્ઞાનથી એમ કહેલું છે.

ધ્યાનથકી છે કર્મના ફલનો ત્યાગ મહાન,
શાંતિ મળે છે ત્યાગથી એમ સદાયે જાણ.

ભક્તનાં લક્ષણ

अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ।
निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥१२-१३॥

संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥१२-१४॥

સર્વ જીવ પર મિત્રતા, દયા પ્રેમ જેને,
મમતા મદ ને વેરને દૂર કર્યાં જેણે.

સમાન સુખ ને દુઃખમાં, ક્ષમાશીલ છે જે,
સંતોષી ને સંયમી યોગી તેમ જ જે.

મનબુધ્ધિ અર્પણ કરી મને ભજે છે જે,
દ્રઢ નિશ્ચયથી છે મને ભક્ત ખરે પ્રિય તે.

यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः ।
हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥१२-१५॥

દુભવે કોઇને નહીં, કોઇથી ન દુભાય,
હર્ષ શોક ભયને તજ્યાં, પ્રિય તે ભક્ત ગણાય.

अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ।
सर्वारम्भपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥१२-१६॥

વ્યથા તેમ તૃષ્ણા નથી, દક્ષ શુધ્ધ છે જે,
ઉદાસીન સંસારથી, પ્રિય છે મુજને તે.

यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षति ।
शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥१२-१७॥

હર્ષશોક આશા અને વેર કરે ના જે
મોહે ના શુભ અશુભથી, પ્રિય છે મુજને તે.

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सङ्गविवर्जितः ॥१२-१८॥

तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी सन्तुष्टो येन केनचित् ।
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥१२-१९॥

માન વળી અપમાન હો, શત્રુમિત્ર કે હોય
કરે ખૂબ ગુણગાન કે નિંદા છોને કો'ય.

તુષ્ટ રહે પ્રારબ્ધથી સુખ દુઃખે ન ડગે,
સંગ તજે સમતા ધરે, ના બંધાય જગે.

ઉપાધિ ના જેને વળી, ઘરમાં ના મમતા,
સ્થિર બુધ્ધિ જે ભક્ત તે ખૂબ મને ગમતા.

ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ।
श्रद्दधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः ॥१२-२०॥

ધર્મતણું અમૃત આ શ્રધ્ધાપૂર્વક જે,
પીએ ભક્તજનો મને ખૂબ ગમે છે તે.

મારું શરણું લઇ સદા, ભક્ત ભજે છે જે,
ધર્મસારને સમજતાં, પ્રિય છે મુજને તે.

॥ અધ્યાય બારમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्तियोगो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

અધ્યાય ૧૩ ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞવિભાગયોગ

त्रयोदशोऽध्यायः क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोग

ક્ષેત્ર અને ક્ષેત્રજ્ઞ

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते ।
एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥१३-१॥

આ શરીર અર્જુન હે, ક્ષેત્ર એમ કહેવાય,
જે જાણી લે તેહને તે ક્ષેત્રજ્ઞ ગણાય.

क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥१३-२॥

સર્વ શરીરોમાં મને ક્ષેત્રજ્ઞ ખરે જાણ,
જ્ઞાન ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞનું જ્ઞાન સત્ય તે માન

तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत् ।
स च यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥१३-३॥

ક્ષેત્ર તેમ ક્ષેત્રજ્ઞ શું, પ્રભાવ તેનો શું,
વિકાર તેના, તે બધું કહું ટુંકમાં હું.

ऋषिभिर्बहुधा गीतं छन्दोभिर्विविधैः पृथक् ।
ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ॥१३-४॥

વિવિધ છંદમાં જ્ઞાન આ કહ્યું કૈંક ઋષિએ,
બ્રહ્મસૂત્રના પદમહીં તેને ગાયું છે.

महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च ।
इन्द्रियाणि दशैकं च पञ्च चेन्द्रियगोचराः ॥१३-५॥
મહાભૂત બુધ્ધિ વળી અવ્યક્ત અંહકાર,
દસ ઈન્દ્રિયો મન અને પાંચ વિષય વિસ્તાર.

इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः ।
एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम् ॥१३-६॥
ઈચ્છા સુખ ને દુઃખ ને દ્વેષ ચેતના તેમ,
ધ્રુતિ સંધાત કહેલ છે ક્ષેત્ર વિકારી એમ.

જ્ઞાનીનાં લક્ષણ

अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिरार्जवम् ।
आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ॥१३-७॥
માની ના બનવું વળી દંભ દર્પ તજવાં,
દયા રાખવી, જીવને કો'દી ના હણવા.

બુરું કરે કોઈ કદી તોય ક્ષમા દેવી,
સરલ હૃદય ને પ્રેમથી વાત સદા કે'વી.

પૂજ્ય ગુરૂને માનવા, સ્વચ્છ સદા રહેવું,
ચંચલતાને છોડવી, મન જીતી લેવું.

इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एव च ।
जन्ममृत्युजराव्याधि दुःखदोषानुदर्शनम् ॥१३-८॥
ઈન્દ્રિયોના સ્વાદમાં સુખ ના કદિ જોવું,
કામ, ક્રોધ, અભિમાન મૂકી મન ધોવું.

જન્મ થાય છે મરણ ને રોગ વળી થાયે,
ઘડપણ આવે એમ આ જીવન તો જાયે.

એમ દુઃખ દોષો બધા જીવનના જોવા.
વૈરાગ્ય તણા લેપથી વિકાર સૌ ધોવા.

असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदारगृहादिषु ।
नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥१३-९॥
સ્ત્રી ઘર સંતાને નહીં મમતા રતિ કરવી,
સારા નરસા સમયમાં ધીરજને ધરવી.

मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ।
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥१३-१०॥
અનન્ય ભાવ કરી સદા મુજ ભકિત કરવી.
જનસમૂહની પ્રીત ના સ્વપ્ને પણ કરવી.

શાંત સ્થળે રે'વું, વળી કરવો ત્યાં અભ્યાસ,
જ્ઞાન મેળવી પામવા ઈશ્વરને અભ્યાસ.

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् ।
एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा ॥१३-११॥
જીવનનું ધન માનતાં મેળવવો મુજને,
આ સૌ જ્ઞાનતણાં કહ્યાં લક્ષણ મેં તુજને.

ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते ।
अनादि मत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥१३-१२॥
તે જ જાણવા જોગ છે જેથી અમર થવાય.
અનાદિ તે પરબ્રહ્મ ના સત્યાસત્ય ગણાય.

सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥१३-१३॥

તે ઈશ્વરને જાણજે, જે વ્યાપક સઘળે,
બધે હાથ પગ આંખ છે, શિર જેનાં સઘળે

सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम् ।
असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥१३-१४॥

ગુણપ્રકાશક તેમ છે ઈન્દ્રિયથી પર તે,
ધારણ કરતા સર્વના અનાસક્ત પણ છે.

बहिरन्तश्च भूतानामचरं चरमेव च ।
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चान्तिके च तत् ॥१३-१५॥

ચરાચર બધા જીવની બહાર અંદર છે,
સુક્ષ્મ ખૂબ છે, એટલે અગમ્ય તે પ્રભુ છે.

દૂર રહ્યા તે તોય છે હૃદયે ખૂબ જ પાસ,
સૌને સરજી પાળતા, કરતાં સૌનો નાશ.

अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् ।
भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च ॥१३-१६॥

સમગ્ર જીવોમાં રહ્યાં વિભકત જેવા તે,
પોષક સૌના જ્ઞેય ને નાશક સર્જક છે.

ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ।
ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य विष्ठितम् ॥१३-१७॥

પ્રકાશનાય પ્રકાશ તે, અંધકારથી દૂર,
હૃદયમાં રહ્યાં સર્વના, જ્ઞાન પ્રેમના પૂર.

इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ।
मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥१३-१८॥

જ્ઞાન, જ્ઞેય ને ક્ષેત્રને કહ્યું ટૂંકમાં મેં,
ભકત ભાવ મુજ મેળવે જ્ઞાન મેળવી તે.

प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी उभावपि ।
विकारांश्च गुणांश्चैव विद्धि प्रकृतिसंभवान् ॥१३-१९॥

પ્રકૃતિ પુરૂષ અનાદિ છે એમ ખરે તું જાણ,
વિકાર ને ગુણ ઊપજ્યા પ્રકૃતિમાંથી માન.

कार्यकरणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते ।
पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥१३-२०॥

કારણ તેમજ કાર્યને છે પ્રકૃતિ કરનાર,
પુરૂષ સુખ ને દુઃખના ભોગો ભોગવનાર.

पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुङ्क्ते प्रकृतिजान्गुणान् ।
कारणं गुणसङ्गोऽस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥१३-२१॥

પ્રકૃતિના ગુણનો કરે પુરૂષ સદાયે ભોગ,
તેથી તેને થાય છે જન્મમરણનો રોગ.

उपद्रष्टानुमन्ता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः ।
परमात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन्पुरुषः परः ॥१३-२२॥

સાક્ષી પાલક સર્વના મહેશ્વર કહ્યા તે,
પરમાત્મા ઉત્તમ વળી આ શરીરમાં છે.

પરમ પુરૂષ તે તો સદા દેહે વાસ કરે.
દ્રષ્ટા મંતારૂપ તે સૌમાં વાસ કરે.

य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह ।
सर्वथा वर्तमानोऽपि न स भूयोऽभिजायते ॥१३-२३॥
પુરૂષ તેમ ગુણસાથ જે પ્રકૃતિને જાણે,
કોઇ સ્થિતિમાં તે નહીં ફરી જન્મ પામે.

ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति केचिदात्मानमात्मना ।
अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे ॥१३-२४॥
કોઇ પ્રભુને ધ્યાનમાં હૃદયે દેખે છે,
કોઇ જ્ઞાન થકી કરી કર્મે પેખે છે.

अन्ये त्वेवमजानन्तः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ।
तेऽपि चातितरन्त्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः ॥१३-२५॥
બીજા પાસે સાંભળી પ્રભુને ભજતાં જે,
તરી જાય છે મોતને સુણનારાયે તે.

यावत्संजायते किंचित्सत्त्वं स्थावरजङ्गमम् ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥१३-२६॥
જડ ને ચેતન જન્મતું જે કૈ પણ દેખાય,
તે પ્રકૃતિ ને પુરૂષના સમાગમ થકી થાય.

समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठन्तं परमेश्वरम् ।
विनश्यत्स्वविनश्यन्तं यः पश्यति स पश्यति ॥१३-२७॥
સમાનરૂપે સર્વમાં વસી રહ્યા પ્રભુ તે,
તેને જે જોતાં સદા જોતાં સાચું તે.

વિનાશી બધી વસ્તુમાં અવિનાશી પ્રભુ તે,
તેને જે જોતાં સદા જોતાં સાચું તે.

समं पश्यन्हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम् ।
न हिनस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परां गतिम् ॥१३-२८॥

આત્મા જેવા અન્યને તે ન કદી મારે,
વિનાશી જગે જે સદા પ્રભુજીને ભાળે.

प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः ।
यः पश्यति तथात्मानमकर्तारं स पश्यति ॥१३-२९॥

પ્રકૃતિ કર્મ કરે બધાં, આત્મા કૈં ન કરે,
એમ જાણતાં જાણતાં સાચું તે જ તરે.

यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ।
तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥१३-३०॥

ભિન્ન જીવ પ્રભુમાં રહ્યા તે પ્રભુથી થાયે,
સમજે એવું તેમને પ્રભુ પ્રાપ્તિ થાયે.

अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः ।
शरीरस्थोऽपि कौन्तेय न करोति न लिप्यते ॥१३-३१॥

પરમાત્મા અવિનાશ ને અનાદિ નિર્ગુણ આ,
કૈં ન કરે દેહે રહી કે લેપાયે ના.

यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्यते ।
सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ॥१३-३२॥

વ્યાપક તોય સુક્ષ્મ ના લિપ્ત થાય આકાશ.
આત્મા તેમજ અંગમાં ના લેપાયે ખાસ,

यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः ।
क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ॥१३-३३॥

સૂર્ય જેમ એક જ છતાં બધે પ્રકાશ કરે,
આત્મા તેમ જ દેહમાં બધે પ્રકાશ ધરે.

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमन्तरं ज्ञानचक्षुषा ।
भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यान्ति ते परम् ॥१३-३४॥

ક્ષેત્ર તેમજ ક્ષેત્રજ્ઞ ને જીવ પ્રકૃતિ જ્ઞાન,
મોક્ષ વળી જે જાણતા, તે કરતા કલ્યાણ.

॥ અધ્યાય તેરમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोगो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

અધ્યાય ૧૪ ગુણત્રયવિભાગયોગ

चतुर्दशोऽध्यायः गुणत्रयविभागयोग

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम् ।
यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः ॥१४-१॥
ફરીથી કહું છું તને જ્ઞાન તણું યે જ્ઞાન,
જેને જાણી મુનિવરો પામ્યા છે કલ્યાણ.

इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः ।
सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च ॥१४-२॥
પામીને આ જ્ઞાનને જે મુજને મળતાં,
તે કલ્પે ના જન્મતા, પ્રલયે ના મરતાં.

मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन्गर्भं दधाम्यहम् ।
संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥१४-३॥
પ્રકૃતિ મારી યોનિ છે, તેમાં પ્રાણ ધરું,
તેથી વિશ્વ વિરાટ આ જન્મે છે સઘળું.

सर्वयोनिषु कौन्तेय मूर्तयः संभवन्ति याः ।
तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्रदः पिता ॥१४-४॥
ભિન્ન યોનિમાં જીવ જે જગમાં જન્મ ધરે,
પિતા તેમનો ગણ મને, પ્રકૃતિ માત ખરે.

सत्त्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः ।
निबध्नन्ति महाबाहो देहे देहिनमव्ययम् ॥१४-५॥
સત્વ રજ અને તમ ત્રણે પ્રકૃતિના ગુણ છે,

શરીરમાં લપટાવતા માણસને ગુણ તે.

तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम् ।
सुखसङ्गेन बध्नाति ज्ञानसङ्गेन चानघ ॥१४-६॥

સત્વ ગુણ ખરે શુધ્ધ છે, રૂપ તેજનું છે,
સુખની તેમજ જ્ઞાનની સાથે બાંધે તે.

रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासङ्गसमुद्भवम् ।
तन्निबध्नाति कौन्तेय कर्मसङ्गेन देहिनम् ॥१४-७॥

રજો ગુણ ઊઠે રાગથી, તૃષ્ણાથી તે થાય,
કર્મમહીં માનવ સદા તેનાથી બંધાય.

तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् ।
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥१४-८॥

અજ્ઞાન થકી ઉપજે વળી તમોગુણ તો,
પ્રમાદ આળસ ઊંઘથી બાંધે છે તે તો.

सत्त्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भारत ।
ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजयत्युत ॥१४-९॥

સુખ આપે છે સત્વ ગુણ, રજ કર્મે દોરે,
તમ તો જ્ઞાન હરે, ભરે આળસને જોરે.

रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत ।
रजः सत्त्वं तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥१४-१०॥

રજ ને તમને ઢાંકતા વધે સત્વગુણ આ,
રજોગુણ વધે ને કદી વધે તમો ગુણ આ.

सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश उपजायते ।
ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत ॥१४-११॥

રોમરોમમાં અંગમાં, પ્રકાશજ્ઞાન છવાય,
સત્વગુણ વધ્યો તો ખરે, જોતા એમ ગણાય.

लोभः प्रवृत्तिरारम्भः कर्मणामशमः स्पृहा ।
रजस्येतानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभ ॥१४-१२॥
લોભ પ્રવૃતિ થાય ને તૃષ્ણા વધતી જાય,
રજોગુણ વધ્યે કાબુ ના ઈન્દ્રિયોનો થાય

अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च ।
तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरुनन्दन ॥१४-१३॥
વિવેક તૂટે મોહ ને પ્રમાદ આળસ થાય,
તમો ગુણ વધે તે સમે લક્ષણ આમ જણાય.

यदा सत्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत् ।
तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥१४-१४॥
સત્વગુણ મહીં મોત જો કોઇ જનનું થાય,
તો તે ઉત્તમ લોકમાં શુધ્ધ લોકમાં જાય

रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसङ्गिषु जायते ।
तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते ॥१४-१५॥
રજોગુણમહીં જો મરે, કર્મીજનમાં જાય,
મૂઢ યોનિમાં જાય જો મોત તમમહીં થાય.

कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्त्विकं निर्मलं फलम् ।
रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलम् ॥१४-१६॥
સત્કર્મ તણું સાત્વિક તેમજ નિર્મલ ફલ સાચે જ મળે,
રજનું ફલ છે દુઃખ તેમ, તમનું ફલ છે અજ્ઞાન ખરે.

सत्त्वात्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च ।
प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥१४-१७॥

સત્વગુણ થકી જ્ઞાન ને લોભ રજ થકી થાય,
મોહ તેમ અજ્ઞાન ને પ્રમાદ તમથી થાય.

ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः ।
जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छन्ति तामसाः ॥१४-१८॥

સાત્વિક ગતિ ઉત્તમ લભે, રાજસ મધ્યમને,
તમોગુણી લોકો લભે સદા અધમ ગતિને.

नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति ।
गुणेभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥१४-१९॥

કર્મતણો કર્તા નથી ગુણો વિના કોઇ,
આત્મા ગુણથી પર સદા, સમજે એ કોઇ.

ત્યારે તે મુજ ભાવને પ્રાપ્ત થઇ જાયે,
નિર્વિકાર બનતાં મને પ્રાપ્ત થઇ જાયે.

गुणानेतानतीत्य त्रीन्देही देहसमुद्भवान् ।
जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते ॥१४-२०॥

આ ત્રણ ગુણને જીતતાં જે તેથી પર થાય,
જન્મજરાથી તે છૂટી અમૃતરસમાં ન્હાય.

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

कैर्लिङ्गैस्त्रीन्गुणानेतानतीतो भवति प्रभो ।
किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते ॥१४-२१॥

આ ત્રણ ગુણને જીતતાં જે તેથી પર થાય,
કેવાં લક્ષણથી કહો તેની ઓળખ થાય.

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पाण्डव ।
न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि काङ्क्षति ॥१४-२२॥

મોહથી ચળે તે નહીં, કર્મે ના લેપાય,
દ્વેષ કરે ના કર્મ કે શાંતિને ના ચ્હાય.

उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते ।
गुणा वर्तन्त इत्येव योऽवतिष्ठति नेङ्गते ॥१४-२३॥

ઉદાસીન જેવો રહે, ગુણથી ચલિત ન થાય,
ગુણો વર્તતા ગુણમહીં, સમજી ચલિત ન થાય.

समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकाञ्चनः ।
तुल्यप्रियाप्रियो धीरस्तुल्यनिन्दात्मसंस्तुतिः ॥१४-२४॥

સુખ ને દુઃખમહીં રહે શાંત ચિત્ત જેનું.
માટી સોનું પત્થરે સરખું મન તેનું.

કોઇ નીંદે કે કરે કોઇ ભલે વખાણ,
માન કરે, કોઇ કરે કે છો ને અપમાન.

मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः ।
सर्वारम्भपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते ॥१४-२५॥

બધી દશામાં તે રહે શાંત પ્રસન્ન સમાન,
સરખા શત્રુ મિત્ર છે, ગુણાતીત તે જાણ.

मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ।
स गुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥१४-२६॥

ખૂબ પ્રેમભકિત કરે મારે માટે જે,

ગુણને જીતી પ્રભુસમો બની જાય છે તે.

ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च ।
शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकान्तिकस्य च ॥१४-२७॥

અમર વિનશ્વર બ્રહ્મની પ્રતિષ્ઠા મને જાણ,
સુખ ને શાશ્વત ધર્મનો આધાર મને માન.

॥ અધ્યાય ચૌદમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

અધ્યાય ૧૫ પુરૂષોત્તમયોગ

पञ्चदशोऽध्यायः पुरुषोत्तमयोग

જગતરૂપી વૃક્ષ

श्रीभगवानुवाच
શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छन्दांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥१५-१॥
અવિનાશી આ જગતને કહ્યો પીપળો છે,
તેનો જાણે સાર જે, જ્ઞાની સાચો તે.

अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ।
अधश्च मूलान्यनुसंततानि कर्मानुबन्धीनि मनुष्यलोके ॥१५-२॥
ગુણોથી વધી વિષયના મૃદુ પત્રોવાળી,
શાખા તેની ઉપરને નીચે છે સારી.

મનુષ્યલોકમાં કર્મથી બાંધનાર છે તે,
નીચે શાખા, ઉપર છે મૂળ વૃક્ષનું એ.

न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नान्तो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा ।
अश्वत्थमेनं सुविरूढमूलमसङ्गशस्त्रेण दृढेन छित्त्वा ॥१५-३॥
સ્વરૂપ તેનું સ્હેજમાં સમજી ના જ શકાય,
આદિ અંત સંસારનાં સમજી ના જ શકાય

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न निवर्तन्ति भूयः ।
तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥१५-४॥
જ્યાંથી પાછા આવતા જ્ઞાની લોકો ના,
તે ઉત્તમપદ પામવું જન્મ ધરીને આ.

જેનાથી આ જગતની પ્રવૃતિ ચાલે,
તે પરમાત્મા પામવા, જગને જે પાળે.

निर्मानमोहा जितसङ्गदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।
द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥१५-५॥
દ્રઢ આ દ્રુમ સંસારનું એમ વિચારી જે,
અનાસક્તિના શસ્ત્રથી છેદે બુધજન તે.

માન મોહ આસક્તિના દોષ નથી જેને,
આત્મજ્ઞાનમાં મગ્ન છે, કામ નથી જેને.

સુખ ને દુઃખસમાં બધાં દ્વંદ્વથકી પર છે,
જ્ઞાની તેવા પામતા અવિનાશી પદને.

न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः ।
यद्गत्वा न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥१५-६॥
અગ્નિ સૂરજ ચંદ્ર ના જેને તેજ ધરે,
જન્મ મરણથી મુક્ત તે, મારું ધામ ખરે.

ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः ।
मनःषष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥१५-७॥
જીવ અંશ મારો થઇ શરીરમાં વસતો,
ઇન્દ્રિયોને મનતણું આકર્ષણ કરતો.

शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ।
गृहित्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानिवाशयात् ॥१५-८॥
સુવાસ કોઇ ફુલની પવન લઇને જાય,
તેમ જીવ આ અંગથી મૃત્યુ સમયે જાય.

श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च ।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥१५-९॥

આંખકાન ને નાકને જીભ ત્વચા મનને,
સાધન કરતાં ભોગવે જીવ વિષયરસને.

उत्क्रामन्तं स्थितं वापि भुञ्जानं वा गुणान्वितम् ।
विमूढा नानुपश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषः ॥१५-१०॥

જીવ દેહથી જાય છે, દેહે ભોગ કરે,
મૂઢ જુએ એને નહીં, દર્શન સંત કરે.

यतन्तो योगिनश्चैनं पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम् ।
यतन्तोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेतसः ॥१५-११॥

યોગી યત્ન કરી જુએ અંતરમાં તેને,
યત્ન કર્યે પણ ના જુએ ચંચળજન એને.

यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥१५-१२॥

અગ્નિ સૂરજ ચંદ્રમાં જે કૈં તેજ જણાય,
તેજ તે બધું મેં ધર્યું મારું એમ ગણાય.

गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ।
पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥१५-१३॥

ધારું છું હું જગતને પૃથ્વીના રૂપમાં
પોષું છું ને ઔષધિ ઢળી ચંદ્રરસમાં.

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥१५-१४॥

જઠરાગ્નિ બનતાં રહ્યો શરીરમાંયે હું,

ચાર જાતના અન્નને હું જ પચાવું છું.

सर्वस्य चाहं हृदि संनिविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥१५-१५॥

સૌના હૈયે છું રહ્યો, જીવનપ્રાણ થઈ,
જ્ઞાન, જ્ઞાનનું મૂળ છું, સાચી વાત કહી.

સંશયનાશક જ્ઞાન ને સ્મૃતિનો દાતા હું,
વેદાંતક ને વેદનો જાણનાર પણ છું.

द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च ।
क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥१५-१६॥

આત્મા તો અવિનાશ છે, છે શરીરનો નાશ,
ક્ષર ને અક્ષર વસ્તુનો એમ વિશ્વમાં વાસ.

उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ।
यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥१५-१७॥

પરમાત્મા બીજા વળી એથી ઉત્તમ છે,
જે વ્યાપક જગમાં થયા, ઈશ્વર સાચે તે.

यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः ।
अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥१५-१८॥

ક્ષર અક્ષરથી શ્રેષ્ઠ હું, એથી અર્જુન હે,
કહે વેદ ને જગતમાં પુરુષોત્તમ મુજને.

यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमम् ।
स सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत ॥१५-१९॥

મને જ પુરુષોત્તમરૂપે જાણે જ્ઞાની જે,
ભજે સર્વભાવે મને સર્વજ્ઞ ખરે તે.

इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयानघ ।
एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥१५-२०॥
ખૂબ ગુઢમાં ગુઢ આ શાશ્ત્ર કહ્યું છે મેં
ધન્ય તેમ જ્ઞાની બને આને જાણે તે.

॥ અધ્યાય પંદરમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुन संवादे पुरुषोत्तमयोगो नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

અધ્યાય ૧૬ દૈવાસુરસંપદ્વિભાગયોગ

षोडशोऽध्यायः दैवासुरसंपद्विभागयोग

દૈવી સંપત્તિનું વર્ણન

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ।
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥१६-१॥

ડરવું કોઈથી નહીં, થવું સદા શૂરવીર,
ખેલ કરી કસરત કરી, કરવું સરસ શરીર.

પ્રભુનાં બાળક છે બધાં, એમ સદા સમજી,
પ્રભુને જોવા સર્વમાં ભેદ બધાંય તજી.

સાપ, સિંહ ને ડાકુથી ડરવું ના કદિકાળ,
રક્ષક છે પ્રભુ સર્વના, ડરવું ના કદિકાળ.

ચોરી તેમજ જૂઠ ને નિંદાથી ડરવું,
બાકી કાયરતા તજી સંસારે ફરવું,

ધર્મનીતિથી ચાલવું, પ્રભુથી કરવી પ્રીત,
ડરવું ઇશ્વર એકથી, થઇ જાઇ તો જીત.

વસ્ત્ર જેમ ધોવાય છે ધોવું મન તેવું,
દુર્ગુણ તેમજ દ્વેષને સ્થાન જ ના દેવું.

જ્ઞાન પામવું તે બધું ધરવું ખૂબ જ ધ્યાન,
ઉતારવું જીવનમહીં ઉત્તમ એવું જ્ઞાન.

મન હંમેશા મારવું, બનતું કરવું દાન,
અનાથ દુઃખી દીનને અન્નવસ્ત્રનું દાન

ધનથી બીજી શકિતથી કરવાં સૌનાં કામ,
થવું કદી સ્વાર્થી નહી, ભજવા આતમરામ.

મન વાણી ને દેહનો સંયમ પણ કરવો,
પણ અભિમાન ન રાખવું, નમ્ર ભાવ ધરવો.

अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनम् ।
दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम् ॥१६-२॥

હિંસા કરવી ના કદી, સત્ય વળી વદવું,
ઝેર ક્રોધને જાણવું, વેર વળી તજવું.

શાંત ચિત્તથી બોલવું, વસવું આ જગમાં,
દયા દીન પર લાવવી, મધુર થવું દગમાં.

ખોટા કામોમાં સદા લજ્જાને ધરવી,
લોલુપતા ના રાખવી, ચંચળતા હરવી.

तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता ।
भवन्ति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत ॥१६-३॥

તેજસ્વી બનવું, વળી ક્ષમા સદા કરવી,
દ્રોહ ન કરવો ને સદા ધીરજને ધરવી.

અહંકાર ના રાખવો, કરવું શુધ્ધ શરીર,
દૈવી ગુણવાળાતણા ગુણ આ, અર્જુન વીર.

આસુરી સંપત્તિનું વર્ણન

दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।
अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥१६-४॥

દંભ, દર્પ, અભિમાન ને જેઓ કરતા ક્રોધ,
કઠોર ને જે અજ્ઞ છે, પ્રભુની ન કરે શોધ,

દુર્ગુણવાળા તે કહ્યા રાક્ષસ જેવા લોક,
સુખ ના પામે તે કદી કરે સદાયે શોક.

दैवी संपद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता ।
मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥१६-५॥

તેથી દુર્ગુણ છોડવા ને ગુણિયલ બનવું,
દૈવી ગુણવાળા બની જીવનને તરવું.

સદ્દગુણથી શાંતિ મળે, ટળી જાય છે દુઃખ,
દુર્ગુણથી તો ના કદી શમે, શાંતિની ભૂખ.

સદ્દગુણથી તું છે ભર્યો, અર્જુન, ના કર શોક,
સુખી થશે સાચે હવે, કલેશ કરીશ ન ફોક.

द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च ।
दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥१६-६॥

દૈવી તેમજ આસુરી વૃત્તિ તો બે છે,
દૈવી વિસ્તારે કહી આસુરી સુણ હવે.

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः ।
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥१६-७॥

શું કરવું, શું છોડવું તેને ના જાણે,

સત્ય શૌચ આચાર ના પાળે કદી કાળે.

असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।
अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकम् ॥१६-८॥

અસત્યને આધારથી રહિત જગત છે આ,
પરસ્પર થયું ભોગમય, પ્રભુ તેમાં છે ના.

एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः ।
प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥१६-९॥

આવા અશુધ્ધ વિચારથી ખોટાં કર્મ કરે,
મંદબુધ્ધિના લોક આ જગનો નાશ કરે.

काममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदान्विताः ।
मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिव्रताः ॥१६-१०॥

તૃષ્ણા તેમજ દંભ ને માનમદે ભરિયા,
મોહ થકી ઘેરાયેલા માનવ તે મરિયા.

ખોટી વાતોને સદા પકડી તે રાખે,
અશુધ્ધ વ્રતને આચરે, અસત્યને ભાખે.

चिन्तामपरिमेयां च प्रलयान्तामुपाश्रिताः ।
कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः ॥१६-११॥

અપાર ચિંતા પ્રયલના કાળ લગી કરતા,
ભોગ ભોગવો જગતમાં એ શિક્ષા ધરતા.

आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः ।
ईहन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसञ्चयान् ॥१६-१२॥

અધર્મથી ધન મેળવે, કરે ભોગ ને શોક,
આશા તૃષ્ણાથી ભર્યા, કામી ક્રોધી લોક.

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।
इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥१६-१३॥
દ્રવ્ય આટલું મેળવ્યું, હજીય મેળવવું,
આ ઇચ્છા પૂરી થઇ, હજી કામ કરવું.

असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।
ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान्सुखी ॥१६-१४॥
આ શત્રુને મેં હણ્યો, બીજાને હણવો,
ઇશ્વર, ભોગી, સિધ્ધ, હું બલી, સુખી વરવો.

आढ्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया ।
यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥१६-१५॥
મારા જેવો કોણ છે, ધની માન્ય છું હું,
કરું યજ્ઞ ને દાન ને ભોગ ભોગવું હું.

अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः ।
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ ॥१६-१६॥
એવા દુષ્ટ વિચારથી મોહે ડૂબ્યા જે,
ભ્રમિત ચિત્તના માનવી પડે નરકમાં તે.

आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः ।
यजन्ते नामयज्ञैस्ते दम्भेनाविधिपूर्वकम् ॥१६-१७॥
ભોગવિલાસે રત વળી માનમદે ભરિયા,
મમતા, મોટાઇ અને મોહમહીં મરિયા.

વિવિધ જાતના યજ્ઞ ને અનુષ્ઠાન કરતા,
દંભ તેમ પાખંડથી વિધિને ના કરતાં.

अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः ।
मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोऽभ्यसूयकाः ॥१६-१८॥

અહંકાર, બળ, દર્પ ને કામક્રોધવાળા,
દ્વેષ કરે મારો સદા નિંદક તે મારા.

तानहं द्विषतः क्रुरान्संसारेषु नराधमान् ।
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु ॥१६-१९॥

અધમ ક્રૂર તે દુષ્ટને દુઃખી સદા રાખું,
ઘોર આસુરી યોનિમાં તે સૌને નાખું.

आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ।
मामप्राप्यैव कौन्तेय ततो यान्त्यधमां गतिम् ॥१६-२०॥

લભી આસુરી યોનિને અનેક જન્મે તે,
મને મેળવે ના કદી, લભે અધમ ગતિને.

નરકનાં દ્વાર

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः ।
कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत्त्रयं त्यजेत् ॥१६-२१॥

કામ, ક્રોધ ને લોભ છે દ્વાર નરકનાં ત્રણ,
નાશ કરી દે આત્મનો, તજી દે લઇ પણ.

एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः ।
आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम् ॥१६-२२॥

અંધારા એ દ્વારથી મુકત્ત થાય જે જન,
તેજ કરે કલ્યાણ ને પામે છે ગતિ ધન્ય.

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ।
न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥१६-२३॥

શાસ્ત્રોની વિધિ છોડતાં મનસ્વીપણે જે,
કર્મ કરે, ના તે લભે સિધ્ધ મુક્તિ સુખ કે.

तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ।
ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हसि ॥१६-२४॥
કર્મમહીં તો શાસ્ત્રને પ્રમાણ તું ગણજે,
શાસ્ત્રાજ્ઞા માની સદા કર્મ બધાં કરજે.

॥ અધ્યાય સોળમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागयोगो नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

અધ્યાય ૧૭ શ્રધ્ધાત્રયવિભાગયોગ

સપ્તદશોऽध्यायः श्रद्धात्रयविभागयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजन्ते श्रद्धयान्विताः ।
तेषां निष्ठा तु का कृष्ण सत्त्वमाहो रजस्तमः ॥१७-१॥

શાસ્ત્રોની વિધિને મૂકી શ્રધ્ધાથી જ ભજે,
સાત્વિક, વૃતિ તેમની, રાજસ તામસ કે ?

ત્રણ જાતની શ્રધ્ધા

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

त्रिविधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावजा ।
सात्त्विकी राजसी चैव तामसी चेति तां शृणु ॥१७-२॥

સૌની શ્રધ્ધા સહજ તે ત્રણ પ્રકારની હોય,
સાત્વિક, રાજસ, તામસી, સુણ તે કેવી હોય.

सत्त्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत ।
श्रद्धामयोऽयं पुरुषो यो यच्छ्रद्धः स एव सः ॥१७-३॥

હૈયું જેવું હોય છે તેવી શ્રધ્ધા હોય,
શ્રધ્ધામય છે માનવી, શ્રધ્ધા જેવો હોય.

यजन्ते सात्त्विका देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः ।
प्रेतान्भूतगणांश्चान्ये यजन्ते तामसा जनाः ॥१७-४॥

સાત્વિક પૂજે દેવને, રાજસ યક્ષ ભજે,
તમોગુણીજન પ્રેત ને પ્રાણી અન્ય ભજે.

अशास्त्रविहितं घोरं तप्यन्ते ये तपो जनाः ।
दम्भाहंकारसंयुक्ताः कामरागबलान्विताः ॥१७-५॥
શાસ્ત્રોથી ઉલટી કરે ઘોર તપસ્યા જે,
દંભી અભિમાની અને કામી ક્રોધી જે.

कर्षयन्तः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः ।
मां चैवान्तःशरीरस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥१७-६॥
આત્મારૂપ રહ્યા મને તે પીડા કરતા,
નિશ્ચય તેનો રાક્ષસી, ફોગટ શ્રમ કરતા.

ત્રણ જાતનો ખોરાક

आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति प्रियः ।
यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु ॥१७-७॥
ત્રણ પ્રકારનો સર્વનો ખોરાક કહ્યો છે,
યજ્ઞ, તપ અને દાનનો ભેદ બતાવ્યો છે

आयुःसत्त्वबलारोग्य सुखप्रीतिविवर्धनाः ।
रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सात्त्विकप्रियाः ॥१७-८॥
આયુ વધે આરોગ્ય હો, બલ વધે વળી તેમ,
જેથી સુખ લાગે, બને અંતર ટાઢું હેમ.

રસવાળું ને મધુર તે સાત્વિક અન્ન કહ્યું,
વિદ્વાનોએ તેહને ઉત્તમ અન્ન ગણ્યું.

कट्वम्ललवणात्युष्ण तीक्ष्णरूक्षविदाहिनः ।
आहारा राजसस्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥१७-९॥
કડવું તીખું હોય જે ખાટું ને ખારું,
સૂકું ઊનું ખૂબ તે અન્ન નહીં સારુ.

દુઃખ શોક ને રોગ તે અન્ન સદાય કરે,
રાજસ તેને છે કહ્યું, તે સુખશાંતિ હરે.

यातयामं गतरसं पूति पर्युषितं च यत् ।
उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियम् ॥१७-१०॥
ખાધેલું, રસહીન ને ટાઢું ખૂબ થયું,
તેમજ વાસી અન્ન તે તામસ અન્ન કહ્યું

એઠું તેમ અપવિત્ર ને દુર્ગંધીવાળું,
તામસ જનને તે ગમે, અન્ન નહીં સારું.

ત્રણ જાતના યજ્ઞ

अफलाकाङ्क्षिभिर्यज्ञो विधिदृष्टो य इज्यते ।
यष्टव्यमेवेति मनः समाधाय स सात्त्विकः ॥१७-११॥
ફલની ઇચ્છાને મૂકી વિધિપૂર્વક જે થાય,
કરવા ખાતર યજ્ઞ તે, સાત્વિક યજ્ઞ ગણાય.

अभिसंधाय तु फलं दम्भार्थमपि चैव यत् ।
इज्यते भरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धि राजसम् ॥१७-१२॥
ફલની ઇચ્છા રાખતા, દંભ પોષવા થાય,.
યશને માટે યજ્ઞ તે રાજસ યજ્ઞ ગણાય

विधिहीनमसृष्टान्नं मन्त्रहीनमदक्षिणम् ।
श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते ॥१७-१३॥
દક્ષિણા ને મંત્ર ને શ્રધ્ધા જેમાં ના,
તામસ યજ્ઞ ગણાય તે વિધિયે જેમાં ના.

ત્રણ જાતનાં તપ

देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम् ।
ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते ॥१७-१४॥

જ્ઞાની, બ્રાહ્મણ, દેવ ને ગુરૂ પૂજા કરવી,
પવિત્રતા ને સરલતા અંતરમાં ધરવી.

બ્રહ્મચર્યને પાળવું, હિંસા ના કરવી,
શરીરનું તપ તે કહ્યું, નિર્બલતા હરવી.

अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत् ।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥१७-१५॥

સત્ય ને મધુર બોલવું, જેથી મંગલ થાય,
જ્ઞાનપાઠ કરવો વળી, તે વાણી તપ થાય.

मनः प्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ।
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥१७-१६॥

પ્રસન્ન મનને રાખવું, ચિંતા ના કરવી,
વિકાર મનના ટાળવા, ચંચળતા હરવી.

શાંતિ રાખવી, જાતનો સંયમ પણ કરવો,
મૌન રાખવું હૃદયમાં શુધ્ધ ભાવ ભરવો.

વિચાર ઉત્તમ રાખવા, ભેદ દૂર કરવો,
મનનું તપ આ છે કહ્યું, ભય સૌનો હરવો.

श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः ।
अफलाकाङ्क्षिभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते ॥१७-१७॥

ફલની ઇચ્છાને મૂકી, શ્રદ્ધા રાખી થાય,

સાત્વિક તપ તો આ ત્રણે ઉત્તમ એમ ગણાય.

सत्कारमानपूजार्थं तपो दम्भेन चैव यत् ।
क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवम् ॥१७-१८॥

માન બડાઇ કાજ જે બતાવવા જ કરાય,
પૂજાવા ખાતર વળી, તે રાજસ તપ થાય.

मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः ।
परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥१७-१९॥

અજ્ઞાન અને હઠ થકી સંકટ સહી શકાય,
તામસ તપ તે, અન્યનો કરવા નાશ કરાય.

ત્રણ જાતનું દાન

दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥१७-२०॥

દેવા ખાતર દાન જે કોઇને દેવાય,
સમય પાત્ર જોઇ સદા, તે સાત્વિક કે'વાય.

यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः ।
दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतम् ॥१७-२१॥

ફળ મેળવવા દાન જે બદલામાં દેવાય,
ઉપકાર ગણી દાન જે તે રાજસ કહેવાય.

अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते ।
असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृतम् ॥१७-२२॥

પાત્ર સમય સંજોગને જોયા વિના કરાય,
અયોગ્ય ને જાહેર તે તામસ દાન ગણાય.

ઓમ તત્સતનો મહિમા

ॐ तत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः ।
ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा ॥१७-२३॥

ઓમ અને તત્સત્ કહ્યાં ઇશ્વરનાં ત્રણ નામ,
એથી ઓમ કહી સદા કરાય મંગલ કામ.

तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः ।
प्रवर्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम् ॥१७-२४॥

વેદ યજ્ઞ બ્રાહ્મણ થયા તેમાંથી સઘળા,
યજ્ઞ દાન થાયે લઇ નામ તે જ સઘળાં.

तदित्यनभिसन्धाय फलं यज्ञतपःक्रियाः ।
दानक्रियाश्च विविधाः क्रियन्ते मोक्षकाङ्क्षिभिः ॥१७-२५॥

તત્ શબ્દ કહીને વળી ત્યજી દઇ તૃષ્ણા,
મુમુક્ષુજનો દાન ને તપ ઉત્તમ કરતાં.

सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते ।
प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः पार्थ युज्यते ॥१७-२६॥

સાધુ તેમ સદ્ ભાવમાં પ્રયોગ સત્ નો થાય,
ઉત્તમકર્મોમાં સદા પ્રયોગ સત્ નો થાય.

यज्ञे तपसि दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते ।
कर्म चैव तदर्थीयं सदित्येवाभिधीयते ॥१७-२७॥

યજ્ઞ દાનને તપમહીં સ્થિતિ તે સત્ કહેવાય,
તે માટેના કર્મને સત્ એમ જ કહેવાય.

अश्रद्धया हुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ।
असदित्युच्यते पार्थ न च तत्प्रेत्य नो इह ॥१७-२८॥

શ્રધ્ધા વિના કરાય જે કર્મ યજ્ઞ તપ દાન,
મંગલ તે ન કરી શકે, અસત્ય તેને માન.

॥ અધ્યાય સત્તરમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे श्रद्धात्रयविभागयोगो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

અધ્યાય ૧૮ મોક્ષસંન્યાસયોગ

अष्टादशोऽध्यायः मोक्षसंन्यासयोग

अर्जुन उवाच

અર્જુન કહે છેઃ

संन्यासस्य महाबाहो तत्त्वमिच्छामि वेदितुम् ।
त्यागस्य च हृषीकेश पृथक्केशिनिषूदन ॥१८-१॥

તત્વ કહો સંન્યાસ ને ત્યાગ તણું મુજને,
કોને ત્યાગ કહો વળી સંન્યાસ કહો તે.

ત્યાગ ને સંન્યાસ

श्रीभगवानुवाच

શ્રી ભગવાન કહે છેઃ

काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः ।
सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः ॥१८-२॥

કર્મોનો જે ત્યાગ છે, તે સંન્યાસ ગણાય,
કર્મતણાં ફળ ત્યાગવા, તે જ ત્યાગ કહેવાય.

त्याज्यं दोषवदित्येके कर्म प्राहुर्मनीषिणः ।
यज्ञदानतपःकर्म न त्याज्यमिति चापरे ॥१८-३॥

કોઈ કે' છે કર્મ છે ખરાબ તો ત્યાગો,
કોઈ કે' તપ, યજ્ઞ ને દાન ના જ ત્યાગો.

निश्चयं शृणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम ।
त्यागो हि पुरुषव्याघ्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥१८-४॥

તે સંબંધી સાંભળી મારો મત તું લે,
ત્યાગ કહ્યો ત્રણ જાતનો, સુણી હવે તું લે.

यज्ञदानतपःकर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।
यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥१८-५॥

યજ્ઞ, દાન, તપ, કર્મ તો કો'દી તજવાં ના,
યજ્ઞ, દાન તપથી બને પવિત્ર માનવ હા.

एतान्यपि तु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा फलानि च ।
कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम् ॥१८-६॥

અહંકાર તૃષ્ણા તજી આ કર્મો કરવા,
મત મારો મેં છે કહ્યો, શ્રેષ્ઠ કર્મ કરવા.

ત્રણ જાતના ત્યાગ

नियतस्य तु संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते ।
मोहात्तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्तितः ॥१८-७॥

નક્કી કર્મોનો નહીં ત્યાગ ઘટે કરવો,
ત્યાગ કરે કો મોહથી, તો તામસ ગણવો.

दुःखमित्येव यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजेत् ।
स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभेत् ॥१८-८॥

દુઃખરૂપ સૌ કર્મ છે, દે શરીરને ક્લેશ,
એમ ગણીને થાય તે ફળ ના આપે લેશ.

રાજસ તે તો ત્યાગ છે, ચિંતા ભયથી થાય,
કોઈ સંકટ આવતાં, પડતાં દુઃખ કરાય.

कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रियतेऽर्जुन ।
सङ्गं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः सात्त्विको मतः ॥१८-९॥

તૃષ્ણા મદ ત્યાગી કરે શ્રેષ્ઠ કર્મને જે,
તે પ્રકારના ત્યાગને સાત્વિક કહે છે.

न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुशले नानुषज्जते ।
त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥१८-१०॥

સાત્વિક ત્યાગી પ્રજ્ઞ ને સંશયરહિત સદાય,
ખરાબને નીંદે નહીં, સારામાં ન ફસાય.

न हि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः ।
यस्तु कर्मफलत्यागी स त्यागीत्यभिधीयते ॥१८-११॥

બધાં કર્મ છોડી શકે માનવ ના કો'દી,
ત્યાગી તે છે જેમણે ફલ દીધું છોડી.

अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलम् ।
भवत्यत्यागिनां प्रेत्य न तु संन्यासिनां क्वचित् ॥१८-१२॥

ફલાશા કરે તેમને ત્રિવિધ મળે ફલ તો,
તે ફલ ત્યાગીને નથી, ત્યાગ કરે જો કો'.

पञ्चैतानि महाबाहो कारणानि निबोध मे ।
सांख्ये कृतान्ते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम् ॥१८-१३॥

સર્વ કર્મની સિધ્ધિને માટે પાંચ કહ્યા,
કારણ તે સુણજે હવે, કારણ પાંચ કહ્યા. ॥૧૩॥

अधिष्ठानं तथा कर्ता करणं च पृथग्विधम् ।
विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पञ्चमम् ॥१८-१४॥

અધિષ્ટાન, કર્તા અને સાધન ભિન્ન કહ્યાં,
ક્રિયા જુદી ને પાંચમું દૈવ, પ્રબલ સઘળાં.

शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः ।
न्याय्यं वा विपरीतं वा पञ्चैते तस्य हेतवः ॥१८-१५॥

કાયા વાણી મનથકી જે પણ કર્મ કરાય,

તેનાં આ કારણ કહ્યાં, સારું માઠું કરાય.

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः ।
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः ॥१८-१६॥
આથી આત્માને જ જે કર્તા માને છે,
તે યથાર્થ જ્ઞાની નથી, કર્તા માને જે.

यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ।
हत्वापि स इमाँल्लोकान्न हन्ति न निबध्यते ॥१८-१७॥
અહંભાવ જેને નથી, બુધ્ધિ ના ભરમાય,
સારા જગને તે હણે તો યે ના બંધાય.

ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्मचोदना ।
करणं कर्म कर्तेति त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥१८-१८॥
જ્ઞાન જ્ઞેય જ્ઞાતાથકી કર્મ પ્રેરણા થાય,
કારણ કર્મ કર્તાથકી કર્મ સમુચ્ચય થાય.

ज्ञानं कर्म च कर्ता च त्रिधैव गुणभेदतः ।
प्रोच्यते गुणसंख्याने यथावच्छृणु तान्यपि ॥१८-१९॥
જ્ઞાન કર્મ કર્તા વળી ત્રણ પ્રકારના છે,
ગુણ પરમાણે તે કહું, પ્રેમે સાંભળજે.

ત્રણ જાતનું જ્ઞાન

सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्ययमीक्षते ।
अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम् ॥१८-२०॥
જુદા જુદાયે જીવમાં પ્રભુ તો એક જ છે,
એકતા જુએ જે સદા, સાત્વિક જ્ઞાન જ તે.

पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधान् ।
वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम् ॥१८-२१॥

ભેદ ભાવને જે જુએ સંસારમહીં ને,
જીવ ગણે જુદા બધાં, રાજસ જ્ઞાન જ તે.

(અનુષ્ટુપ)

यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन्कार्ये सक्तमहैतुकम् ।
अतत्त्वार्थवदल्पं च तत्तामसमुदाहृतम् ॥१८-२२॥

એકમાં જ ડૂબે છે જે, એકને જ વળી ગણે,
અંધ કે ભ્રાંતની જેમ, જ્ઞાન તામસ તે ભણે.

ત્રણ જાતનાં કર્મ

नियतं सङ्गरहितमरागद्वेषतः कृतम् ।
अफलप्रेप्सुना कर्म यत्तत्सात्त्विकमुच्यते ॥१८-२३॥

રાગદ્વેષ અહંતાને છોડી, ચોક્કસ થાય જે,
ફલેચ્છાના વિના કર્મ, કર્મ સાત્વિક માન તે.

यत्तु कामेप्सुना कर्म साहंकारेण वा पुनः ।
क्रियते बहुलायासं तद्राजसमुदाहृतम् ॥१८-२४॥

અહંકાર અને કોઈ ઈચ્છા સાથ કરાય જે,
યત્ન ખૂબ કરી કર્મ, કર્મ રાજસ માન તે.

अनुबन्धं क्षयं हिंसामनवेक्ष्य च पौरुषम् ।
मोहादारभ्यते कर्म यत्तत्तामसमुच्यते ॥१८-२५॥

સંજોગ નાશ ને હિંસા, બલને ન વિચારતાં,
મોહથી થાય જે કર્મ, કર્મ તામસ તે થતાં.

ત્રણ જાતનાં કર્તા

मुक्तसङ्गोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः ।
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते ॥१८-२६॥

નમ્ર, નિર્દોષ, આનંદી, ધૈર્ય ઉત્સાહથી ભર્યો,
લાભહાનિમહીં શાંત કર્તા સાત્વિક તે કહ્યો.

रागी कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ।
हर्षशोकान्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः ॥१८-२७॥

રાગી હિંસક ને મેલો, હર્ષ શોકથકી ભર્યો
ડૂબેલો વિષયોમાં તે કર્તા રાજસ છે કહ્યો.

अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः ।
विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ॥१८-२८॥

પ્રમાદી, શોકવાળો ને કપટી જડતાભર્યો,
અજ્ઞાની, સ્થિર ના જે તે કર્તા તામસ છે કહ્યો.

બુધ્ધિના ત્રણ ભેદ

बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु ।
प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्त्वेन धनंजय ॥१८-२९॥

બુધ્ધિ ને ધૈર્યના પાડ્યા પ્રકારો ત્રણ તેમ છે,
કહું તે તુજને પાર્થ, પ્રેમથી સુણજે હવે.

(દોહરા છંદ)

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये ।
बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्त्विकी ॥१८-३०॥

શું કરવું, શું છોડવું, એને જાણે જે,
બંધ મોક્ષ જાણે વળી બુધ્ધિ સાત્વિક તે.

यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ।
अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥१८-३१॥
શું કરવું, શું છોડવું, તેમ જ ધર્મ અધર્મ,
રાજસ બુધ્ધિ તેહનો જાણે પૂર્ણ ન મર્મ.

अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसावृता ।
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ॥१८-३२॥
માને ધર્મ અધર્મને અજ્ઞાનથકી જે,
ઉલટું સમજે સર્વનું, બુધ્ધિ તામસ તે.

ત્રણ પ્રકારનું ધૈર્ય

धृत्या यया धारयते मनःप्राणेन्द्रियक्रियाः ।
योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्त्विकी ॥१८-३३॥
મન ને ઈન્દ્રિય પ્રાણ સૌ જેનાથી વશ થાય,
અડગ ધૈર્ય તે, તે ખરે, સાત્વિક ધૈર્ય ગણાય.

यया तु धर्मकामार्थान्धृत्या धारयतेऽर्जुन ।
प्रसङ्गेन फलाकाङ्क्षी धृतिः सा पार्थ राजसी ॥१८-३४॥
ઈચ્છા કોઈ રાખતાં, જેથી ધર્મ કરાય,
ઈચ્છા શમતાં જે શમે, રાજસ ધૈર્ય ગણાય.

यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च ।
न विमुञ्चति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥१८-३५॥
સ્વપ્ન ભીતિ ને શોક ને મદને લાખ ઉપાય,
મૂઢ મુકે જેથી ન તે તામસ ધૈર્ય મનાય.

ત્રણ જાતનું સુખ

सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे भरतर्षभ ।
अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखान्तं च निगच्छति ॥१८-३६॥

ત્રણ પ્રકારનું સુખ કહ્યું તેને સાંભળ તું,
દુઃખ દુર કરવા તને પ્રેમે આજ કહું.

यत्तदग्रे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् ।
तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥१८-३७॥

પહેલાં ઝેરસમું અને અંતે મીઠું જે,
પ્રસન્ન મનઅંતર કરે, સાત્વિક સુખ છે તે.

विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् ।
परिणामे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम् ॥१८-३८॥

ઈન્દ્રિયોના સ્વાદથી પહેલાં મીઠું જે,
અંતે ઝેર સમાન છે, રાજસ સુખ છે તે.

यदग्रे चानुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः ।
निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम् ॥१८-३९॥

પહેલાં ને અંતેય જે મનને મોહ કરે,
પ્રમાદ આળસ ઊંઘ તે તામસ સુખ સૌ છે.

न तदस्ति पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः ।
सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥१८-४०॥

પૃથ્વી તેમ જ સ્વર્ગમાં કોઈ એવું ના,
જે આ ગુણથી મુક્ત હો, કોઈ એવું ના.

ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परन्तप ।
कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥१८-४१॥

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્યનાં કર્મ શુદ્રનાં તેમ,
સ્વભાવ ગુણથી છે કર્યા સમજી લેજે એમ.

બ્રાહ્મણનાં કર્મ

शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च ।
ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥१८-४२॥

સંયમ મન ઈન્દ્રિયનો, તપ તેમજ કરવું,
ક્ષમા રાખવી, પ્રભુમહીં શ્રધ્ધાથી તરવું.

નમ્ર પવિત્ર બની સદા શ્રેષ્ઠ પામવું જ્ઞાન,
બ્રાહ્મણનાં તે કર્મ છે મેળવવું વિજ્ઞાન.

ક્ષત્રિયનાં કર્મ

शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम् ।
दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥१८-४३॥

શૂરવીર ને ચપળ ને તેજસ્વી બનવું,
ધીરજ ધરવી, યુધ્ધથી પાછા ના ફરવું.

દાની બનવું, શ્રેષ્ઠતા ભાવ સદા ધરવો,
એ ક્ષત્રિયનાં કર્મ છે, દયાભાવ ધરવો.

વૈશ્ય ને શૂદ્રનાં કર્મ

कृषिगौरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजम् ।
परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजम् ॥१८-४४॥

વૈશ્ય કર્મ ખેતી અને ગૌસેવા વેપાર,
સેવાના કર્મો બધા કર્મ શુદ્રનાં ધાર.

स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः ।
स्वकर्मनिरतः सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु ॥१८-४५॥

પોતાનાં કર્મો કરી સિધ્ધિ મેળવવી,
પ્રભુ અર્થે કર્મો કરી સિધ્ધિ મેળવવી.

यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् ।
स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः ॥१८-४६॥

જેણે જગને છે રચ્યું, જેથી જગ ચાલે,
પૂજી તેમને કર્મથી સિધ્ધિમાં મ્હાલે.

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥१८-४७॥

ખરાબ પોતાનો ભલે ધર્મ હોય તોયે,
બીજાના શુભ ધર્મથી, તે ઉત્તમ હોયે.

सहजं कर्म कौन्तेय सदोषमपि न त्यजेत् ।
सर्वारम्भा हि दोषेण धूमेनाग्निरिवावृताः ॥१८-४८॥

સદોષ હોયે તોય ના સહજ કર્મ તજવું,
કર્મ બધાંયે દોષથી વ્યાપ્ત થયાં ગણવું.

असक्तबुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः ।
नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति ॥१८-४९॥

આસક્તિ તૃષ્ણા તજી, સંયમ તેમ કરી,
સિધ્ધિ ઉત્તમ મેળવે ત્યાગથકી સઘળી.

सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म तथाप्नोति निबोध मे ।
समासेनैव कौन्तेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा ॥१८-५०॥

સિધ્ધિ તેમજ બ્રહ્મને જે રીતે પામે,
કહું તે વળી જ્ઞાનની નિષ્ઠા જે પામે.

પ્રભુની પ્રાપ્તિનો માર્ગ

बुद्ध्या विशुद्ध्या युक्तो धृत्यात्मानं नियम्य च ।
शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ॥१८-५१॥
શુધ્ધ બુધ્ધિને મેળવી, સંયમ સાધીને,
વિષય તજીને, રાગ ને દ્વેષ હણીને જે.

विविक्तसेवी लघ्वाशी यतवाक्कायमानसः ।
ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः ॥१८-५२॥
વસે વિજનમાં જીતતાં, કાયા મન વાણી,
મિતાહાર કરતાં થઈ વૈરાગી ધ્યાની.

अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं परिग्रहम् ।
विमुच्य निर्ममः शान्तो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥१८-५३॥
સંગ્રહ બળ ને દર્પ ને કામ ક્રોધ અભિમાન,
તજી શાંત બનનારને પ્રભુની થાયે જાણ.

ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न काङ्क्षति ।
समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम् ॥१८-५४॥
બ્રહ્મભૂત તે ના કદી હર્ષ શોક કરતો,
સમદ્રષ્ટિ બનતાં સદા મુજ ભક્તિ લભતો.

भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चास्मि तत्त्वतः ।
ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते तदनन्तरम् ॥१८-५५॥
રહસ્ય મારું ભક્તિના બળથી પૂર્ણ જણાય,
રહસ્ય જાણી છેવટે મુજથી એક બનાય.

કર્મથી પણ તરી જવાય છે

सर्वकर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्व्यपाश्रयः ।
मत्प्रसादादवाप्नोति शाश्वतं पदमव्ययम् ॥१८-५६॥
મારે શરણે આવતાં કોઈ કર્મ કરે,
મુજ કૃપાથકી તેમને ઉત્તમ ધામ મળે.

चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ।
बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ॥१८-५७॥
મનથી કર્મો તું મને અર્પી સઘળા દે,
મારામાં મન રાખ ને જ્ઞાન મેળવી લે.

मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि ।
अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनङ्क्ष्यसि ॥१८-५८॥
મારી કૃપાથકી બધાં સંકટ તું તરશે
ના સુણશે અભિમાનથી તો તો નષ્ટ થશે.

यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे ।
मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥१८-५९॥
અહંકારથી ના કહે ભલે યુધ્ધ કરવા,
સ્વભાવ તારો પ્રેરશે પણ તુજને લડવા.

स्वभावजेन कौन्तेय निबद्धः स्वेन कर्मणा ।
कर्तुं नेच्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपि तत् ॥१८-६०॥
સહજ કર્મ વળગ્યું તને તેથી જે તજવું,
મોહ થકી લાગે તને, તે પડશે કરવું.

ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ।
भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥१८-६१॥
ઈશ્વર સૌના હૃદયમાં અર્જુન વાસ કરે,
તેના બળથી કર્મ સૌ આ સંસાર કરે.

तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत ।
तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥१८-६२॥

પૂર્ણ પ્રેમથી શરણ તું તેનું જ લઈ લે,
દેશે ઉત્તમ સ્થાન ને પરમશાંતિ તો તે.

इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया ।
विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु ॥१८-६३॥

જ્ઞાન ગુહ્યમાં ગુહ્ય આ તને કહ્યું છે મેં,
વિચારી લઈ તે હવે કર કરવું હો તે.

सर्वगुह्यतमं भूयः शृणु मे परमं वचः ।
इष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि ते हितम् ॥१८-६४॥

ખૂબ ગુપ્ત આ જ્ઞાનને ફરી સાંભળી લે,
હિતની વાત કહું હવે, પ્રિય તું ખૂબ મને.

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे ॥१८-६५॥

મનથી ભજ મુજને અને તનથી કર સેવા,
કર્મ મને અર્પણ કરી માણી લે મેવા.

જગમાં જોઈને મને વંદન કર હરરોજ,
મને પામશે સત્ય તું કરતાં મારી ખોજ.

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥१८-६६॥

મન વાણીથી ભક્ત થા, મારો કેવળ તું,
શાંતિ તેમ સુખ પામશે, સત્ય કહું છું હું.

ચિંતા સઘળી છોડ ને મારું શરણું લે,
પાપ બધાં ટાળીશ હું, શોક તું તજી દે.

इदं ते नातपस्काय नाभक्ताय कदाचन ।
न चाशुश्रूषवे वाच्यं न च मां योऽभ्यसूयति ॥१८-६७॥
ભક્ત ન મારો હોય જે, તપસ્વી ના હોય,
નીંદે મુજને, ના ચહે સાંભળવાને કોય.

તેને મેં આપેલ આ કહીશ ના તું જ્ઞાન,
કહીશ મારા ભક્તને તો કરશે કલ્યાણ.

य इमं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति ।
भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः ॥१८-६८॥
ગુહ્ય જ્ઞાન આ ભક્તને જે કોઈ ક્હેશે,
ભક્તિ મારી તે કરી લભી મને લેશે.

न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः ।
भविता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि ॥१८-६९॥
તેનાથી મુજને નહીં પ્રિય કોઈય હશે,
પ્રિય તેનાથી કો' નથી આ સંસાર વિશે.

अध्येष्यते च य इमं धर्म्यं संवादमावयोः ।
ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति मे मतिः ॥१८-७०॥
ધર્મતણો સંવાદ આ વાંચે પ્રેમે જે,
જ્ઞાનયજ્ઞથી પૂજશે, મુજને સાચે તે.

श्रद्धावाननसूयश्च शृणुयादपि यो नरः ।
सोऽपि मुक्तः शुभाँल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणाम् ॥१८-७१॥
પવિત્રતા શ્રધ્ધાથકી જે આને સુણશે,

સુખી લોકમાં તે જશે, મુક્ત વળી બનશે.

कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्रेण चेतसा ।
कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रनष्टस्ते धनंजय ॥१८-७२॥
ધ્યાન દઈ તેં સાંભળ્યું અર્જુન આ સઘળું ?
અંધારું અજ્ઞાનનું દુર થયું સઘળું ?

अर्जुन उवाच
અર્જુન કહે છેઃ
नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत ।
स्थितोऽस्मि गतसन्देहः करिष्ये वचनं तव ॥१८-७३॥
તમારી કૃપાથી મટ્યો મોહ ને મળ્યું જ્ઞાન,
આજ્ઞા આપો તે કરું, સંશય ટળ્યો મહાન.

संजय उवाच
સંજય કહે છેઃ
इत्यहं वासुदेवस्य पार्थस्य च महात्मनः ।
संवादमिममश्रौषमद्भुतं रोमहर्षणम् ॥१८-७४॥
કૃષ્ણ અને અર્જુનનો સંવાદ સુણ્યો મેં,
રોમાંચિત કરનાર ને અદભૂત એવો તે.

व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहं परम् ।
योगं योगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः स्वयम् ॥१८-७५॥
યોગેશ્વર કૃષ્ણે કહ્યો સંવાદ ખરે આ,
વ્યાસકૃપાથી સાંભળ્યો, સંવાદ ખરે આ.

राजन्संस्मृत्य संस्मृत्य संवादमिममद्भुतम् ।
केशवार्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥१८-७६॥
યાદ કરી સંવાદ એ અદભૂત અચરજ થાય,

યાદ કરી સંવાદ એ આનંદ ઘણો થાય.

तच्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः ।
विस्मयो मे महान् राजन्हृष्यामि च पुनः पुनः ॥१८-७७॥
અર્જુન તેમજ કૃષ્ણ બે ભેગા જ્યાં થાયે,
ત્યાં ધન જય નક્કી રહે, વૈભવ ના માયે.

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ।
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥१८-७८॥
યોગેશ્વર જ્યાં કૃષ્ણ છે, પાર્થ ધનુર્ધર જ્યાં,
સિધ્ધિ, મુક્તિ, શાંતિ ને નીતિ રહે છે ત્યાં.

॥ અધ્યાય અઢારમો સમાપ્ત ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासयोगो नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

ઉપસંહાર

સાબરમતી મહીં રહી મંગલ ગુર્જર દેશ,
પૂર્ણ કર્યો આ પ્રેમથી ગીતાનો ઉપદેશ.

અધિક માસ વૈશાખ ને વદ એકાદશ રોજ,
શનિવારે પૂરી કરી ગીતાજીની મોજ.

ઓગણીસો ત્રેપન સને બે હજાર નવમાં,
પૂર્ણ થઈ ગીતા ખરે જ્ઞાનનાવ ભવમાં.

સમાપ્ત

About the Author

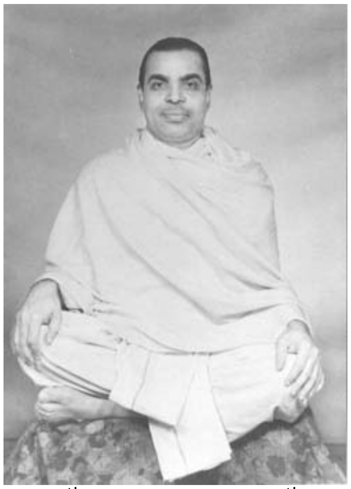

(Aug 15th 1921 - Mar 18th 1984)

Author of more than hundred books, Mahatma Shri Yogeshwarji was a self-realized saint, an accomplished yogi, an excellent orator and an above par spiritual poet and writer. In a fascinating life spanning more than six decades, Shri Yogeshwarji trod the path of spiritual attainments single handedly. He dared to dream of attaining heights of spirituality without guidance of any embodied spiritual master and thus defied popular myths prevalent among the seekers of spiritual path. He blazed an illuminating path for others to follow.

Born to a poor Brahmin farmer in a small village near Ahmedabad in Gujarat, Shri Yogeshwarji lost his father at the tender age of nine. He was taken to a Hindu orphanage in Mumbai for further studies. However, God's wish was to make him pursue a different path. He left for Himalayas early in his youth at the age of twenty and thereafter made holy Himalayas his abode for penance for nearly two decades. During his stay there, he came across a number of known and unknown saints and sages. He was blessed by divine visions of many deities and highly illumined souls like Raman Maharshi and Sai Baba of Shirdi among others.

Yogeshwarji's experiences in spirituality were vivid, unusual and amazing. He succeeded in scaling the highest peak of self-realization resulting in direct communication with the Almighty. He was also blessed with extraordinary spiritual powers (siddhis) illustrated in ancient Yogic scriptures. After achieving full grace of Mother Goddess, he started to share the nectar for the benefit of mankind. He traveled to various parts of India as well as abroad on spiritual mission where he received enthusiastic welcome.

He wrote more than hundred books on various subjects and explored all form of literature. His autobiography '<u>Prakash Na Panthe</u>' - much sought after by spiritual aspirants worldwide, is translated in Hindi as well as English. A large collection of his lectures in form of audio cassettes are also available.

For more than thirty years, Yogeshwarji kept his mother (Mataji Jyotirmayi) with him. Yogeshwarji was known among saints of his time as Matrubhakta Mahatma. Shri Yogeshwarji left his physical body on March 18th 1984, while delivering a lecture at Laxminarayan Temple, Kandivali in Mumbai.

Shri Yogeshwarji left behind him a spiritual legacy in the form of Maa Sarveshwari. It has been ages since we have come across a saint of Yogeshwarji's caliber and magnitude. His manifestation will continue to provide divine inspiration for the generations to come.

* * * * *

શ્રી યોગેશ્વરજીનું સાહિત્યિક પ્રદાન

આત્મકથા પ્રકાશના પંથે ▪ પ્રકાશના પંથે (સંક્ષિપ્ત) ▪ **प्रकाश पथ का यात्री** ▪ Steps towards Eternity

અનુવાદ રમણ મહર્ષિની સુખદ સંનિધિમાં ▪ ભારતના આધ્યાત્મિક રહસ્યની ખોજમાં ▪ હિમગીરીમાં યોગી

અનુભવો દિવ્ય અનુભૂતિઓ ▪ શ્રેય અને સાધના ▪ **श्रेय और साधना**

કાવ્યો અક્ષત ▪ અનંત સૂર ▪ બિંદુ ▪ ગાંધી ગૌરવ ▪ સાંઈ સંગીત ▪ સનાતન સંગીત ▪ તર્પણ ▪ Tunes unto the infinite

કાવ્યાનુવાદ ચંડીપાઠ ▪ રામચરિતમાનસ ▪ રામાયણ દર્શન ▪ સરળ ગીતા ▪ શિવમહિમ્નસ્તોત્ર ▪ શિવ પાર્વતી પ્રસંગ ▪ સુંદર કાંડ ▪ વિષ્ણુસહસ્ત્રનામ

ગીતો ફૂલવાડી ▪ હિમાલય અમારો ▪ રશ્મિ ▪ સ્મૃતિ

ચિંતન બ્રહ્મસૂત્ર ▪ ગીતા દર્શન ▪ ગીતાનું સંગીત ▪ ગીતા સંદેશ ▪ ઈશાવાસ્યોપનિષદ ▪ ઉપનિષદનું અમૃત ▪ ઉપનિષદનો અમર વારસો ▪ પ્રેમભક્તિની પગદંડી ▪ શ્રીમદ્ ભાગવત ▪ યોગ દર્શન

લેખ આરાધના ▪ આત્માની અમૃતવાણી ▪ ચિંતામણી ▪ ધ્યાન સાધના ▪ Essence of Gita ▪ ગીતા તત્વ વિચાર ▪ જીવન વિકાસના સોપાન ▪ પ્રભુ પ્રાપ્તિનો પંથ ▪ પ્રાર્થના સાધના છે ▪ સાધના ▪ તીર્થયાત્રા ▪ યોગમિમાંસા

ભજનો આલાપ ▪ આરતી ▪ અભિપ્સા ▪ દ્યુતિ ▪ પ્રસાદ ▪ સ્વર્ગીય સૂર ▪ તુલસીદલ

જીવનચરિત્ર ભગવાન રમણ મહર્ષિ - જીવન અને કાર્ય

પ્રવચનો અમર જીવન ▪ કર્મયોગ ▪ પાતંજલ યોગદર્શન

પ્રસંગો ધૂપ સુગંધ ▪ કળીમાંથી ફૂલ ▪ મહાભારતના મોતી ▪ પરબનાં પાણી ▪ સંત સમાગમ ▪ સત્સંગ ▪ સંત સૌરભ

પત્રો હિમાલયનાં પત્રો

પ્રશ્નોત્તરી અધ્યાત્મનો અર્ક ▪ ધર્મનો મર્મ ▪ ધર્મનો સાક્ષાત્કાર ▪ ઈશ્વર દર્શન

નવલકથા આગ ▪ અગ્નિપરીક્ષા ▪ ગોપીપ્રેમ ▪ કાદવ અને કમળ ▪ કાયાકલ્પ ▪ કૃષ્ણ રુકમિણી ▪ પરભવની પ્રીત ▪ રક્ષા ▪ સમર્પણ ▪ પરિક્ષિત ▪ પરિમલ ▪ પ્રીત પુરાની ▪ પ્રેમ અને વાસના ▪ રસેશ્વરી ▪ ઉત્તરપથ ▪ યોગાનુયોગ

સુવાક્યો પરબડી ▪ સર્વમંગલ

વાર્તાઓ રોશની

*